

ΉΠΕΙΡΩΤΙΝΕΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΣΕΛΙΔΕΣ

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ
ΤΑΧΥΔΡΩΣΕΙΩΝ
ΒΑΛΛΑΡΙΤΟΥ 41Β - ΤΗΛ. 22.530
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1952

4

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Φωτοπούλου

ΗΜΕΡΟΜ. 30-7-90

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ,"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ—ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ Δαγκλή 10

Αριθ. Τηλ. 3—00 και 6—06

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Υπεύθυνος συντάξεως Β. Ι. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 4ον ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1952

Τιμή εκάστου τεύχους δρ. 4.000

Συνδρομαί τρίμηνας δρ. 13.000. εξάμηνας δρ. 25.000. ετησία δρ. 50.000

Βιβλία—Εμβλήματα—Αλληλογραφία. Κ. Τζάλλαν Δαγκλή 10 Ιωάννινα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ: Λόγος για τή μοναξιά	Σελίδες	1
ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΥΛΗΣ: Έκφορα (ποίημα)	"	2
ΕΦΗΜΕΡΟΣ: Η κρίση του πνεύματος	"	3
ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΑΚΡΥΤΙΑΝΝΗ: Άπ' τ' άπομνημονεύματα	"	4
ΚΙΜΩΝ ΤΖΑΛΛΑΣ: Όνειρο (διήγημα)	"	5
ΕΝΤΙΚΑΡ ΑΛΔΑΝ ΠΟΕ: Μετάφρ. Δ. Παναγιώτου (ποίημα)	"	6
ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΓΛΗΣ: Η ποίηση στην εποχή μας	"	7
ΜΙΧ. ΓΑΚΗΣ: Μνήμη (ποίημα).	"	8
ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΔΕΡ: Θυσία (ποίημα).	"	8
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΠΑΛΤΣΙΟΣ: Δορέντος Μαβίλης (μελέτη)	"	9
ΑΡΘΟΥΡΟΣ ΡΕΜΠΩ: (Μετάφρ. Γ. Δάλλα) Η αληγία μου (ποίημα)	"	12
ΖΑΝ ΠΟΔ ΝΤΟΠ: (Μετάφρ. Άνθ. Ζόλδερ) Ελλάδα (ποίημα)	"	12
ΜΑΞ. ΜΕΕΡΣ: (Μετάφρ. Ι. Μ.) Η καθαρή καρδιά (μυθιστόρημα)	"	13
Τό Ηπειρωτικό Δημοτικό Τραγούδι	"	16
Γ. Ε. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ: Ο άνεμος έρχεται άπ' τó σπασμένο πα- ράθυρο (ποίημα)	"	17
ΤΖΩΝ ΧΕΡΣΕΥΤ: (Μετάφρ. Γ. Αναστασίου) Έξω από τó Γκέτο	"	18
ΒΑΣ. ΚΡΙΝΙΩΤΗΣ: Πορεία (ποίημα)	"	20
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝΗΣ: Μπήκαν κλέφτες στο μαντρί (διήγημα)	"	21
ΑΧΤΟΣ ΑΡΑΧΤΑΙΟΣ: Συνομιλία με τόν αγύριστον Έλπήνορα (ποίημα)	"	23
ΦΡΙΞΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ: Ρένκιερ (ποίημα)	"	24
ΟΔΓΑ ΔΟΜΠΑΡΝΤΙ: (Μετ. Κ. Νικολάδη) Όδυσ. Έλύτης	"	27
Β. Ι. ΠΑΠΠΑΣ: Τó κατηγορούμενο πνεύμα (επεξηγηματικές απόψεις)	"	27
Κριτική του βιβλίου	"	27
Επίσης τó τεύχος περιέχει τά Χρονικά, τή στήλη Άλληλογ- γραφίας, Έπιστολές κ. λ. π.		

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ

Όσο και να μη φαίνεται, υπάρχει στην εποχή μας ένα γενικό χαρακτηριστικό που διέπει μυστικά τις σχέσεις με τόν συνάνθρωπο και με τόν ίδιο τόν εαυτό μας: ή μοναξιά.

Ίσως μερικοί άπ. ρήσουν. Μένει τόσο λίγος χώρος για μοναξιά μέσα στις πολυσύχλες μέρες και τις παιζίες μας εκδηλώσεις, που όλες τείνουν σιγά—σιγά να γίνυν ομαδικές. Μένει τόσο μικρό περιθώριο, που μόλις άρχεΐθά πύον, να βλαστήση ίσια—ίσια ή μοναξιά τών φύσει μελαγχολικών και φιλαπόδημων—που αυτοί δέν έχουν σχέση με τήν εποχή, είναι τύποι κάθε εποχής, κι ενδιαφέρουν περισσότερο τις αναζητήσεις τών ψυχαναλυτών.

Όμως δέν πρόκειται τώρα γι' αυτή τη μοναξιά—που ό πυρήνας της πέρασε στους αιώνες κι έδωσε, κάθε φορά, πειζίλευς καρπούς. Άλλά για τή μοναξιά όπως τή διαμόρφωσαν οι μεταπλεμικές μας συνθήκες. Με τή μορφή που τής πρόσδωκε ή ταραγμένη ατμόσφαιρά μας. Η μοναξιά με τή μόνη σύσπαση, με τήν αγωνιώδη έκφραση, που δέν είναι πιά φιλολογικό θέμα, δέν άφορά τόν πνευματικόν άνθρωπο μόνο, αλλά τόν άνθρωπο γενικά, και που δέν έχει όπως άλλωτε θεραπεία, γιατί όλες οι πύλες τής διεξόδου είναι κλειστές.

Είναι τόσο διάφορη από τή μοναξιά, αϊφνης, τήν άσκητική, που άπ.μάκρυνε έξω άπ' τόν κύκλο τών έγκοσμίον τους άπελογητές του Χριστιανισμού, για νάχουν τόν τρόπο να λευτερώσουν τó πνεύμα τους από τόν ταπεινό καταναγκασμό τής σάρκας.

Είναι ακόμα άλλειώτικη από τή μοναξιά τή φιλοσοφική, που περιχαράκωσε τους σφούς του σπενδαστηρίου σ' έναν κλειό σισπής, όπου άπερίσπαστη μπ. ρύσε να θάλλη, καθαρή και διαγής ή έσωτερική όραση.

Και στις δυό περιπτώσεις, οι άνθρωποι πήγαιναν θεληματικά προς αυτήν.

Υπήρχεν ακόμα ή μοναξιά ή ρομαντική. Αυτή που μεταρσίωνε τους έπιρρεπείς στις άπραγματοποίητες ψευδαισθήσεις. Που έτρεφε τις λυπημένες ώρες όσων περίμεναν τó αισθηματικό θαύμα. Αυτή που γεννεύσε τους πονεμένους σίχους και κατέ-

γραφε στην πλάκα τής ευπάθειας χίλιες δυό νύξεις μυστικής τουφερότητας.

Τότε οι άνθρωποι άρέσκονταν να βλέπουν τήν κοινωνία έξθρική προς κάθε εκδήλωση γήινης ευτυχίας. Έβλεπαν να καραδοκώ τó πνεύμα του κακού, έτοιμο να συνθλίψη τά διαμορφούμενα όνειρα. Κι επαναστατούσαν με τόν ρομαντικό τρόπο τους: με θερμές δόσεις φαντασίας που υπερανάπληρωναν τήν πραγματικότητα. Με τολμηρούς στίχους, που ή υποκειμενικότητά τους έβρισκε γενική απήχηση, σαν έκφραση καθολικής ψυχολογίας. Με πόζες άρρωστημένης ποιότητας ή προετοιμασμένης επίδειξης. Και τέλος με τή φυγή—αυτή που τους έστειλε σιωπηλούς και ρεμβώδεις σ' άπόκοιμνα θάλασσινά βράχια ή σ' άνθισμένα κάδρα τής έξοχής.

Είχαν—τότε—έναν εύκολο τρόπο αντίδρασης. Άπεμακρύνονταν από κείνο που νόμιζαν πηγή του κακού. Άπ. μακρύνονταν—θεληματικά κι αυτοί—από τήν κοινωνία και τήν καθημερινότητα για να γευθουν στα έρημικά περιβάλλοντα τις προσδοκίες τους, αν ήσαν ειλικρινείς ή, αν ήσαν ψεύτικοι, να δικαιολογήσουν τις μελαγχολικές πόζες τους.

Η φυγή ήταν ή θεραπεία τους. Φυγή πραγματική, σε άλλότροπους χώρους, και φυγή ιδεατή, σε σφαίρες όραματισμένες από μια θερμή έκσταση.

Στις μέρες μας αυτή ή φυγή έχασε τó μεγαλύτερο μέρος από τή θεραπευτική της ισχύ και γυμνώθηκε ολότεια από τήν ποιητική σημασία της. Όπου κι αν πάμε, άλλο δέν κάνομε παρά να μετατοπί-ζουμε απλώς τόν εαυτό μας και τά βάρη του μέσα σε μια χαπική έκκορημότητα.

Είμαστε ή γενιά που δέχτηκε τά έρεΐπια δύο π.λέμων και τήν άγωνία του τρίτου. Η γενιά που έπράξε τó χόος της, που θα τó ξαναπράξη αν χρεΐαστη. Άλλά που δέν παύει γι' αυτό ν' άμφιβάλη.

Ανάμεσα από τόν τρόπο που πέρασε κι άπ' τήν άγωνία που θάροη, ανάμεσα στις συμπληγάδες δύο πολέμων, που ό ένας έσπειρεν ήδη τή φοίξη του κι ό άλλος τώρα ρίχνει τόν ίσκιό του, ή ζωή γλυστοράει με προθεσμιακή εφημερότητα.

Η αλήθεια αλλάζει κάθε μέρα μορφές. Οι

στέρεες ήθικες έννοιες έχουν άνατραπεί. Οι άμετάθετες άξίες έχουν χάσει τὸ βάθος τους. Καί μέσα σ' αὐτή τὴν αείροση ρευστότητα, ένα μένει άμετάθετο: ἡ άγωνία.

Μιά άγωνία πού δέν θά μπορούσαμε νά τὴν ποῦμε άρετή. Πού συχνά εἶναι άρρώστεια. Π. ὅ σημαίνει ὁμῶς πάντα, στήν ἐποχή μας, ένα πράγμα: τὸ φόβο. Φόβο πῶς ὁ άνθρωπος δέν εἶναι πιά ικανός νά δώσει μόνος του περιεχόμενο στή ζωή του. Γιατί ξένα περιστατικά ἔρχονται νά ἐκτρέψουν τὰ ὄνειρά του πρὸς ἀντίθετους δρόμους. Φόβο πῶς οἱ πράξεις του έχουν χάσει πιά τὴ σημασία τους. Γιατί δέν ὁδηγοῦν παρὰ σὲ μιὰ θλιβερή παρωδία τῶν ὁραματισμῶν του. Φόβο πῶς κανεὶς ὕστερα ἀπ' αὐτὸν δέν θά βρεθῇ ν' αναγνωρίσει τίς θυσίες του καὶ νά δικαιώσει τὰ ἔργα του.

Ὅλοι, καθέννας χωριστά, βρίσκονται μόνι κι' ἀβοήθητοι, υπεύθυνοι ἀπ' αὐτιστικά γιὰ τὸν ἑαυτό τους, πού δέν μποροῦν ὥστόσο νά τὸν ὁρίσουν. Αὐτὴ ἡ άρνηση τῆς εὐθύνης, αὐτὸς ὁ φόβος κι' ἡ άγωνία, μέσα σὲ μιὰ κρίση ἀξιών καὶ υπευθυνότητας, εἶναι ἡ χειρότερη μορφή μοναξιάς. Καὶ τὴν αἰσθάνονται ὄχι μόνο ὅσοι γράφουν, ἀλλὰ γενικά ὅσοι ζοῦν—χορὸς οἱ πρῶτοι νά μποροῦν νά βοηθήσουν τοὺς δευτέρους.

Ἡ σύγχρονη λογοτεχνία ἔχει ἐπηρεασθεῖ ἀπ' τὸν χαρακτήρα τῆς ἐποχῆς. Οἱ ἥρωές της θά εἶναι τυχεδιῶκτες, κυνικοὶ καὶ ψευδαπόστολοι. Ἡ θά εἶναι, σὰν τοὺς συγγραφείς τους, τύποι μοναχικοί. Τύποι ἀβοήθητοι, ἀβέβαιοι γιὰ τίς πράξεις τους, πού βαδίζουν γιὰ νά περάσουν μὲς ἀπ' τὴν άγωνία πρὸς τὸ κενό, χωρίς καμμιά μεταφυσική παρηγορία νά τοὺς ἐμψυχώνει, ἀφοῦ ὅλα κρίνονται καὶ παίζονται στήν πρόσκαιρη τούτη ἐφημερότητα. Μὲ μόνον χειροπιαστὸ κέρδος τὴν ἀμβιβολία, πού πληγώνει τὴν ψυχὴ τους, καὶ τὸν πανικό πού ἔχει εἰσβάλλει στήν καρδιά τους ἀπὸ παντοῦ.

Αὐτὸς ὁ φόβος κι' αὐτὴ ἡ άγωνία εἶναι ἡ χειρότερη μορφή μοναξιάς—ἡ μοναξιά τοῦ καιροῦ μας. Ἡ μοναξιά τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι μόνος κι' ὅταν βρίσκεται μέσα στὸ πλῆθος, κι' ὅταν συμφύρεται στίς ὁμαδικές ἐκδηλώσεις, κι' ὅταν καταναλίσκεται σὲ πολυάσχολες μέρες.

Εἶναι ἡ μοναξιά πού δέν χοιιάζεται νά ὁδεύσει γιὰ νά τὴ βοηθῇ. Ὑπάρχει μέσα σ' αὐτή.

Ἡ μοναξιά πού δέν ἀγγίζει προσωπικές περιπτώσεις. Ἰσχύει γιὰ ὅλους.

Ἡ μοναξιά χωρίς θεραπεία, πού ἔρχεται καταναγκαστικά, ὅταν κάθε διέξοδος ἔχει ἀποκλεισθεῖ. Καὶ σ' ἀκολουθεῖ σὰν ἱσχυρὸς καὶ μοῖρα, ὅπου νά πᾶς, σ' ὅλα τὰ πλάτη, χωρίς ἡ φυγὴ νά ὠφελεῖ, ἀφ' οὗ, ὅπως τὸ εἶπε ὁ Καβάφης, «ἡ πόλις θά σὲ ἀκολουθεῖ»...

MIX. ΠΕΡΑΝΘΗΣ

ΕΚΦΟΡΑ

Στὴ μνήμη τῆς μητέρας μου

Μὴν τὴν κοιτᾶς

Εἶναι πιά βέβαιον

Κι' ἀπ' τὸ ἀνεπάντεχο αὐτὸ πλῆθος

Πού τώρα θορυβεῖ στὴ δυναστεία τοῦ λιβανιοῦ

Πὺ βέβαιον

Κι' ἀπ' τοῦ ἀγρίου χειμῶνα τὴν καρδιά

Πού σφίξει σ' ὅλες τίς ρωγμές τοῦ θρήνου

Τούτη ἡ παρουσία

Μαρμάρωσε τὸ χρόνο

Τούτη ἡ παρουσία

Τελείωσε τὴ μορφή

Δημιόνησε τὴν παρουσία της

Μὴν τὴν κοιτᾶς

Εἶναι πιά βέβαιον

Ἐγνοια γιὰ ἐπιστροφή δέν τὴν παιδεύει

Ἐσὺ πού ἔχεις τὰ μάτια της

Μὴν τὴν κοιτᾶς

Ἀπ' τίς στρῶφες τοῦ δρόμου καὶ τοῦ χρόνου

Δέν κράτησε σημάδια

Ἀπ' τὸν ἀπῆλθο ἥλιο

Πού ἄθελα πλανιέται στὸ δάσος τῶν σταυρῶν

Δέν κράτησε σημάδια

Ὅτε ἀπ' τ' ἀγιάζει

Πού ἀσυγκράτητο τώρα

Χτυπάει στὸ πρόσωπο τῆ θλίψης.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΥΛΗΣ

ΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Μελαγχολικές σκέψεις γεννάει στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ὁ ἑορτασμός τῆς γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου. Γιατί εἶναι ὁ μοναδικὸς πού ἔγειρε μὲ στοργὴ καὶ κατανόησι στὸν ἄνθρωπο εἰσέδωσε στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του καὶ ἔψαυσε τὴν άγωνία καὶ τὸ σπαραγμὸ τοῦ αἵλου τοῦ προβλήματος. Ἀντιμετωπίζοντάς του ὄχι μονάχα σὰν ένα ζῶο μὲ ὀργανικές ἀνάγκες ἀλλὰ καὶ σὰν μιὰ ψυχικὴ ὄντοτητα πού φέρει τὸ μαρτυρικὸ σταυρὸ τῆς ὑπάρξεώς της, ἀγωνίστηκε μὲ ὅλες του τίς δυνάμεις νά τὸν ὁδηγήσῃ σὲ μιὰ ἀσφαλῆ πίστη πού θά τὸν λύτρωνε. Ἀγωνίστηκε νά ἐλαφρύνῃ τὸ ἄγχος τῆς ἀτελειώτης οἰματηρᾶς του πορείας.

Μὰ ἦταν πεπρωμένο ὁ σημερινὸς οἶωνος «ὁ αἶωνος τοῦ πολιτισμοῦ» νά θέσῃ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἀμείλικτο τὸ ἐρώτημα ἂν ὁ ἄνθρωπος στήν διαδρομὴ αἰῶνων καὶ αἰῶνων κατόρθωσῃ νά ἀπολυτρωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀρπακτικὸ χερί τοῦ κτήνους πού φέρνει μέσα του, ἀγγίζοντας μιὰ ἠθικὴ τελειότητα.

Ἡ ἀπάντηση (τρέμουμε νά τὸ γράψουμε) εἶναι ἀπαγορευτικὴ. Κατακτώντας διαρκῶς ἔδαφος ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος στὸ ἐπιστημονικὸ πεδίο, ἐπιτυχάνοντας ἀσύλληπτες ἐφευρέσεις, δαμάζοντας τρομακτικές φυσικές δυνάμεις κυριαρχώντας στή φύση εἶναι σήμερα ἐξ ἴσου σχεδὸν γυμνὸς ἠθικά ὅπως καὶ πρωτόγονος ἄνθρωπος πού δέν γνωρίζει ἄλλο νόμο ἀπὸ ἐκείνον τοῦ τυφλοῦ καὶ πανίσχυρου ζωικοῦ ἐνστίκτου.

Δυστυχῶς ἡ ἐποχὴ μας μὲ τοὺς συνεχεῖς πολέμους της κατέβαλε τὸ ἠθικὸ πεδίο τοῦ ἀνθρώπου πού χτυπημένος ματωμένος τυφλὸς, ἀφημένος στήν ζωικὴ του παρῶρμη, μεταβλήθηκε σ' ένα ἀναρχοκτῆνος πού ἀγωνίζεται στὰ κοινωνικά πλαίσια μὲ κάθε μέσο, μὲ κάθε τρόπο νά ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιβίωσή του...

Καὶ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα; Αὐτὸ τὸ θεῖο, ἡμερὸς πῶς πού ξεχωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ ζῶο, αὐτὴ ἡ μέγιστη δύναμη πού καταπραϋνεῖ τὰ πάθη, πού φωτίζει καὶ ὁδηγεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, τί νά γινε;

Εὐτυχῶς αὐτὸ ἀκόμα δέν πέθανε κι' εἶναι ἡ μόνη «παρηγορία» στήν σημερινὴ ἀφάνταστη συσκότιση. Βέβαια οἱ τυφλὲς δυνάμεις πού δεσπόζουν στὸν ἄνθρωπο καὶ πού σὰν πανίσχυροί άνεμοὶ τὸν αἰωροῦν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀγωνίζονται νά σβύσουν τὸ φῶς τοῦ πνεύματος. Τὸ μισοῦν καὶ τὸ καταδιώκουν.

Στὴν ἀτελεύτητη ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, οἱ κρίσεις τοῦ πνεύματος εἶναι ἀμύητες. Ἡ πρόληψη, ὁ ἐξυδραποδισμός, βρίσκοντας οἰανδήποτε ἔκφραση κοινωνικῆς, ἱεραρχικῆς, κρατικῆς ἀγωνίστηκε μὲ πάθος νά τὸ ἐξαφανίσῃ, ἱσοπεδώνοντας τὴν ἀνθρωπότητα σὰν μιὰν οὐδέτερη μάζα κειάτων δίχως σκέψη καὶ ἐσωτερικὴ ἀνησυχία.

Αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα εἶναι μιὰ δύναμη φυσιολογική, μιὰ δύναμη πού παρ' ὅλες τίς ἀντιδράσεις πού θά συναντήσῃ θά προχωρήσῃ ἐμπρὸς σὰν ἕνας χειμαρρὸς ἀσταμάτητος, ὁδηγώντας τὸν ἄνθρωπο πρὸς μιὰν ἠθικὴ τελειότητα πρὸς στήν ὁποῖαν πάντοτε τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα τείνει.

Ἡ σημερινὴ μας ἐποχὴ μᾶς παρουσίασε φοβερὰ συμπεκνώσεις τῶν ἀτιδρωτικῶν δυνάμεων πού παρουσιάζονται πάντα στήν πορεία τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, μὲ τὴν μορφή τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ δηλοῦ τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ τοῦ Φασισμού. Ἰσως ποτὲ ἄλλοτε τὸ ἐλεύθερο καὶ ἀνήσυχο ἀνθρώπινο πνεῦμα νά μὴν γνώρισε χειρότερη δοκιμασία ἀπὸ τὴν σημερινή. Ὅτε ἄλλοτε δέν διέτρεξε τόσο κίνδυνο νά στραγγαλισθεῖ τοποθετούμενο σὲ ἀποτρόπαια «καλούπια» πού ἔλυναν κάθε ἀνθρώπινο πρόβλημα, μὲ μιὰν θανατερὴ τελεσιδικία. Ποτὲ ἄλλοτε ἡ ἀπόγνωσή του δέν ἦταν τόσο ἐφιαλτικὴ, ποτὲ τόσο τρομακτικὸ τὸ ἀδιέξοδό του. Γιατί οἱ δυνάμεις αὐτὲς πού ἐπεδίωκαν τὸ στραγγαλισμὸ τοῦ δέν ἦταν ἀπλὰ μόνο «θεωρητικές».

Ἐσερναν καὶ σέρνουν μαζί τους τὸ ἱεροεξεταστικὸ μαστίγιο. Ἄν ἦταν ἀπλῶς «θεωρίες» τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα θά μπορούσε νά κἀνει τὴν ἐπιλογή του, ὅπως π.χ. μὲ τὴ θεωρία τοῦ Φρόυντ πού καὶ αὐτὴ κάποτε ἀποπειράθηκε, ἀποκρουστικὰ ἀνέκκλητη, νά ἐπιλόσει τὸ

πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου, κόβοντας κάθε ἄλλη προσπάθεια ἀναζήτησης. Μὰ, ὅπως καὶ παραπάνω ἔγραψα, οἱ «θεωρίες» τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ ἔχουν στὴ διάθεσή τους ὅλα τὰ σύμμετρα τοῦ δημίου...

Αὐτὸ παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα θά ἐξακολουθήσῃ, μὲ τὴν ἀναγκαιότητα καὶ νομοτέλεια φυσικοῦ φαινομένου, νά ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὸ ἐμπρὸς. Πιθανὸν ἡ δύναμη τῆς βίας νά τὸ ἐπνίξῃ κάποτε ἢ ἴσως καὶ νά τὸ πνίξῃ. Μὰ ὅπως ὁ μυθικὸς φοίνικας, ξαναγενιέται ἀπὸ τὴν τέφρα του. Γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα καὶ τὸ μεγαλεῖο του. Ἡ συνεχὴς, ἡ ἀσταμάτητη πάλη του πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ κακοῦ πού ταλαιπωροῦν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ πού εἶναι ἡ καθολικότερη προβολὴ τῆς πάλης πού γίνεται (ὅπως στὸν ἀρχαῖο ἥρωα Ἡρακλῆ) στήν ψυχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Τῆς πάλης τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ κακό, τοῦ φωτός πρὸς τὸ σκοτάδι.

ΕΦΗΜΕΡΟΣ

...Ὁ ἄπειρος πόθος... Ἡ μάχη μὲ τὴν καθημερινότητα, μὲ ὅ,τι λιμνάζει, μὲ ὅ,τι βρίσκεται καταδικασμένο σὲ ὀδυνηρὴ αὐτεπανόληψη. Ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὰ νειάτα, οὐτὸ εἶναι πού περισσότερο νιώθουμε ἀνάμεσα σ' ὅλα. Τὴν ἀνάγκη νά σπάσουμε τὰ περιγράμματα ν' ἀντιστρατευτοῦμε τὸ καθιερωμένο τὸ παγωμένο, τὸ στατικὸ. Ὑπάρχει μιὰ φλόγα ἡρωϊκῆς πού καταλεῖ ἀνυπότακτη κάθε φράχτη, κάθε ὁρόσημο καὶ πᾶει νά ἐνῶθεῖ μὲ τὸ μεγάλο ποτάμι τῆς ἀκέρειας καὶ γνήσιας ζωῆς...

I. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
(Ἀπ' τὰ «δοκίμια τῆς γυμνῆς ψυχῆς»)

«Ἀποτελεῖ ἀκαταμάχητη δύναμη ἡ ἄμυνα τοῦ δικαίου. Ἀποτελεῖ ὁμῶς φαυλότητα τὸ νά ἐγκαταλείπει κανένας μιὰ δίκαιη ὑπόθεση, μονάχα γιὰτὶ τοῦτο εἶναι συμφερότερο».

Salvador de Madariaga
(Ἀπὸ τὴν ἐνδοκίμη ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἀντόνι Μπέδαν)

‘Απ’ τις αθάνατες καταβολές του Νεοελληνικού Λόγου και της Νεοελληνικής ψυχής.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ “ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ,,

Η ΤΡΙΤΗ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ (Απόσπασμα)

Τώρα, αναγνώστες, να σās δεί-
ξω τι κάνει ο πανάγαθος Θεός·
κι’ αν σās είπω το παραμικρό ψέ-
μα, αυτός, ο δίκιος Θεός, να μη
μου πάρη την ψυχή. Αφού ήμα-
στε κλεισμένοι, τά παιδιά μου κι
η φαμελιά μου είδαν το τέλος της
ζωής τους κι’ άρχισαν και κλαίγαν
πικρά και φώναζαν· κι’ ακόμα ένα
μωρό εις το βυζι κ’ εκείνο κρέμα-
σε το κεφάλι του και το κυρίεψε
μια μεγάλη λύπη. Βλέποντας αυτό
μόδωσε μεγάλη λύπη και χαμόν
του μυαλού μου. Πρωτύτερα ο
στοχασμός μου ήταν αυτός· να βά-
λω φωτιά εις τον τζεμπιχανέ να
χαθούμεν, όταν ιδώ και δεν μπο-
ρώ ν’ αντισταθώ, και να καγού-
μεν όλοι να μην μείνη σπορά από
την οικογένειάν μου, ότι θα τους
θεωρούνε οι άλλοι ως έλλωτες κι’
Όθραίους. Και ήμουν εις αυτό το
σχέδιον. Τ’ ασκήρια της εξουσίας
με βρισές άσκημες μόλεγαν σέ
όλιγον με τελειώνουν έμένα και
τους όπαδούς μου. Τότε θυώσα
από τις άτιμες βρισές όπου μου
κάναν κι’ άνοιξα την πόρτα και
βήκα εις το φώρο και τους είπα·
«Γαιντι πουλημένα κορινιάτα της
τυραγνίας, όπαδοι της αδικίας κι’
άτιμίας!». Τότε αυτείνον με διατί-
μησαν περισσότερον. Θύωσα εις
αυτό κι’ άνοίγω την αλύοπορτα
και σηκώνω το ντουφέκι να ρίξω
εις το σωρό τόχα με κομμάτια
γιομίσση κι’ αν έπαίρνε φωτιά, εκεί-
νο ήταν ο θάνατός μας κι’ ο χα-
μός όλουνώνε μας μέσα εις το
σπίτι· ότ’ ήταν οδηγημένοι να προ-
τορρίξωμεν έμεεις, και τότε ως ά-
δύνατους μας κηρίευαν και χανό-
μαστε. Τραβώντας το σκάνταλο
του ντουφεκιού εις το σωρό, ένα
χέρι πιάνει την ταπάτζα. Τότε

έκλεισα την πόρτα και μπήκα μέ-
σα. Μου λέγει η φαμελιά μου·
«Τι να σου είπω, αδελφέ, ό,τι να
μιλήση κανένας, παίρνεις τα χέ-
ρια σου σαν τη γάτα με τα νύχια
και του ρίχνεις απάνου και του
βγάζεις τα μάτια· και δεν άκου-
ς κανέναν. Το έκαμες αυτό εις τ’
Άρσες με τον Άγυστίνο, όμως
είχες το σπίτι σου γιομάτο ανθρώ-
πους κι’ όλον τον μαχαλά. Το ίδι-
ον κ’ έδω με τον Άρμασπέρη,
όπου σέ είχε τόσες ημέρες κλει-
σμένον όσο όπουθε ο Βασιλέας.
Τώρα, χωρίς ανθρώπους, τ’ είναι
αυτό όπου έκαμες; Κ’ εσύ τώρα
χάνεσαι κ’ έμεεις όλοι· να σέ ανα-
θεματίσωμεν δε βγαίνει τίποτας.
‘Ο Θεός σχωρέση έσέναν κ’ έμάς».
Τότε βλέποντας αυτείνη τη δυστυ-
χία του σπιτιού μου και με τα λό-
για αυτά και της φωνές και δαρ-
μούς τους, μούρθε από αυτά όλα
μια μικρή λύπη και μου είπε ο λο-
γισμός μου πήρα άθώους ανθρώ-
πους εις το λαιμό μου κ’ έγινε εις
την φαμελιά μου Κάις. Τότε χάνε-
ται όλος διόδου ο λογισμός μου·
και στο μυαλό μου τί σ’ οχάστηκα;
Μόνον παρηγοριά σ’ αυτείνη την
κατάστασιν όπου έγινε. Σηκώθη-
κα και πήγα εις της εικόνες και
κάνω την προσευκή μου και λέγω.
«Κύριε βλέπεις σέ τι κατάσταση
έφτασα. ‘Ο μόνος σωτήρας είναι
η παντοδυναμία σου και η έσπλα-
χνία σου σ’ έμάς όπου κιντυνεύο-
μεν και εις την ματωκυλισμένη μας
πατρίδα». Τότε η άπειρη έσπλα-
χνία του Θεού και η αγαδότης
του μούδωσε φωτίσιν και θάρρος.
Πιάνω και φκειάνω μίαν σημαία
και γράφω «Έθνική Συνέλευση,
Σύνταγμα». Λέγω· «Είς το όνομα
του Θεού και της βασιλείας του
σηκώνεται η σημαία της πατρίδος!».

Και την είχα έτοιμη. Τελειώνον-
τας αυτό, φκειάσα την διαθήκη
μου (ότι άλλαξα ιδέα το να καγού-
μεν όλοι· είπα μύρω να βγώ έξω
να σκοτωθώ. Το λοιπόν σκοτών-
μαι εγώ και μένουν αυτείνει οι
αδύνατοι. Όλοι οι Έλληνες δεν
θα είναι θεοί). Φκειάνω την δια-
θήκη μου κ’ έβαλα και κηδεμόνας
τίμους ανθρώπους. Τότε την δια-
θήκη την δίνω της γυναίκός μου
και της λέγω· «Πάρ το αυτό το
χαρτί και βάλ το σέ μίαν πέτρα
από κάτω να είναι σίγουρο, να
μην κάψουν το σπίτι και καγή κι’
αν πάθω εγώ, να τόχετε έσεεις και
ν’ ακολουθήσετε καθώς γράφω». Με
φωνές και δαρμούς το πήρε η
φαμελιά του όλη και το έκουσαν.
Τότε ήσυχασε η ψυχή μου και το σώμα
μου έλαβε άλλη φύκωσιν. Ότι μ’ έτυ-
πε η συνείδησή μου δι’ αυτούς τους
αδύνατους και μ’ αυτό μου φάνηκε ότι
τους δίκιωσα. Τότε συγκύρισα όλα
τα βπλα, τζεχαλα εις την θέσιν τους. Κα-
τέδηκα με την σημαία κάτω εις το
σπίτι και είδα τι άνθρωποι μείναν· και
μέτρησα όλους έφτά και τέσσερα πα-
διά. Τότε τους λέγω· «Αδελφοί, έκμα-
αυτό το κίνημα ότι άδικέσασταν έσεεις οι
άγωνιστά κι’ όλο το έθνος υπό της Κυ-
βέρνησής μας και είπα ίσως και μ’ αυ-
τό σώνονταν· να δεινά μας όλουνών των
Έλλήνων. Δεν ήταν τυχερόν. Έχουμε
ακόμα άμχαρίες να μάς παιδέψουν. Έ-
μεεις, ός’ είμαστε έδω, είμαστε τώρα
αδύνατοι και οι άλλοι όπου μάς έχουν
κλεισμένους πολλοί· να μην χαθήςτε κ’
έσεεις άδίκως έλατε να σās άνοίξω την
πόρτα να φύγετε. Δεν θέλω να σās έχω
εις τον λαιμό μου να χαθήςτε κ’ έσεεις.
Κ’ εγώ μένω εις την δόξηθεια του Θεού.
Και σάβανον έχω τη σημαία όπου φκει-
α· και σ’ αυτείνη απάνου θέλω να πε-
θάνω υπέρ της πατρίδας μου και της
θρησκείας μου».

Σ.Σ.—Η περικοπή διαλέχθηκε ως χα-
ρακτηριστικό δείγμα της τέχνης και της αν-
δρικής μέγαλοφροσύνης του Έθνικιστή και πα-
τριώτη ήρωα της Έπαναστάσεως. Ένδεκα
άσχετα από το πολιτικό της περιεχόμενο που
μέσα στο ολοκληρωμένο έργο μπορεί να
πρέπει ν’ αποτυμηθεί.

Ο Ν Ε Ι Ρ Ο . . .

(Δ Ι Η Γ Η Μ Α)

“Άφησε το μολύδι απότομα πάνω στ’
ανάκατα χαρτιά. Αίσθάνθηκε ξαφνικά
πολύ κουρασμένος. Δεν ήταν γι’ αυτόν
μιά ανακούφιση το γράψιμο, ήταν μιά
έπιτακτική ανάγκη μονάχα ψυχική που
την ικανοποιούσε μοχθώντας κι’ υπο-
φέροντας. Μόνο στο τέλος, τελειώνοντας
τον άγωνα αυτόν της ψυχής του, όταν
κάτω από το έργο του έβαζε την υπο-
γραφή του, αισθανόταν την λυτρωτική
χαρά του δημιουργού. Τότε μιά ευδιά-
τρυφερή τον γέμιζε γιατί αισθανόταν
πώς στο ενεργητικό της ζωής του, (που
ήταν γενικά τόσο περιχρό), πρόσθετε
κάτι, μιά νέα έπιτυχία. Κι’ ήταν τότε
που ανακάλυπτε πως μίαν άγάπη γεν-
νιόνταν ξαφνική μέσα του που έτεινε
να περιλάβει το πόν και που δικαίωσε
την αντίληψή του πως και τα πειδ ευ-
γενικά μας αισθήματα είναι, πολλές φο-
ρές, όψεις του περιεργού κι’ απροσδιό-
ριστου πολύπλευρου που έχουμε μέσα
μας και που ονομάζεται «εγωϊσμός».

“Αναψε αψηρημένος ένα τσιγάρο
και κύτταξε έξω. Κάτω στον Κυριακά-
τικο έξοχικό δρόμο άρχιζε η απογευμα-
τινή κίνησι των περιπατητών. Χοντροί
άστοι, άξιπρεπέστατοι και πολύ—πολύ
σχεπτικοί (ή φιλοσοφία του έμπόριου)
δίπλα στις γυναίκες τους, δυνατά βαμ-
μένες, πληθωρικές, να φλυκρουν άκού-
ραστα για άσήμαντα ζητήματα, αγαθά,
κουτά ζωα. Δεσποινίδες με τα Κυρια-
κάτικα, ώραιες στην έπαρχιακή τους ψυ-
χρότητα και καθωσπρεπισμό, με την
συνοδοσία του αψηρητού μπαμπά και νε-
αροί επιπόλαιοι που συζητούσαν δυνατά
καπνίζοντας ή μασώντας πασατέμπο.
‘Ο θερμός, καλοκαιριάτικος ούρανός,
ρεμβάζοντας από πάνω, τα κύτταξε όλα
έμπειρος και σχεπτικιστής. Άδρα από
την μακρυνή άόρατη θάλασσα φερμένη,
πνέει πάνω στην πολιτεία, δροσερή και
ζωογόνα. Το δειλινό κατεβαίνει σαν
μιάν άργή, γλυκειά μουσική.

Το τσιγάρο καπνίστηκε. Το πέταξε
χαριεστημένος.

“Ηκούρασή του ήταν θαρραλιά, πέτρινη.
“Ήξερε πολύ καλά την αιλία της.
“Όλος αυτός ο φανταστικός κόσμος (πρό-
σωπα, προπάντων αυτά, καταστάσεις,
ψυχολογική άτμόσφαιρα) που αγωνιζόν-
ταν να τους δώσει την λιγότερο προδοτι-
κή μορφή ζούσε με τόση υπερέντασι μέσα
του, που σκέπαζε τον άλλον, τον πραγ-
ματικό κόσμο. Κι’ έτσι τώρα, ακόμα
με την γεύσι του έντονη, δεν μπορούσε
να άρμονιστεί στην πραγματικότητα

που του ήταν ξένη κι’ αδιάφορη, ν’
απαλλαχτεί από το επώδυνο μαρτύριο
όλου αυτού του ψέμματος που έπλαθε
και που τον βασάνιζε... “Ήταν σαν μερ-
φές πεθαμμένων, που ξαναχυρνούσαν
από τα άδυστα των κατακυμβών τους
για να τον βασανίσουν με την άφύσική
τους παρουσία και που η χαλαρωμένη
αντίσταση των νεύρων του δεν μπορού-
σε να τον απαλλάξει από την καταθλι-
πτική, επίμονη πίεσί τους...

Μιά γυναίκα σκέφτηκε, θάταν άνοι-
ξι σωστή σ’ αυτό το παμπάλαιο σπήτι.
(Μιά γυναίκα που η ιδέα της τριγύριζε
φευγαλέα στην μνήμη του, πολύ λεπτή,
άερην, σαν καμωμένη από την μνήμη
ένδς άρώματος και των ήχων ενός σκο-
που που μισολησμονήθηκε.)

Το δωμάτιο γέμιζε σκιές...
Κάθισε στην πολυθρόνα δίπλα στο
παράθυρο. Ένα βιβλίο δρέθηκε δίπλα,
μπορούσε άχόμη να διαδάσει. “Ίσως
«μες στην τέχνη να ξεκουραστή από
την δούλεψή της».

...Στάθηκε πάνω στο βράχο έκστα-
τικός:

Πότε δεν είχε δει τόσο λαμπρό το-
πειό, τόση δύναμι, τόση χαρά σ’ ένα
μέρος συμπακνωμένα. «Όλα ώραια και
μεγάλα φωτισμένα». “Αλήθεια ήταν
μιά άποθέωση, ένας θρίαμβος του φω-
τός που δονούσε την άπλη γραμμή
του τοπείου: Μιά θάλασσα, λεπτή, έρη-
μη άμμουδιά, άπρόοπτα ιδωμένη, έκ-
θαμβωτική κάτω από ένα ήλιο μεσου-
ράνιο, στον βαθύ, κατακάθαρο, γαλανό
θόλο... Κι’ η θάλασσα, πολύ πολύ γαλά-
ζια και χαρούμενη, έκτυφλωτικά περι-
χυμένη από τας ολάσπουρες χειμάρρους
του άλλοτινού φωτός.

Καμμιά σκιά, καμμιά πτυχή στις
άπλές άρμονικές αυτές γραμμές...

Μόνο η έρημη, λευκή άμμουδιά.
ή θάλασσα άπειρη και γαλάζια, ο ούρα-
νός κι’ αυτός γαλάζιος κι’ άπειρος όλα
νατό σαν παλιό κρασί τον κυρίεψε
και τον γέμιζε με τους χαρμόσυνους
τόνους ενός έμδατηρίου, από χιλιάδες,
άμέτρητα πνευστά...

“Η άδάμχη σκέψη που τερεδόνιζε
την ψυχή του, έπαψε δι’ αυτές, σαν μιά
ένεσι μορφίνης να νέκρωσε την τυρανι-
σμένη πληγή της... Και μιά ευτυχία
τον γέμιζε κι’ αισθάνθηκε άναπαυμέ-
νος γλυκά...

Κατέβηκε πηδώντας τους γυμνούς
βράχους και αισθάνθηκε τα πόδια του
να χώνονται στη χρυσή, ζεστή άμμο
που υποχωρούσε μαλακά στο βάρος του
κορμιού του. Τρέχοντας έφθασε ίσαμε
την άκρη της θάλασσας κι’ από κει με
το χέρι του να τον προφυλάγει από το
χείμαρρο του ήλιου, κύτταζε πέρα την
άπειρη, γλαυκή γραμμή της θάλασσας
να χάνεται στο γαλάζιο άπειρο... Το
λαμπρό φώς χάραζε στο νερό άσημένια
νεύρα, κι’ αυτά σαλεύαν στην άένατη
κίνησι των κυμάτων, που σδόναν ταπει-
νά στα πόδια του... Κι’ ήταν σαν η
θάλασσα να ήταν στρωμένη από πρασι-
νογάλαζο άμέθυστο δουλεμένο με άσπρο
άσμη...

“Ο ήλιος παράδοξα, δεν έκαιγε, μό-
νο μιά θαυμαστή, γόνιμη θερμότητα
άναλυμένη στον αέρα του χάιδευε θε-
λούδινη το πρόσωπο. “Αεράκι έλαφρό,
που μύριζε ιδίοιο και ρίγανη τον μέθυσε
ψιθυρίζοντάς του στ’ αὐτί άνήκουστες
μελωδίες.

“Αναστένανε άπαλά...
Δάκρυα, δίχως λόγο, του ήρθαν στα
μάτια μπρός σ’ αυτή την ευτυχία που
άπλά κι’ άπρόοπτα του δόθηκε... Και
σκέφτηκε άμέσως, πόσο ύμωρφα θα
ήταν να μπορούσε να έκμηδενιστεί για
πάντα στην άποθέωσι αυτή τοφωτός...
Κι’ έξαφνα, έντελώς άπρόοπτα
αίσθάνθηκε δίπλα του την παρουσία
μιάς άλλης υπάρξης κι’ έννοιωσε πως
ήταν αυτή η γυναίκα ύπαρξη που γυρ-
νούσε άόριστη και άδύλη στην φαντασία
του τα βράδια όταν ύστερ’ από την κού-
ραση της ημέρας όνειροπολούσε κα-
πνίζοντας στο δωμάτιό του...

Και τότε έγινε ένα παράδοξο: Γυρ-
νώντας πρὸς το έξωτικό αυτό, άπίθανο
όν με λαχτάρα, δεν μπόρεσε να το δει!
Κι’ όμως το αισθανόταν εκεί δίπλα του
έκπληκτικά ώραιό μιά φευγαλέα και
άπλησίαστο. Και μιά λεπτή ταραχή
τον γέμιζε, ένα μεθυστικό κράμα οδυ-
νης και ήσυχής, στην άγωνιώδη του
προσπάθεια να δει με τα μάτια του, να
αγγίξει με τα χέρια του την ύπαρξη
αυτήν που ήταν παραπάνω από μιά
άπλη ιδέα γυναίκας, ήταν η ίδια, ζων-
τανή και θερμή η έκφραση του μυστι-
κότερου έαυτού του...

Και μιά τρέλλα τον συνεπήρε, κι’
άρχισε να τρέχει (και δεν ήξερε αν
έτρεχε ή πετούσε στην χρυσή, λεπτή
άμμουδιά) έξαλλος ζητώντας να ολοκλη-
ρώσει ό,τι έμεινε μέσα του σπαραχτικά

ΕΝΤΓΚΑΡ ΑΛΛΑΝ ΠΟΕ

“ΟΝΕΙΡΟ ΜΕΣΑ ΣΕ ΟΝΕΙΡΟ”

ἀτελείωτο, ἔλλειπτικό... Τέτοια λαχ-
τάρα, τέτοιο πάθος, νὰ δεῖ, νὰ γνωρίσει
νὰ ψάψει τέλος πάντων τὴν ἐαρινὴν
ὑπαρξί, πού τὸν κύκλωνε μὲ τὴν ἀθέα-
τη, αἰνιγματική της παρουσίαν. Μὰ ἡ
ἀμμουδιά ἦταν ἀπέραντη κι' ἡ σκιά
ἀσύλληπτη... Καὶ ἀόρατη.

Ἐπῆσε λαχανιασμένος μὲ τὸ πρόσω-
πο πάνω στὴν ἀπαλὴ ἄμμο. Ἀπὸ τὸν πό-
νο του, τὴ δάγκασε καὶ γέμισε τὸ στό-
μα του ἀπὸ τὸ χρυσάφι της. Κι' ὕστε-
ρα ἄρχισε νὰ κλαίει μὲ ἀναφυλλητά,
σιγὰ—σιγὰ, γιὰ τὴν πικρὴ του διάψευ-
ση. Σηκώθηκε μετὰ ἀπελπισμένος...

Ὁ ἥλιος εἶχε κρυφτεῖ, ἀπότομα.
Ὁ οὐρανὸς γέμισε μαύρα σύννεφα. Ἀ-
νέμοι ταραζοῦν τὴ θάλασσα στὸ ἥρεμο
λίκνο της. Κι' αὐτὴ θούρξε θαθεῖα κι'
ἄρχισε νὰ μαστιγώνει τὴν ἀμμουδιά μὲ
τὰ μεγάλα κύματά της. Μόνο στὸ βάθος
τῆς ἀπεραντωσύνης τοῦ μολυβένιου νε-
ροῦ, ἔμεινε μιὰ λεπτὴ δόλασπρη γραμ-
μὴ ἀπὸ μιὰν δέσμη ἀχτίδων πού ξεγλι-
στοῦσε ἀπὸ τὸν σταχτὶ οὐρανό.

Κι' ἄρχισε μέσ' τὸν ψυχρὸ ἀνεμο
πού θρόιξε στὴν μοναξιά, νὰ πέφτουν
ἀραιές, ἐντρομές ἡπρώτες στάλες τῆς
βροχῆς. Ἀρχισε νὰ τρέχει μὲ τὸν πα-
νικό στὴν καρδιά στὸ τοπίο πού ἔγινε
ἔξαφνα ἐφιαλτικό. Γόοι ἀνέβηκαν στὰ
χεῖλη του καὶ ἤχησαν τρομεροὶ στὴν
ἐρημιά. Μὰ ἡ βροχὴ τὸν πρόφτασε, μιὰ
ἀλλόκοτη βροχὴ, σὰν χιλιάδες καμτσό-
κια νὰ μαστιγώνων μὲ λύσσα τὴ γῆ.
Αἰσθάνθηκε τὸ νερὸ νὰ τὸν μουςκεύει,
νὰ τοῦ σταματᾷ τὸ δρόμο, νὰ τὸν πνί-
γει. Καὶ μιὰ φρικαλέα σκέψη τὸν χτύ-
πησε σὰν μιὰ φωνὴ ξένη νὰ τοῦ ἔκρα-
ξε ἀπὸ τὸν οὐρανό:

—Δὲν ὑπάρχει πιά ἐλπίδα γιὰ σέ
να. Ἦρθε ἡ ὥρα σου...

Ἀρχισε νὰ κραυγάζει, νὰ τρέχει,
νὰ πέφτει, νὰ σηκώνεται, νὰ πέφτει
πάλι, παραπαίοντας στὴ σκοτεινὴ βροχὴ,
στὸν ἀγέρα πού σφύριζε δαιμονικά καὶ
τὸν συνέπαιρνε.

Νικημένος, ξανάπεσε στὴν ἄμμο...

Εὐπνήσε ἀπότομα...

Στὰ χέρια του κρατοῦσε δόλανοιχτο
τὸ βιβλίό του. Ὁ ἀπαλὸς βραδυγὸς ἀνε-
μος φλυαροῦσε στὶς σοφές του σελίδες,
ἀνέμελος. Τὸ σούρουπο βάραινε μεγα-
χολικὸ στὴ γειτονιά. Τὰ πρῶτα φῶτα
—εἶδε ἀπ' τὸ παράθυρο—ἀνάψαν στὴν
πολιτεία. Αἰσθάνθηκε τὴ νυχτερινὴ
της ζωὴ, νὰ ὀριμάζει σιγὰ—σιγὰ,
σὰν ἓνα ἔμβρυο.

Ἦταν ἥρεμος, ξεκούρατος πειά.
Μόνο μιὰ θλίψη, γλυκεῖα ὥστόσο. Τί-
ποτ' ἄλλο.

Σηκώθηκε καὶ σιγὰ δῆγχε ἔξω.

ΚΙΜΩΝ ΤΖΑΛΛΑΣ

Ἔλα στὸ μέτωπο νὰ σὲ φιλήσω!

Κ' ἀφοῦ πιά τώρα πρέπει νὰ σ' ἀφήσω,

Σὲ σένα τοῦτο θὰ τ' ὁμολογήσω.

Δὲν εἶχες ἄδικο νὰ λές, πὼς τᾶχα,

Ὁνειρο εἶναι ἡ ζωὴ μονάχα.

Κι' ἂν πέταξε ἡ ἐλπίδα πέρα

Σὲ μιὰ νυχτιὰ ἢ σὲ μιὰ μέρα

Σὲ ὄραμα εἶτε τοῦ ἄπειρου τὰ πλάτη

Εἶναι λιγότερο γι' αὐτὸ φευγάτη;

Ὅ,τι εἴμαστε κι' ὅ,τι θωροῦμε τᾶχα

Ὁνειρο εἶναι σ' ὄνειρο μονάχα;

Σὲ κυματόδαρτο ἀκρογιαλὶ,

Στοῦ ἀνέμου ὀρθὸς στέκω τὴ ζάλη.

Καὶ μὲς στὴ φούργια μου κρατῶ

λίγα σπυριὰ ἄμμο χρυσό.

Πὼς ἀπ' τὰ δάχτυλα γλυστράνε

Καὶ μὲς στὴν ἄβυσσο κυλᾶνε,

Ἐνῶ θρηνῶ, ἐνῶ θρηνῶ!

Θεέ μου; νὰ μὴν μπορῶ νὰ τὰ κρατήσω

Ὅσο σφιχτὰ τὰ δάχτυλα κι' ἄς κλείσω!

Θεέ μου! νὰ μὴν μπορῶ, μήτ' ἓνα τόσο,

Ἀπ' τ' ἀσπλαγχο τὸ κύμα νὰ γλυτώσω!

Ὅ,τι εἴμαστε, κι' ὅ,τι θωροῦμε τᾶχα

Ὁνειρο εἶναι σ' ὄνειρο μονάχα;

Μετάφραση ἀπ' τὰ Ἑγγλέζικα

Ἀθήνα 11/4/52

ΝΟΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

«Ἡ ποίηση παρηγορεῖ τὴν ἀν-
θρωπότητα».

Αὐτὸ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Κέμη-
τα Νιέ Λωντρεαμόν καθορίζει ἄμε-
σα τὸ ρόλο τῆς ποίησης ἀνάμεσα
στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπηχεῖ τὸ
σκοπὸ τῆς ποιητικῆς δημιουργίας.
Στὶς μέρες μας, πού ἡ ἀνθρώπινη
ἀγωνία ἔχει κορυφωθεῖ ἐξ αἰτίας
τῶν κοσμοϊστορικῶν γεγονότων
πού διαδραματίστηκαν τὴν τελευ-
ταία 12ετία καὶ συνεχίζονται μέ-
χρι σήμερον, ἡ ἀναζήτησις ἑνὸς κα-
ταφύγιου καὶ μιᾶς πίστεως ἀπὸ τοὺς
ἀνθρώπους γίνεται ἀναγκαία γιὰ
τι καμμιὰ πορεῖα πρὸς τὴ σωτηρία
καὶ τὸν λυτρωμὸ δὲν πραγματο-
ποιεῖται ἂν μέσα στὶς ψυχές τῶν
ταλαιπωρημένων ἀνθρώπων δὲν
ἀνθίσῃ ἡ πίστις σ' ἓνα ἰδανικό, γιὰ
τὴν κατάκτηση τοῦ ὁποῖου ἡ ἀκα-
τάλυτη ἠθικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώ-
θ' ἀρχίσει τὸν ἀγῶνα της.

Ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος ἔχει
χοράξει προγράμματα μὲ πραχι-
κὲς λύσεις στὰ προβλήματά του,
πολιτικά καὶ ἠθικά, γιὰτὶ συνδέει
τὶς σκοπιμότητες τῶν δύο αὐτῶν
κατηγοριῶν τῶν αἰτημάτων του
καὶ κατανοεῖ τὴν ἀλληλουχία τους.
Πιστεύει πὼς ἡ ἐλευθερία τὸ πρῶ-
τιστο ἀγαθὸ δὲν μπορεῖ νὰ θεμε-
λιωθεῖ, παρὰ μόνο πάνω στὶς βά-
σεις μιᾶς ἠθικῆς τάξης, μιᾶς ἀπο-
κοτάστασης τῶν ἠθικῶν σχέσεων
τῶν ἀνθρώπων, πού θὰ πραγματο-
ποιηθεῖ μόνον μὲ τὴν πίστιν στὰ
ἀνώτερα ἀνθρώπινα ἰδανικά τῆς
Θρησκείας στὴν πλατύτερή της ἔν-
νοια καὶ πρὸ παντὸς στὴ Θρησκεία
τῆς Ἀγάπης, ἐκείνης τῆς Ἀγάπης
πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἠθικὴ προ-
παρασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου πού ἔρ-
χεται καὶ πορεύεται στὴ ζωὴ καὶ
ὀργανώνει καὶ θεμελιώνει τὶς κοι-
νωνίες. Οἱ πολιτικὲς ἀναταραχὲς
τοῦ 20οῦ αἰῶνα, μὲ τοὺς πολέμους
πού κατέστρεψαν τὰ διαιώνια ἰδα-
νικά τῶν ἀνθρώπων γιὰ μιὰ ἀέναη
Εἰρήνη καὶ κατερράκωσαν τὴν ἀν-
θρώπινη ἀξιοπρέπεια, μὲ τὴ δου-
λεία καὶ τὸν ἀπεγνωσμένο καὶ
μαρτυρικό θάνατο καὶ τὰ βασανι-
στήρια, γέμισαν μὲ δυσπιστία τὶς
ἀνθρώπινες ψυχές γιὰ κάθε πολι-
τικὸ σύστημα πού ἀποβλέπει νὰ
πραγματοποιήσῃ τὸ ἀγαθὸ τῆς εἰ-
ρήνης πρὸς ὠφελος τῶν μὲν καὶ εἰς
βάρος τῶν ἄλλων. Δημιουργήθηκε
μιὰ κρίση ἠθικὴ πού μεγάλωσε τὴν

ἀγωνία γιὰ τὸ μέλλον. Εἶναι ἀλή-
θεια πὼς ἡ ζωὴ συνεχίζεται μὲ
ἐναλλαγὲς καὶ πορεύεται πρὸς τὸ
ἄπειρο μέλλον της καὶ στὴ μεγα-
λειώδη ἀνάπτυξή της μὲ δλη τὴν
πανοπλία τῶν βιολογικῶν της;
ἔρων, ὅμως παρὰσφύρει τὸν ἀνθρώ-
πο ἀβοήθητο, γιὰτὶ αὐτὸ ἀποστε-
ρήθηκε ἀπὸ τὴ δύναμιν τῆς ἀνοχής,
αὐτοῦ τοῦ στοιχείου πού χρειάζε-
ται γιὰ τὴν περαιώσιν του στὸ βα-
σίλειο τῆς ἠθικῆς τελειότητας. Μὲ
ποῖο μέσο λοιπὸν μπορεῖ νὰ ζω-
γονηθεῖ ἡ μεγάλη προσπάθεια τοῦ
ἀνθρώπου νὰ παρακληυθεῖ τὴ
ζωή, πού ἀκατάβλητη προχωρεῖ
ἀνάμεσα στὸ χροῖον πρὸς τὴν ἀνά-
πτυξή της; Οἱ πολιτικοὶ λένε μὲ τὴν
ὀργάνωσιν τῆς Δημοκρατίας καὶ
τὴν δημιουργίαν οικονομικῶν ὄρων
ἀνεκτῶν γιὰ τὸν ἐργαζόμενο ἄν-
θρωπο καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὴ θω-
ράκισιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώ-
που μὲ τὰ ὀλικά τῆς μεγάλης του
πείρας. Οἱ οἰκοδόμοι ὅμως τῆς Δη-
μοκρατίας δὲν πρέπει νὰ παραβλέ-
πουν τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀνθρώπινη
πείρα συμπακνώνεται μέσα σὲ ἄτο-
μα πού προβάλλονται στὴν ἱστο-
ρίαν σὰν πρωτοπόροι ἰδεῶν καὶ
πού πολλὰ φορὲς τὰ ἄτομα αὐτὰ
δὲν ἔχουν τὸ ἀνάστημα ἑνὸς ἠθικά
τέλειου ἡγέτη. Γιὰτὶ ὁ ρόλος τοῦ
ἡγέτη δὲν εἶναι ἡ προσπάθεια ἐξαν-
δροποδιομοῦ, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια
συγκέντρωσιν ὅλων τῶν διασκορ-
πισμένων ἠθικῶν δυνάμεων σὲ μιὰν
ἐνόχτια καθοδηγητικὴ, σ' ἓνα σύ-
νολο ἀπόστολικῶν ὀντοτήτων, πού
θὰ ἡγηθοῦν σὲ μιὰν ἀσταμάτητη
ἐκστρατείαν ἀγάπης καὶ συναδελ-
φώσεως. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ πρέ-
πει ἀσφαλῶς νὰ ἐπιστρατευθοῦν
ὅλο τὸ πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ μέσο
τὰ παραδομένα καὶ τὰ νεοκυούμε-
να καὶ μάλιστα τὰ μέσα ἐκεῖνα
πού ἀπευθύνονται στὸ ἠθικὸ συ-
ναίσθημα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἡ
ποίησις καὶ ὅλες οἱ καλλιτεχνικὲς
ἐκδηλώσεις, πού ἐξευγενίζουν καὶ
ἀποχρωματίζουν τὶς ψυχές ἀπὸ τὶς
ἀποχρώσεις τῶν παθῶν τους. Γι'
αὐτὸ τὸ λόγο ἡ ποίηση τῶν και-
ρῶν μας, πρέπει νὰ εἶναι καὶ νὰ
γίνει ἡ ἀλόη τῶν πληγῶν τῆς ἀν-
θρώπινης ψυχῆς, τὸ βάλαμο τῶν
ταλαιπωριῶν της.

Πὼς ἄλλοιως θὰ μπορέσουμε
νὰ αἰσθανθοῦμε, χωρὶς νὰ θέσου-
με τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδιά μας

κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς εὐερ-
γετικῆς ἀκτινοβολίας τῶν δημιουρ-
γημάτων τοῦ πνεύματος καὶ πὼς ἡ
ποίησις θὰ μπορούσε ν' ἀπηχῇ
τὴν προσπάθειαν τῆς ζωῆς, ἂν αὐ-
τὴ δὲν ἐξέφραζε τὴ ζωὴ, στὴ μορφή
της; τὴ σημερινή, στὴ μορφή τῆς
ἐπίθεσής της ἐναντίαν στὴ φθορο-
ποιοὶ ἀγωνία τῶν στιγμῶν της τῶν
σημερινῶν; Δὲν ἐννοοῦμε αὐτὴ τὴν
ἐπιστράτευση στὸν πολιτικὸν της
ὄρο. Τὴν ἐννοοῦμε στὸν ἠθικὸ καὶ
αἰσθητικὸ μαζὺ, τὴν ἐννοοῦμε σὰν
μιὰν ἐπίσμιξιν τῆς ἔκφρασης τῆς ση-
μερινῆς ἀγωνίας, μὲ τὴν ἔκφραση
τοῦ ὠραίου, αὐτοῦ τοῦ αἰώνιου
στοιχείου, πού ἀφήνει τὸν ἀνθρώ-
πο ἀνάμεσα στὸνειρο καὶ στὴν
πραγματικότητα τῆς καθημερινῆς
ζωῆς, νὰ μετεωρίζεται, νὰ λησμονεῖ
καὶ νὰ λυτράνεται. Γιὰτὶ πέρα ἀπὸ
τὴν ποίησιν τῶν στίχων τῶν ποιη-
τῶν ὑπάρχει καὶ ἡ ποίηση τῶν ἀν-
θρωπίνων πράξεων, ἐκεῖνων τῶν
πράξεων πού ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν
ἀπόλυτη πίστιν πρὸς τὶς εὐγενικὲς
ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύ-
ματος, αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις πού
ἀμβλύνουν τὰ πάθη καὶ ἀνυψώ-
νουν τὸν ἀνθρώπο ἵσαμε τὰ κρυσ-
φῆγχα τῶν Θεῶν. Ἡ ποίηση πα-
ρηγορεῖ τὴν ἀνθρωπότητα «γιατὶ
τῆς παρέχει τὴ δύναμιν τῆς αἰσιό-
δοξης ἐνατένισιν τοῦ πεδίου τοῦ
ἀγωνιστικοῦ γιὰ τὴν γεμίζει μὲ
τὴν πίστιν πρὸς τὴν ὁμορφίαν, τὴν
ὁμορφίαν πού εἶσι γίνεται τὸ ἔπα-
θλο τῆς μεγάλης τῆς ἀγωνιστικῆς
προσπάθειας. Ποῖο εἶναι ὅμως τὸ
στοιχεῖο ἐκεῖνο στὴν ποίησιν πού
κάνει τοὺς ἀνθρώπους πάνω της
νὰ οἰκοδομοῦν τὴν ἐλπίδα καλυτε-
ρων ἡμερῶν; Εἶναι ἀσφαλῶς τὸ
στοιχεῖο τῆς ἐκστάσης, γιὰτὶ αὐτὸ
μπολιάζεται μέσα στὴν ψυχὴ, τῆς
δημιουργεῖ ἓνα στιγμιότυπον συναι-
σθηματικῆς καὶ ἀποκάλυψης και-
νούργιων κόσμων, ἄφταστων, πού
ὅμως ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κόσμους
ἀφίρει τοιχεῖα ὕψους καὶ τὰ με-
ταμοσχεύει στὸν κορμὸ τῆς πραγ-
ματικότητος τοῦ καὶ τὴν ἀλλοιώ-
νει αὐτὴ τὴν πραγματικότητα, τὴν
πνευματοποιεῖ καὶ τὴν ἐξάγει σ'
ἓνα ἐπίπεδο ἀνωτερότητας, ἀπ'
ὅπου καὶ ἀγωνίζεται εὐκολώτερα
τὸ δύσκολο ἀγῶνα τῆς ἐπιβίωσής
του. Εἶναι καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς ὁμορ-
φίας, πού ξεκουράζει καὶ κάνει τὰ
πάθη νὰ συντρίβονται καὶ τὸν ἀν-

Μ Ν Η Μ Η

θρῶπο νὰ μεταμορφώνεται σ' ἓνα θαυμαστή τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν συγκρατεῖ ἀπὸ τὶς ἐνοτικές τοιμηρὸς τῆς καὶ τὶς συνέπειές τους.

Εἶναι καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς ἐξομολόγησης, αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ποὺ τὸν διευκολύνει νὰ διακρίνει τὴν ποιότητα τῶν ἀδυναμιῶν του, νὰ τὶς κρίνει καὶ νὰ τὶς μετριάξει, γιατί ἡ ποίηση εἶναι καὶ διάλογος καὶ μονόλογος καὶ ἄσκηση, ὅπου καὶ ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἀπλὸς διαβαστὴς ἐπικοινωνοῦν καὶ ἀλληλοδιαποκαλύπτονται, ἀλληλοδιδάσκονται, ἀλληλοσυγχωροῦνται. Ἡ ποίηση μεθάει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ κρασί τῆς ὁμορφίης τοῦ δημιουργοῦ τὴν ψευδαίσθηση τοῦ παραδείσου, τὸν ἀποτοξινώνει ἀπὸ τὴν καθημερινότητα καὶ παρέχει τὸ αἶσθημα τῆς ἀλλαγῆς, τὸ τόσο ἀναγκαῖο στὴν ἀνθρώπινη φύση.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ποίηση ἔχει ἀνάγκη σήμερα ὁ ἄνθρωπος. Τὸ μαρτυρεῖ ἡ παρουσία τοῦ παντοῦ ὅπου μπορεῖ ἄμεσα νὰ ἐπικοινωνήσει μαζί της. Τὸ μαρτυρεῖ τὸ ἀντιπολεμικὸ παραλήρημα τῶν λαῶν, ἡ ἔφεση τῆς εἰρήνης, ὁ πόθος τοῦ γιὰ τὴν ἀνασύνθεση τῆς κατεστραμμένης ζωῆς του. Κι' ἐνῶ παντοῦ οἱ διευθύνοντες τὶς τύχες τῶν λαῶν δοκιμάζουν τὶς σειρήνες τῶν συναγερμῶν καὶ καλοῦν τοὺς ἀνθρώπους στὰ ἐρμητικά καταφύγια τῶν μπετὸν ἀρμέ, ἓνα καταφύγιο ξέροντες οἱ ἄνθρωποι πὼς μπορεῖ νὰ τοὺς σώσει. Τὸ καταφύγιο τῆς ποίησης, τοῦ εἰρηνικοῦ τῆς λόγου.

ΚΡΙΤΩΝ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ

«...Τὰ δύσκολα ἔργα εἶναι ἡ μοῖρα μας... Εἶναι φανερό πὼς πρέπει νὰ στεκόμαστε στὸ δύσκολο. Κάθε ζωντανὴ ὑπαρξὴ μονάχα σ' αὐτὸ στέκεται. Τὸ κάθε τι στὴ φύση ἀξιώνει καὶ ἀμύνεται κατὰ τὸ δικό του τρόπο. Ἀπὸ μέσα ξεπηδαίει μιὰ ἀτομικότητα ὁλόκληρη δική του, ποὺ μάχεται νὰ μείνει δική του μὲ κάθε μέσο καὶ ἐνάντια σ' ὅλα τὰ ἐμπόδια. Λίγα πράγματα ξέρουμε. Ὅμως γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ στεκόμαστε στὸ δύσκολο θάμαστέ πάντα σίγουροι... Εἶναι γόνη ἡ Μοναξιά γιατί εἶναι δύσκολη...»

B. M. Rilke

Κλείσε μέσα σου τὸν Κόσμο—ἀν θέλῃς νὰ τὸν καταλάβῃς.—(Νάχης συνδέση μ' ὅ,τι ἀνοῖς μ' ὅ,τι βλέπεις, μ' ὅ,τι φαντάζεσαι, κομμάτια τῆς ψυχῆς σου).

Γιάννης Μπεράτης

Στὴ μυροῦδιὰ τοῦ σύννεφου καὶ τῆς γαλάζιας μπόρας κοιμήθηκες.

Πίσω ἀπ' τὸν ὄχτο ἦταν ὁ ἑσπερινός.

Κάτι ἔλεγαν στὶς ἄκρες τὰ πρυλὰ

ἔξω ἀπ' τοὺς τοίχους, μὲς στῆς γειτονιάς σου τὰ κλωνάρια.

Κάτι ἔλεγαν, καὶ ἔρχονταν νὰ τὸ πῶν

τὸ βοᾶν καὶ σὲ μένα.

—Θὰ ξαναρθῇ στὸν ἴσκιό τῆς αὐλῆς

τὰ μεγάλα ἀπογεύματα,

τότε ποὺ τὸ σμιχτό της φρούδι ἐσάλει

ὅταν στὴν πόρτα φαίνονταν τὸ σχῆμα τοῦ παιδιοῦ,

ὅταν ἡ νύχτα

γλυκάνασαίνοι ἀπὸ τὸν κόπο τῆς δουλειᾶς

καὶ μᾶς παρηγοροῦν μ' ἀπλὲς κυβέντες τὰ νέα φύλλα...

—Γαληνεμένη καὶ ἀναστρεφὴ θὰ μένη πάντοτε ἡ βραδιά χωρίς ἐσένα

καὶ ἄς ἄλλαξεν ὁ τόπος ἀπὸ καιρὸ,

καὶ ἄς ἄλλαξε τὸ φῶς ποὺ κατεβαίνει

ἀπὸ τὸ ἰσόγειο στὴν καρδιά...

MIX. ΓΑΚΗΣ

Θ Υ Σ Ι Α

Ράθυμα παύονω τὴ χαρὰ

τὴν αὐγινὴ... καὶ λίγο

τ' ὄνειρό ξετυλίγω

μ' ἀνάερό σκεπτό

Τοῦ ξεφυλλίζω τὶς χαρὲς,

τὶς λύπες καὶ τὸν πόνο

καὶ βρίσκω μὲς στὸ χρόνον

πὼς πάλι σ' ἀγαπῶ...

Καὶ στίβω τὴν ἀγάπη μου,

ῥοιμη, πειά, ὁπώρα

μὲς στὴ μεγάλην ὥρα

ποὺ τόσο λαχταρῶ.

Στὸ ὄνειρό νὰ τὰ Ἠλύσια

Θυσία στὴν προσφέρνω,

μῦρα ψυχῆς σου φέρνω

καὶ σένα καρτερῶ...

ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΛΕΡ

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠ΄ΤΕΙΟΣ

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

(2ον τελευταῖον)

Πίστευε στὴν παιδευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἑλλάδος—Ἰδέας στὴν ἐγγύηση ποὺ περικλείει ἡ ὑπαρξὴ τῆς στὸ σταυροδρόμι τοῦτο τριῶν Ἡπειρῶν καὶ δύο πολιτισμῶν:

Στερηθῶ καὶ τοῦ πελάγου
σὲ περιζώνουν τ' ἄρματα
βαρβάρου Ἑλληνοφάγου.

Μὰ ἐσὺ μένεις ἀσάλευτο
εἰς τὴν φωτιά ποὺ δόγγει
τριγύρω σου ἀντρεπωμένο Μεσολόγγι.

Βραδύτερα, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Μαβίλης ἐπεδόθηκε στὴ σπουδὴ τῆς γλωσσολογίας καὶ τῆς Σανσκριτικῆς. Ἡ ἐπαφὴ του μ' ἓνα καινούργιο κόσμο, τὸν Ἰνδικό, καὶ ὁ μυστικισμὸς ποὺ σαγηνευτικὰ ἐλκύει τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ὁδηγοῦν τὰ δῆμά του στὴ φιλοσοφία. Μελετᾷ, στοχάζεται καὶ ἐρευνᾷ τὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ ὀρθώνονται στὴν ἀνθρώπινη διάνοια. Ἀπὸ ποῦ ἐρχόμαστε, ποιοὶ εἴμαστε, ποῦ πᾶμε; Προσπαθεῖ μὲ τὴν βοήθεια τῶν Γερμανῶν Ἰδεοκρατῶν τοῦ 19ου αἰῶνα νὰ δώσῃ ἀπόκριση σ' αὐτά. Ἐντεῦθεν ὁ κατάδηλος τόσο στὴ διανοητικὴ του, ὅσο καὶ στὶς φιλοσοφικὲς ἀπόψεις ποὺ ἀνιχνεύονται στὸ ἔργο του, ἰδεαλισμὸς του.

Στὸν Γιόχαν Φίχτε, τὸν φιλόσοφο ποὺ πηγαίνοντας πέραν ἀπὸ τὸν Κάντ διδάσκει ὅτι τὸ πᾶν παράγεται ἀπὸ τὸ θεωρητικὸ ἐγώ, τὸν θερμὸ πατριδολάτρη ποὺ μὲ τοὺς περίφημους λόγους του στὸ Γερμανικὸ ἔθνος του κατὰ τὴν Γαλλικὴ εἰσβολὴ τοῦ 1808 ἐμφυχνώνει τοὺς συμπατριῶτες του, βρίσκει ὁ Μαβίλης τὴν τεκμηρίωση τῆς δικιάς του πατριδολατρίας.

Κυριαρχικώτερη ὡστόσο στὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα του, ὅσο καὶ στὴν ἠθικὴ στάση τοῦ Μαβίλη ἀπέναντι στὴ ζωὴ, παρουσιάζεται ἡ ἐπίδραση τοῦ φιλοσόφου τῆς Καϊνιζμπέργης. Ἰδεαλιστὴς καὶ ὁ Κάντ, ὁ θεμελιωτὴς τοῦ κριτικοῦ ἰδεαλισμοῦ, ἀποτελεῖ τὸν σημαντικώτερο σταθμὸ τοῦ σκεπτόμενου ἀνθρώπου τὸν 19ον αἰῶνα. Ζήτησε ξεκαθαρίζοντας πολλὴν σύγχυση, νὰ ξεχωρίσῃ τὸ ἐμπειρικὸ ἀπὸ τὸ προεμπειρικὸ στοιχεῖο στὴν ἀνθρώπινη γνώση. Συνόψισε τὸ ἀντικείμενο τῆς φιλοσοφίας στὰ τρία θεμελιώδη ἐρωτήματα: Τί μποροῦ νὰ ξέρω, τί δύναμαι νὰ πράττω,

τί δικαιούμαι νὰ ἐλπίζω. Οἱ ἀπόψεις τοῦ φιλοσόφου στὸ δεύτερο αὐτὸ ἐρωτήματα, ἐπηρέασαν σημαντικὰ τὴν ἠθικὴ στάση τοῦ Μαβίλη, τὸν βοήθησαν στὴ συγκρότηση τῶν ἀρχῶν του. Στὴν ἀτομικὴ, ὅσο καὶ στὴ δημόσια ζωὴ του ἀκολούθησε πιστὰ τὴν ἠθικὴ προσταγὴ τοῦ Κάντ: Κάμε ἔτσι ὥστε ἡ πράξη σου νὰ εἶναι κανόνας γιὰ κάθε ἄνθρωπο ποὺ θὰ βρεθῇ στὴν ἴδια θέση μ' ἐσένα. Πρᾶττε οὕτως ὥστε οἱ ἀρχές τῆς πράξεώς σου νὰ χρησιμεύουν ὡς καθολικὴ νομοθεσία. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ φιλοσόφου εἶναι τόσο στὸν ποιητὴ, ὥστε τοῦ ἀφιερώνει καὶ δύο ἐπιγράμματα:

Στὸν Κάντ

Ζῆς Τιθωνὸς ἀγέραςτος, καὶ ὅπου φανεῖς ῥο-
δαίσεις
μιὰ χαρυνγὴ ποὺ τὶς ψυχὲς καὶ τ' ἀπειροφω-
τίζει.

καὶ σ' ἄλλο του ἐπιγράμμα:

Ἀπάνωθέσου ἐχαιροῦν τὸν ἀστρωμένο αἰθέρα
καὶ μὲς τὰ φύλλα τῆς καρδιάς τοῦ ἠθικοῦ νόμου κ.λπ.

Ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου γράφει γιὰ τὴν ἐπίδραση τοῦ Κάντ. «Δὲν ἦτο κίνημα ἀπλοῦν τοῦ χερικοῦ τοῦ εἰς μίαν διδωμένην ἢ συνάντησιν τοῦ μὲ τὸν φιλόσοφον, ἀλλὰ ἀνάγκη, ἀναζητήσεως μεθόδου, τὴν ὁποῖαν ἡ φύσις τοῦ ἐχρεώζετο. Μέσα εἰς αὐτὴν εὗρηκε τὸν κόσμο του. Ἀπὸ αὐτὴν ἐπήγαγεν ἡ εὐτυχία του καὶ ἡ δυστυχία του μαζί, ἡ μεγάλη, γαλήνη του ἀλλὰ καὶ ἡ διαρκὴς ἀνησυχία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ τρέμοντος μήπως; παραβῇ τὸν ὑπέρτατον νόμον...»

Κι' ἡ συνέπειά του στὶς ἀρχὲς αὐτῶν τὸν παρωθεῖ στὶς δημόσιες ἐμφανίσεις του. Τὸ 1896 ἀφῆνε: τὸ ἴσχυος στήριος τῆς Κέρκυρας καὶ φλεγόμενος ἀπὸ τὸν πόθο τῆς Ἑλευθερίας, περνάει ἐπὶ κεφαλῆς φίλων τοῦ ἐθελοντῶν στὴν Κρήτη καὶ ἀγωνίζεται στὴν πρώτη γραμμὴ γιὰ τὴν πραγμάτωσή τοῦ ἰδανικοῦ του. Ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία του αὐτὴ ἔχομε τὰ σονέττα τοῦ «Ἐξέλιος» καὶ «Κρήτης».

Στὰ τραγούδια τοῦ αὐτοῦ ἡ τεχνικὴ κατασκευὴ τοῦ στίχου, κάποιον ἰδιωματισμὸν, ἢ ἀψογὴ ρίμα, ψυχραίνουν κάπως τὸ λυρισμὸ, καὶ ἐξασθενίζουν τὴν συναισθηματικὴ ἀπήχηση. Ὡστόσο τὸ ποιητικὸ νόημα λαγαρό καὶ τακτοποιημένο, ἡ ἠθικὴ λάμψη ἐνδὸς κόσμου ἐσωτερικὰ συγκροτημένου δίνουν ἀρχετὴ χάρις στοὺς στίχους τοῦ, ποὺ ἀκούγονται εὐχάριστα.

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ, δταν ἀπὸ τὸ μελετητῆριο τοῦ νησιοῦ τοῦ ἀντίκρυζε ἀπέναντί του τὴν λιτὴ γραμμὴ τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνοκορφῶν στὸ μελιχρὸ σούρουπο, τὸ πατριδολατρικὸ του πάθος τὸν φλογίζει καὶ πάλιν. Περνάει τὸ 1897 μὲ τὸν ἀγγλο φίλο του Χάρρις καὶ μὲ τὸ μικρὸ σῶμα τοῦ Κουμουνοῦρου τὸν Ἀραχθὸ καὶ πέρνει μέρος στὴ μάχη τῶν Πέντε Πηγαδιῶν. Τραυματίζεται στὸ χέρι καὶ στὴν ἴδια μάχη χάνει τὸν φίλο του Χάρρις ποὺ τὸν ἐκλάψε σ' ἓνα σονέττο του:

Τοῦ Ἀπόλλωνα ὄχι ἡ χάρις, ἡ δόξα μόνη
σοῦλειπε τοῦ θανάτου—κι' ἓνα δόλι:
σ' ἔστειλε ἥρωα στὸ ἡλύσιο περιβόλι...

Κάτω λοιπὸν ἀπὸ πολὺχρονη μαθητεία στοὺς Γερμανοὺς ἰδεοκράτες καὶ ἀπὸ πολὺχρονη προσωπικὴ πείρα, μορφώνεται ὁ σπάνιος χαρακτήρας του. Ἡ αὐστηρὴ ἀφοσίωση στὸ Χρέος καὶ τὴν Ἀρετὴ, γίνονται ὁ ἀπαρασάλευτος κανὼν τῆς ζωῆς του. Γι' αὐτὸν ὅμως ἀρετὴ δὲν σημαίνει ἀπλὴ γνώση καὶ σώρευση σοφίας, ἀλλὰ στροφή τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸ, βαθύτερο γνήσιο ἐξαγνισμό. Ζοῦσε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ συναναστροφόμενος στενὸτατο κύκλο ἐκλεκτῶν φίλων καὶ ἀρνήθηκε δημόσια ἀξιώματα καὶ τιμές. Βρισκόταν ὅμως πάντοτε πρῶτος στὴν ἐπαλξὴ τοῦ χρέους πρὸς τὴν Πατρίδα.

Μετὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνη ἐκστρατεία τοῦ 1897 μεσολαβῶν γιὰ καινούργια δημόσια ἐμφανιστὴ τοῦ 12 χρόνι. Στὸ διάστημα αὐτὸ στελεχάζεται, μελετᾷ καὶ δοκιμάζει νέες ψυχικὲς περιπέτειες. Ἡ γνώση τοῦ Βουδισμού, ἡ συνεχὴς ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας τὸν φέρνουν στὸ Σοπενάουερ. Ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὸν ρασιοναλισμὸ τοῦ Κάντ καὶ ἀπὸ τὴν ψυχρὴ ποίηση τῆς λογικῆς του, γυρεύει νέους Θεούς. Ἀνθρώπος ποὺ 14 ὁλόκληρα χρόνια θητεύει σὲ φιλοσοφικά ἐργαστήρια καὶ γνωρίζει τοὺς κλασικοὺς κάθε τόπου καὶ κάθε ἐποχῆς, δὲν λυτρώνεται παρὰ μὲ τὴν συνεχῆ ζήτησιν. Ὑπεστηρίχθη ὅτι δὲν προβάλλει πούθεν στὸ ἔργο τοῦ Μαβίλη ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνία (1). Κι' ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς σκρόπτιους στίχους τοῦ στὰ σονέττα του, ἓνα ὁλόκληρο ποίημά του, τιτλοφορημένο: «Τὰ μυστικά τοῦ ἀγνώ-

1. Κλέωνος Παράσχου: Μορφές καὶ Ἰδέες (1938) σ. 212.

στους» φανερώνει πώς ο ποιητής στάθηκε κι' ένας βαθύς στοχαστής που ταλάνιζεται από φιλοσοφικά ερωτηματικά, καταβάλλει δραματική κι' επώδυνη προσπάθεια, αποκριθ' στα προαιώνια προβλήματα που δρθώνονται σε κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο.

Βαθειά, βαθιά μες την καρδιά μου νοιώθω, μες την καρδιά την μυριοπονημένη έναν παντοειδές κι' ασύστο πόθο που με ψυχομαρναίνει.
Ταντάλου δίψα θάνατη είναι τούτη όπου τ' αχίλ της ψυχής μου φύγει.
Γι' αυτήν όλα της γής τ' άμπετρα πλούτη προσοιάν θάχαν ολίγη.
Οι έλπίδες μου όλες εδυστήσαν πάσι οι χρυσόφτερες φύγαν φαντασίαις.
Μόνος αυτός ο πόθος θά με φάη που δάλλαν οι Έρινιές
στά φρενισμένα του νούς μου βάθη για να ναι ο δαίμονάς του κι' ο Θεός του.
Όλο το έγω μου λαχταρά να μάθω τα μυστικά του Άγνωστου.

Αλλά σαν να φοβάται μήπως ή σνεχής κι' αδιάκοπη αναζήτηση του δείξει τη μορφή ενός κόσμου κακού, μοχθηρού, ζηλόφθονου, γεμάτου περισσή καταφύγεια για τους έκλεκτους, γράφει σαν υποθήκη προς τον έρευνητή, έχυτό του:

Του μυστήριου ανασήκωσε την πέτρα και μη σκιαχτής το άγκυμα του ασπίτα την αλήθεια ακατάπαυτα αναζήτα κι' ιδέες αν είναι, ώ, λέν, ψυχοπονέτρα.

Έχουμε λοιπόν καταφανή στην τέχνη του την επίδραση του Σοπενχάουερ. Άλλο πιά ψυχικό και πνευματικό «κλίμα» έδω, νέες αποκρίσεις κι' απόψεις για την αλήθεια και το ύπνω όν. Προικισμένος ο φιλόσοφος αυτός με πλούσια λογοτεχνικά χαρίσματα και εκφραστική δύναμη, τράβηξε πολλούς όπαδούς και επέδρασε πολύ στους συγχρόνους του. Ήσκησε ταυτόχρονα αναλυτική και γόνιμη κριτική στην καντιανή φιλοσοφία χωρίς να την άρνηθη για πέρα. Με το μνημειώδες πιά έργο του «Ο κόσμος ως βούληση και ως παράσταση» κατόρθωσε να κάμη συγκεκριμένα όσα ο Κάντ παρουσάσε άφημένα και συγκεκριμένα. Μεταφυσικός από βούλησης, αυτήν θεωρεί ο Σοπενχάουερ ως τον λόγον των όντων και της ύπάρξεως. Σ' όλα όρα και κινείται άλογη, τυφλή, σκοτεινή έφεση για τη ζωή, ή βούληση που καταστρέφει την άρμονία και τη γαλήνη του θεωρητικού είου. Γι' αυτό κατ' ανάγκη ή ύπαρξη διαυλακώνεται και διαποτίζεται από άνησυχία και πόνο. Η χαρά κι' ή ευχαρίστηση δεν άνήκουν παρά στην ούτοπία, στον κόσμο της χιμαίρας, του άπραγματοποίητου. Τότε μόνον καθησυχάζει και ήλαρώνεται ή ύπαρξη όταν για λίγα

κατασιγάσει ή αιώνια, άνάματη όρμη για τη ζωή. Η πραγματικότητα δεν είναι παρά όδύνη και θλίψη και πόνος. Γι' αυτό ή άπαλλαγή από τις άθλιότητες της ζωής δεν είναι δυνατή παρά μόνον με την άρνηση της βούλησης. Προς την άρνηση αυτή και την λύτρωση πηγαίνουμε με διαφορετικούς τρόπους. Ένας άπ' αυτούς είναι κι' ή Τέχνη. Με την αισθητική ένατένιση, με τη θέα του Όραίου και των Ίδεων ή βούληση νεκρώνεται για λίγο, τ' άπάθη που ταλανίζουν και ξεσχίζουν την ψυχή αποκοιμούνται κι' ο άνθρωπος γνωρίζει επί τέλους μια κάποια ήσυχία, λίγη γαλήνη.

Κάτω από τέτοιες αντίληψεις την περίοδο αυτή της ζωής του συνθέτει ο Μαβίλης πολλά από τ' α συνέττα του.

Έγκαρτερεί και υπομένει γιατί ύπάρχει άκόμη, κι' αυτόν πούχασε την πίστη του στην έπίγεια χαρά, άνοιχτό το παράυρο της Τέχνης.

Μιά—μιά τις σαγιτιές του πόνου μέτρα κι' άγρυπνος τις πληγές π' άνοίγουν κύττα. Μηνύτρα φτάνει ή κάθε μία σαγίτα από της άσπλανης Μοίρας τη φερέτρα. Κι' αν όρως που ο πόνος είναι ή μόνη αλήθεια τότε από τ' άντρείωμένα σου τ' ατήθια γδύσου την ταπεινότη της όρφάνιας. Στης Όμορφιάς, στης Δύναμης τη γλύκα, μ' αλάλητο χαράς και περηφάνιας γίνε Θεός σου κι' τη Μοίρα νικά.

Σ' άλλο συνέττο του τραγουδεί:

Σ' όλο τ' άπειρο μ' άγρια βασίλειε: Μένουας κεφαλή, πάνοψη Μοίρα Στις πύκας την πεντάμυρη πλημμύρα Μόνη ή όμορφέα για λίγο άντιπαύει.

Κι' άλλ' ύ επαναλαμβάνει:

Μένει σαοτισμένη ή ψυχή στη δροσεράδα του άγέρα που όσο πάει κι' άσπρογαλιάζει τό πάθος έστωχάει κι' αναγαλιάζει που ο άγριος κρίνος έναλίγει ώραια.

Η άπισιοδοξία του Μαβίλη δεν φαίνεται να έχει συγκεκριμένη άφορμή. Είναι μια θεληματική προσπάθεια πεσιμισμού που πιθανόν, όπως προσπάθησαν να μάς παρκατήσουν ώρισμένοι κριτικοί του, όφειλται στο χαμό άγαπημένης ύπαρξης. Ίσως της μητέρας του πιά την άγαπούσε με περιπάθεια και λατρεία, ίσως της κοπέλλας που φευγαλέα περνά ή μορφή της από το τελευταίο του συνέττο. Τό πιθανώτερο όμως είναι πως όφειλται στην φλογερή ιδιοσυγκρασία του ποιητή, που άφου γεύτηκε την έγκόσμια χαρά, δοκίμασε λογής περιπέτειες, δόθηκε με πάθος στη δράση, ήρθε μίαν ώρα μελαγχολίας να διαπιστώσει πως όλα είναι πόνος και δάκρυ που δεν άφίνουν παρά μίαν πιερή γεύση στ' άκρόχειλό μας. Γράφει

στον Άντρέα Κεφαληνό: «Και σ' ό που μευ λές πώς δεν μευ λείπει τίποτε. Όμολόγησε φίλτατε πως κοροϊδεύεις έμένα και τον έαυτό σου αν πιστεύεις τέτοια κουρουφέξαλα. Γενείς που με λατρεύουν. Βέβαια τιός έχω. Και ξέρεις: Είναι μια θαράπαψη να γνωρίζεις πως ύπάρχουν όντα καταδικασμένα να πάσχουν και να τυραννιούνται εξ αίτίας σου και ά μην έχης την δύναμη να τους έλευθερώσης. Φίλους: Και πολλούς. Άλλά φίλους που δίνουν και δέ λαβαίνουν. Φίλους που μευ κάνουν την έλεημσύνη της φιλίας των, που δέ θά μπορούσα ποτέ να άποζημιώσω δείχνοντας κι' έγω πόσο τους άγαπώ. Κι' έτσι συσσωρεύονται ακατάπαυστα τ' ήθικά χρέη στο σέρκο μου και με πλανώνουν και δεν μπορώ παρά «να είμαι ευγνώμων». Φαντάσου ποτέ ευτυχία! Άν δεν είχα ούτε γονείς, ούτε φίλους θά μπορούσα να πιστεύω μ' έλαφρότερη συνείδηση να πετάξω τ' α μυαλά μου... Όστε όλα τάχω. Τό μόνο που μευ λείπει είναι φαίνεται τό θάρρος να... τελειώσω μια φερά για πάντα τούτη την έλεεινή πληγή που μευ φαρμακώνει κάθε ήδονη και κάθε άπόλαυσι. Άν μ' άγαπής, λοιπόν, πάψε να μευ παρασταίνης μίαν ευτυχία που πλέον ποτέ δεν θά γνωρίσω...» Κι' ή βαριά σκιά του θανάτου τον παρκαλοισθεί φανατικά. Στο καλύτερό του συνέττο την Λήθη ύμνει την ληομοσύνη των νεκρών και ήρνει και ταλανίζει τους ζωντανούς γιατί «δεν βολεί να ληομονήσουν» Δεν ένασμενίζει στην έγκόσμια χαρά. Η πολυπονη ζωή δεν τον ίκανοποιεί παρ' όλο που δεν μπορεί κανείς να πη πως δεν την γνώρισε. Νοσταλγεί την βουδιστική άνυπαρξία την εξαισία γαλήνη της Νιρβάνα. Γιαυτό τό άγαπημένο του θέμα που επανέρχεται συχνά στα συνέττα του είναι έκτός από την βαθύτερη νοσταλγία των νεκρών, ή διαίωvιση του ανθρώπινου πόνου κι' ή ευθανασία. Πίστευε πως ο υπαρκτός κόσμος, ή μέρφη της πραγματικότητας, κρύβει πίσω από τις μύριες όμορφιές του, την αληθινή του ύπόσταση, τό βασανιστικό για την ανθρώπινη σκέψη άγνωστο:

Ό κόσμος είναι πανερό μαγνάδι κεντισμένο με ρόδα και με δάγια μ' ήλιους και μ' άστρα που τ' άπλώνει ή Μάγια άπάνω στης αλήθειας τό σκοτάδι... Κάθε αντίξος γεγονός στη ζωή ο χωρισμός από άγαπημένο πρόσωπο, ή νοσταλγία του γενέθλιου τόπου, ο χαμός άγαπημένης ύπαρξης τον πληγώνει θαυνάσια. Παράλληλα δέ, του δίνει άφορμή να φιλοσοφή στα έγκόσμια, να συγκροτή την βιοθεωρία του. Γράφει στο φίλο του Κώστα Παπαγιάννη: «Ένεργει μέσα μας τόσο δυνατά ή πίστη στην

θανασία που τον τρομερό—τό άφύγχο τό θάνατο, που δεν έπρεπε να λείπει από κανένα λογαριασμό, τον ληομονάει κανείς πάντα. Κι' αν τηλεγράφησα που κλαίω μαζύ σας δεν ήταν μια άπλη και τυπική φράση για να έξηγησω έναν πόνο της στιγμής που θά περάση. Ό πόνος αυτός, καθώς κι' άλλοι παρόμοιοι πόνοι, θά μευ μείνη άγκάθι στα φυλλοκάρδια μου...»

Μά έγκαρτερεί και υπομένει μ' άταρξία και γαλήνη παραδειγματική. Διέλιζει τον πόνο του και τ' α συναισθήματά του σε φίλτρο πρώτης ποιότητας και κατακαθίζουν μέσα του άποσταγμένα. Η άυστηρή και γαλήνια μορφή του δύσκολα μπορεί να προδώση τον άγωνα που διεξάγεται στη συνείδησή του. Κι' όπως πίσω από την άσφογη και ύποδειγματική στάση του ανθρώπου ύπήρχε μια άδύνατη λυρική καρδιά, εύπαθής δέκτης κάθε λεπταίσθητου συναισθηματικού κραδασμού, έτοιμη σε κάθε στιγμή να ξεσπάσει, έτσι πίσω από την άψευδοιστη έκφραση των συνέττων του νοιώθει να παίζεται ένα δράμα ανθρώπινο, χωρίς λύση. Αυτό υποδηλώνεται έναργέστερα στα γράμματά του σε στενούς του φίλους κι' όμοτέχνους. Άκούστε τι γράφει στα 1895 στον έπιστήθιο φίλο του Κώστα Θεοτόκη: «Όσο για τον πόνο μευ και σεις έννοήσατε πολύ καλά πως δεν έχει παρηγορία. Σας είχα πη τι ή αν για μένα ή μητέρα μευ. Με τό σύστημα ζωής που άκολουθώ, αυτή έστάθηκε για χρόνια τώρα ή μόνη μου χαρά. (Ίταν της έδιόβαζα ή όταν συνιομιλούσα μαζύ της έλεημοσύνα όλα όσα μευ λείπουν και όλα όσα μευ πειράζουν. Ό καθένας κουβαλεί ένα σταυρό κι' ο καθένας νομίζει πως ο δικός του είναι ο βαρύτερος. Κι' έγω τό νομίζω και καμιά φιλοσοφία δεν θά μπορέση να μευ τό βγάλει από τό κεφάλι. Κι' όμως ζω και βγατάω και άπέξω θά φαίνωμαι ο ίδιος. Για τότο μπορώ και να σας γράψω και να σας στείλω μάλιστα έσας που είσατε τόσο καλός μαζύ μου ένα συνέττο που έσύνθεσα σιμά στο προσκέφαλό της: μια νύχτα από τις φοβερές που άγρυπνούσαμε μαζύ. Άναισθησία ή υπεραίσθησία: Δεν ξέρω». Κι' όστόσο ή ζωή, τό συνεχές, λαχανιασμένο κυνηγητό ενός όράματος που μάς ξεφεύγει και πάντα χαμογελά τον ξαναφέρνει πάλι στην θετική, την σύγερση γνώση της καντιανής πίστης.

Αποφασίζει τότε να άφήση την μόνωση και τον μικρό κύκλο των διαλεχτών που ανάμεσά τους ζούσε και κληταίη. Παίρνει μέρος στις εκλογές της Άναθεωρητικής Βουλής του 1910 στο συνδυασμό των Φιλελευθέρων και έκλέγεται βουλευτής. Προβάλλει τό ήθικό

αυτοδίδαγμα για μίμηση στους άλλους και ώραίζει με την λαμπρότητα μιας δράσης άνιδιοτελούς τό περιβάλλον του. Συνεχίζει την αναμορφωτική και έξουαντική προσπάθεια του Ίαώβου Πολυλά και στην άγόρευση του στη Βουλή στις 26 Φεβρουαρίου 1911 άρχίζοντας τονίζει: «Είμαι μαθητής και ύπήρξα επί πολλά έτη φίλος του Ίαώβου Πολυλά, του επτάκις έκλεγέντος βουλευτού Κερκύρας, ενός των πολιτευτών των ύποστηριζάντων τον πρώτον Τρικούπη και έγκαταλείψαντος αυτόν όταν μετέβαλε γνώμας, του ανθρώπου ό όποιος δεν έδέχθη ποτέ Ύπουργείο, διότι δεν ήθελεν ίσως να έλθω εις συμβιβασμόν με την συνείδησίν του, του ανθρώπου ό όποιος ήτο και αυτός άκρος φίλος και μαθητής του Διονυσίου Σολωμού τ' α ποιητού του Έθνικού ήμνων ύμνου».

Δεν διστάζει να βρεθή με τους λίγους όταν τούτο ύπαγορεύεται από τό έσωτερικό χρέος και την ήθική προσταγή. Συνεχίζοντας την άγόρευση του έκείνη τοποθετεί τό γλωσσικό ζήτημα για τό όποιο τόσα έχουν γραφεί, με μοναδική έναργεια, σαφήνεια και πειστικότητα: «Δεν ύπάρχει χυδαία γλώσσα βροντοφωνεί ο Μαβίλης, ύπάρχουν χυδαίοι άνθρωποι και ύπάρχουν πολλοί χυδαίοι άνθρωποι όμιλούντες την κατχρεούσαν». Και παρκατάω συνηγορώντας για την δημοτική διαπιστώνει: «Δεν είναι ή γλώσσα την όποιαν έκ των διδλίων δύναται να μάθη και εις ξένος άνθρωπος, άλλ' ή γλώσσα ή παραδοθείσα από πατρός εις υιόν διά των αιώων». Και δι' αυτής της γλώσσας μόνον είναι δυνατόν όχι μόνον να φωτισθή ή διάνοια του λαού, αλλά να μορφωθή ή καρδιά του, να μάθη να θυσιάζει, ή μέρος των ύπαρχόντων τον διά τό κοινόν καλόν, να μάθη την αὐταπάρησιν και την αὐτοθυσίαν την όποιαν ο Έλληνας λαός έχει πάντοτε».

Κι' είναι ή άγόρευση του έκείνη αληθινός όγκόλιθος που τάραξε τό τέλμα του παλαιοκομματισμού, θαρραλέα ένεργεια τίμιου διανοητή, φλογερή πατριωτική κι' ήθικού άνθρώπου, γαλουχημένου με την άγάπη για την προκοπή της Πατρίδας και με τον πόθο της Έλευθερίας. Μήπως άλλως τε ο μεγάλος του δάσκαλος, ο Σολωμός, από τον όποιο τόσα διδάγματα άντλησε στη ζωή του ο Μαβίλης δεν βροντοφώνησε έπιγραμματικά: «Μήγχις έχω άλλο στο νού μου πάρεξ Έλευθερία και γλώσσα».

Αυτές είναι οι κυριότερες φιλοσοφικές επιδράσεις που άνιχνεύονται στη ζωή και στο έργο του Δορέντσου Μαβίλη. Κάτω από τις άρχες αυτές σφυρηλάτησε τον άνώτερο και σπάνιο χαρακτήρα του που τόσην επίδραση ήσκησε

τους συγχρόνους και μεταγενεστέρους του. Ηθικός, άγνός, άνιδιοτελής «ένας άνθρωπος ένας δόκληρος κόσμος» όπως επιγραμματικά τον έχαρκατήρισε ο φίλος του Κώστας Παπαγιάννης. Πατριδολάτρης μ' άπόλυτη και ένσυνείδητη προσήλωσή στην Πατρίδα—Ίδέα, που τόσο την ύμνησε και θετικά μόχθηκε για την προκοπή και την Έλευθερία της. Σεμνός, πρσος, έπιβλητικός και στην ώρα του πάθος ακόμα συγκρατημένος και νηφάλιος, φαντάζει: στην πνευματική μας ιστορία σαν τον ώραίο Άδωνη της Μυθολογίας.

Η μορφή του γαλήνια και μελαγχολική—στην πιό καλή σημασία του όρου. Στα μάτια του αντικατοπτρίζεται μια θαθεία συλλογή στην ένατένιση των έμποδίων που παρκαλώουν την έκτέλεση των μεγάλων του αποφάσεων. Στα σφιγμένα του χείλη άνιχνεύεται εύκολα ή ένεργητικότητα και ή άποφασιστικότητα που άπαιτείται για την υπερίκηση των αντίξοστητων. «Φωτιά στα τόπια για να ξυπνήσουν οι νεκροί» φωνάζει στο Δρίσκο στους συμπολιεστάς του κι' ακάθεκτος όρμα στη φωτιά.

Έναρτος με θαθεία έπίγνωση της ανθρώπινης άξιοπρεπείας, δεν παρκαύεται από τ' α ευτελή θέληγχετρα του Όραίου. Δονείται μόνον κι' ένθουσιάζεται από τό άναλλοίωτο μεγαλείο του Ύπερχου.

Συγκρατεί και ύποτάζει τ' α συναισθήματά του σε σταθερές καθολικές άρχές και δεν έπιτρέπει, σεβόμενος τον έαυτό του, καμιά παρέκκλιση. Μισεί την ύποκρισία, την σύμβαση και την ψευτιά και ή αλήθεια είναι γι' αυτόν ιερό καθήκον. Έτσι άλλως τε διδάξε ο Έθνικός μας Βάρδος: «Τό Έθνος πρέπει να μάθη να θεωρεί Έθνικό ό,τι είναι αληθινό». Έχθρεύεται την σκληριά κάθε είδους και όλο του τό είναι, οι πόροι του σώματός του, διψούν την Έλευθερία. Σ' ένα του έπίγραμμα γράφει χαρακτηριστικά:

Έλευθερία για σένα ζω για σε μόνον παλεύω Κι' αν έδω κάτω δεν σε έρω, άλλος θά σε ήγνυρω.

Έχθρος της κολακείας και της μεταδοξίας χωρίς μικρολογίες κι' άρριβιστικά μικροκαμώματα στάθηκε αλύγιστος στην πίστη του και στα ιδανικά του. Άπέφευγε τό θόρυβο της δημοσιότητας κι' όταν έπειτ' από έπίμονες παρκαλήσεις δεχόταν να δίδη στίχους του για δημοσίευση τους υπέγραφε άπλά κι' άνεπιτήδευτα με τ' αρχικά του έπωνύμου του.

Αναντίρρητα τό καλύτερό του ποι-

ήταν

ήταν

ήταν

ήταν

ήταν

ήταν

ήταν

Η ΑΛΗΤΕΙΑ ΜΟΥ

ΑΡΘΟΥΡΟΥ ΡΕΜΠΩ

Παράδερνα με τις γροθιές στις τρύπιες τσέπες. Κ' εἶμουν, ὦ Μοῦσα, κάτω ἀπ' τὸ παλτό, πού ἰδανικὸ ὕψωνόταν, καὶ κάτω ἀπ' τὸ στερέωμα εἶμουν ὁ δοῦλος σου, ὅταν ὦ τί ἔνθεους ὄνειρεύομαι ἔρωτες! Στὸ βρακί μου—

κι' αὐτὸ μονάκριβο—ἔχασκε μιὰ φαρδὺ τρύπα. Νάνος ρεμβαστικὸς ξεκόκκιζα τὰ μέτρα μου ἕνα—ἕνα. Στὴ Μεγάλη Ἀρκετο βρίσκονταν τὸ πανδοχεῖο μου ἐμένα, κ' ἔκαναν τ' ἄστρα ἕνα γλυκὸ φρού-φρού στὸ θόλο ἀπάνω.

Τ' ἀκουγα ξάπλα στὰ παλιὰ στρατόνια. Κ' αἰσθανόμουν, τὰ βράδια αὐτὰ τοῦ Σεπτεμβρίου τὰ ἡμέρα, ἀπάνω μου ὄλες τις χοντρές στάλες, σὰν ἀψὺ κρασί, στὸ μέτωπό μου.

Ὡσπου, ὀρθίος βάρδος τῶν σκιῶν, ξάφνου ἀπ' τὰ λάστιχά μου, σὰν ἀπὸ λύρες τράδαγα τις πληγιασμένες σόλες ἐγώ, με τὸ νὰ δυνατὰ πατώντας τὴν καρδιά μου.

Μετάφ. ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ

ΕΛΛΑΔΑ...

Τοῦ Jean Paul Dop

Χώρα μεγάλη, φωτεινή, πατρίδας σύ, ἡ ἐλπίδα, κάτω ἀπ' τὴ πάντα διάφανη γαλάζια σου ἀχτίδα. Ὅπως κι' αὐτὴ θὰ τῷθελε, ἡ χάρη τῶν Θεῶν, μένεις, ἐσύ, τὸ σύμβολο πνεύματος καὶ πλανῶν...

Τῆς λάμψης μας, ὦ λίκνο ἐσύ! Ὁ ἄνθρωπος στὸν πόνο στρέφει σ' ἐσὲ τὰ μάτια του σὲ σέ, Ἑλλάδα μόνο, γιατί μιὰ μὲς στὴ ψυχὴ τοῦ φέγγους σου ἡ σαγήνη καὶ τ' ἄλγη ἀναμερίζονται καὶ σιωπᾶ ἡ ὀδύνη.

Τῆς ἀρμονίας Ἑλληνες... μιὰν ἀνοιξή αἰώνια... Τ' ἀρχαία μὲς στὸν τόπο σας σκόρπια θὰ ζοῦν στὰ χρόνια. Τῶν ἁγίων τόπων ἡ ὁμορφιά, εἴθε κι' ἡ τελειότης.

Ὡ φύση μεγαλόπρεπη πού ἐμπνέεις τὰ παιδιὰ σου, μέσα στὸ χάος τῆς ζωῆς, προσκυνηταὶ κοντά σου θὰ πέρνουμε μαθήματα γιατί εἴσαι ἡ αἰωνιότης.

Ἀπόδοση ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ: Α. Α. ΖΟΛΔΕΡ

Η ΚΑΘΑΡΗ ΚΑΡΔΙΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Τοῦ MAXENCE VAN DER MEERSCH

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Καιμιὰ φορὰ μᾶς ἔφεραν νὰ δουλέψουμε κουδάρια. Πέρασαν μῆνες ὥσπου νὰ μάθω νὰ τὰ ξετυλίγω. Τὰ δικὰ μου κουδάρια μπερδεύονταν, ἀνακατώνονταν, σχηματίζαν ἕναν ὄγκο ἀπὸ κλωστὲς δίχως ἄκρη. Δὲν προχωροῦσα πιά, γινόμεναι τρελλὰ ἀπὸ τὰ νεῦρα καὶ τὴν ἀγωνία. Ἐκλαιγα ἀπὸ λύσσα καὶ κούραση. Τὴν ἴδια στιγμὴ ὅμως οἱ γειτόνισές μου ξάδειαζαν δίπλα μου τὰ κουδάρια τους σὰ νάπαιζαν, ρίχνοντας κάπου κάπου μιὰ εἰρωνική ματιὰ πρὸς τὸ μέρος μου.

Κι' ὀλωσδιόλου τυχαία ἔμαθα μιὰ μέρα πὼς ἔπρεπε νὰ περνᾶν τὴν κλωστή ἀπ' ἕνα κομμάτι παραφίνας πού τὴν λιπαίνει καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ μπερδεύεται μὲ τις ἄλλες. Ὡλωσδιόλου τυχαία ἔμαθα ν' ἀνοίγω πέρα ὡς πέρα τοὺς καθαριστήρες, γιὰ νὰ μὴν κόβονται συχνὰ οἱ κλωστὲς μου. Ἀλλά, πρὶν ἀνακαλύψω αὐτὲς τις μικροπονηριές, πέρασα γιὰ καιρὸ πολλὰς κακὲς ὥρες πού ἡ θύμησή τους μοῦ μένει ἀκόμα σὰν ἕνα τρομαχτικὸ ὄνειρο: Θυμάμαι ἐκεῖνες τις στιγμὲς πού ἤμουν κατὰκοπὴ καὶ πού γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ ἡ ἀτυχία μου, μοῦ τύχαινε ἄσχημη παρτίδα καὶ ὑπολόγιζα πὼς δὲν θὰ κέρδιζα τὸ μεροκάματο. Εἶχα ἀφήσει τις ἄλλες νὰ πάρουν τὴν «προκαταβολή» ν' ἀρπάξουν ὅλο τὸ «καλὸ» ἀπ' τὰ κιβώτια. Σὲ μένα ἔμειναν μόνον τὰ ἀπορρίμματα, τὰ «κοιμένα» τὰ καρβύλια πού ἦταν κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἀδεία—νὰ καὶ τέλειωναν σὲ δέκα δευτερόλεπτα κι' ἔπρεπε ἔτσι νὰ τὰ ἀλλάζω ἀσταμάτητα, ἢ ἄλλα πού ἡ κλωστή τους κόβονταν κάθε στιγμὴ γιὰτὶ ἦταν σκυροφαγωμένα. Δὲν προχωροῦσα διόλου! Τέτοια ὥρα ἔπρεπε νὰ εἶχα τελειώσει τὸ δέκατο στήσιμο τοῦ ἀργαλεῖο γιὰ νὰ ἔχω ἐξασφαλισμένο τὸ μεροκάματο. Μὰ ἐγὼ δὲν ἤμουν οὔτε στὸ ἕκτο! Τὶ ὅλαγε ἡ μάνα μου; Πήγαινε νὰ τρελλαθῇ! Ἐσπαζ, ἔκρυβα τὰ σκυροφαγωμένα μασούρια ἢ ἔκανα «τασλατανιές», σήκωνα μὲ μιὰς ὅλο τὸ μαλλὶ πού ἔμεινε καὶ λογάριζα νὰ τὸ ρίξω στὸ ἀποχωρητήριο. Αὐτὸ ὅμως ἦταν ἐπικίνδυνο. Ὁ ὁμορφομάτης μὲ παραμόνευε, κινδύνευα νὰ πεταχθῶ στὸ δρόμο ἂν μέπιανε ἐπ' αὐτοφώρῳ. Στὸ τέλος, ἀπελπιζόμουν ἐκλαιγα μπροστὰ στὸν μπερδεμένο ἀργαλεῖο μου καὶ ὡς

τὸ βράδυ δὲν κατόρθωνα νὰ θγάλω λίγη δουλειά.

Πέρασα τρομαχτικὰ πρωῒνά κι' ἀπογευματινὰ. Μούρχονταν λύσσα κι' ἀπελπισία γι' αὐτὸν τὸν ἀργαλεῖο πού δὲν προχωροῦσε πιά, γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ πού δὲν ἤθελε νὰ προχωρήσει, γι' αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα πού μοῦ ξέφευγε ἀπὸ τὰ χέρια παρ' ὅλους τοὺς κόπους, τις προσπάθειες καὶ τις λυσσώδικες συσπάσεις. Μούμεινε ἔτσι ἕνας ἀπ' τοὺς πιδὲνθιμους ἐφιέλτες πού μὲ ταραξὶ ἀκόμα καὶ σήμερα ὀρισμένες νύχτες.

Ἐνόμιζα πολλές φορές πὼς θὰ καταβληθῶ ὅπωςδήποτε στὸ ἐργαστάσιο, πὼς θὰ γίνω μιὰ ἀπ' αὐτὲς πού ἦταν ἀπὸ πρὶν καταδικασμένες. Εἶχα πολλὴ περηφάνεια, πολὺ φιλότιμο. Δὲν εἶμαστέ ὅλες ἱκανὲς νὰ πᾶμε νὰ χτυπιόμαστε σὰν τὰ σκυλιὰ γύρω στὰ κασσόνια γιὰ ν' ἀρπάξουμε ἀπ' τὰ χέρια τῶν ἄλλων λίγη καλὴ δουλειά. Οὔτε νὰ χαμελοῦμε στὰ δρώμικα ἀστεῖα ἐνὸς ἀρχιτεχνίτη γιὰ νὰ μᾶς εὐνοήσει. Οὔτε ν' ἀφήνουμε νὰ παιδεύεται, χωρὶς νὰ τὴ βοηθοῦμε, μιὰ δυστυχισμένη πού τῆς ἔτυχε «ἀσχημη παρτίδα», μιὰ πού ἀπελπίστηκε πού δὲν προχωρεῖ πιά καὶ δὲν πρόκειται νὰ κερδίσει τὸ μεροκάματο της.

Οὔτε μπιροῦμε νὰ εἶμαστε γεμάτες πάθος καὶ νὰ ἐξαρτᾶμε ὅλη μας τὴν περιφάνεια, ὅλο τὸ φιλότιμό μας, ὅλους τοὺς λόγους τῆς ὑπερήφους μας, ἀπὸ μιὰ ἄκρη τῆς κλωστῆς πού πρέπει νὰ δεθεῖ γρήγορα, ὅλο καὶ πιδὲ γρήγορα, πιδὲ γρήγορα ἀπὸ τὴ διπλανή μας πιδὲ γρήγορα ἀπ' ὅλες τις ἄλλες μέχρις ὅτου κατορθώσουμε νὰ κερδίσουμε περισσότερα ἀπ' αὐτὲς, καὶ νὰ κλέψουμε τὸ ψωμί τους.

Ἦταν μερικὲς πού μπορούσαν νὰ πέσουν μὲ τὰ μοῦτρα σ' ἕνα τέτοιον ἄγωνα. Τέτοια ἦταν ἡ Μάρθα Καλλαῖν ἡ βαλτή, ἡ προπονήτρια πού εἶχε περὶ τὴν πάλι: Πὼς νὰ μὴν ἀφήσει τὴ μικρὴ Φερνάντα Σπεντὰ νὰ τὴν ξεπεράσει, αὐτὴ ἦταν ἡ μοναδικὴ φιλοδοξία τῆς ζωῆς της. Πρωῒ-πρωῒ ἀρχίζε ἀνάμεσα τους ἡ κούρσα, ὁ ἀγώνας.

Καὶ σ' αὐτὲς τις στιγμὲς μπορούσε κανένας νὰ σκάσει ἂν βρίσκονταν δίπλα στὴν Μάρθα Καλλαῖν! Τόσο τὸ

χειρότερο ἂν εἰ ἄλλες δὲν μπορούσαν νὰ τὴν παρακολουθήσουν! Τόσο τὸ χειρότερο ἂν μ' αὐτὴ τὴν ἀπόδοση, χαμηλὼνε ἡ ταρτίφα καὶ ἐλαττώνονταν περισσότερο τὰ μεροκάματά μας! Τόσο τὸ χειρότερο ἂν ἡ διπλανή μας ἡ Ἐρριέττα, μιὰ ντελικάτη, κάθονταν στὸν μπάγκο της κι' ἀρχίζε νὰ κλαίει ἀπὸ τὰ νεῦρα καὶ τὴν ἐξάντληση.

Ἡ ἄλλη οὔτε καὶ τὴν κοίταζε. Ἡ φιλενάδα μου. Ἐμερᾶς πούταν λίγο κουτσὴ, ἡ Σεσίλ ἡ Ἐκνθιά, ἡ Πωλέτ, Βίλλερμαν πού δὲν ἦταν κι' ἐνάρτετες καὶ πού ἡ Μάρθα τις περιφρονούσε, ἀφῆναν καιμιὰ φορὰ τὴ δουλειὰ τους καὶ πήγαιναν νὰ δουλέψουν πέντε λεπτά στὴν Ἐρριέττα καὶ νὰ τῆς θγάλουν λίγη δουλειά. γίνονταν ἀππλαχνη. Μιὰ τέτοια καλοσύνη, δὲν ἦταν νὰ τὴ ζητήση κανένας ἀπ' τὴ Μάρθα. Καὶ μὰζὶ μου ἀκόμα ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ δοῦλεια στὴ δουλειά, γίνονταν ἀππλαχνη. Καὶ ὅμως δὲν εἶχε κανένα παράπονο ἀπὸ μένα. Τῆς ἔφερνα κορδελίτσες γιὰ τὸ μικρὸ της κριτσάκι πού ἦταν τριῶν χρονῶν. Ἀναγκάστηκε νὰ τὸ δώσῃ σὲ μιὰ παραμάνη στὸ Βέλγιο. Δούλευε ὅλη τὴν ἐβδομάδα καὶ πήγαινε κάθε Κυριακὴ νὰ τὸ ἰδῇ. Καὶ καθὼς δὲν ἔβρισκε ράψιμο μούδινε κάποτε ἕνα ρετάλι ὕφασμα γιὰ νὰ τῆς φτιάξω μιὰ ρομπέττα γιὰ τὸ κορίτσι. Μοῦ τὸ ἀναγνώριζε, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο της, μ' ἀγαποῦσε πολὺ, εἶμαι βεβαία γι' αὐτό. Ἀλλὰ τὰ ξεχνούσε ὅλα σὰν ἐρχόμασταν στὰ μεροκάματα. Ἦθελε μὲ κάθε τρόπο νὰ κερδίξω λιγότερα ἀπ' αὐτὴν. Ἀθλία ματαιοδοξία μιὰς ὑπαρξῆς πού ὅλη τῆς ἡ ζωῆς, ὅλα τὰ ἰδανικά, ὅλη ἡ σκέψις ἔχουν συμπίπτει ἀνάμεσα στοὺς τέσσαρες ταίχους τῆς φάμπρικας.

Κι' αὐτὲς οἱ ἐκκρήξεις μίσους τὴν Παρασκευὴ τὸ μεσημέρι, ὅταν γινόταν ἡ πληρωμὴ! Ἀπ' τις δέκα τὸ πρωῒ ὁ Κοκὸ ὁ ὁμορφομάτης μᾶς ἔδινε τὰ διελτία μισθοδοσίας. Τὰ ἀρπάζαμε, τ' ἀνοίγαμε γρήγορα κάθε μιὰ στὴ γωνιά της. Καὶ τότε ἄλλη ἐβγαζε τὴν πιδὲ μεγάλη φωνή, τὸ πιδὲ χαρούμενο ξέσπασμα γιὰ νὰ παραξενέψει τις ἄλλες νὰ τις κάνει νὰ λυσσάζουν κομμάτι.

Τότερα ἔρχονταν ὁ λογιστής. Ἐφτιαχνε ἕνα πρόχειρο γραφεῖο στὴν

ημα, στάθηκε ἡ ἴδια ἡ ζωὴ του. Γιατὶ ἦταν ἕνας ἀληθινὸς εὐπατρίδης ὁ Μαβίλης, ἕνας τζέντλεμαν, γεμάτος ἀρχοντιά. Μιὰν ἀρχοντιά πού τὴν συνθέτουν συγκλίνοντας μιὰ ἀγάπη τοῦ Ὁραίου θαύτατη, ἀκράδαντη πίστη στὴν Ἀρετὴ κι' ἀπέραντη κι' ἀφιλόκερδη Πατριδολατρεία. Κι' ἡ ζωὴ του συνθέτει, ἀληθινά, χάρις στὴν ἡθικὴ τῆς ὀραϊότητάς, τὸ ἐξάισιο σονέττο τοῦ Χρέους, ἐκεῖνο πού κι' ὁ πιδὲ μεγαλόστομος καὶ μεγαλόπνοος δάρδος δὲν θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιήσῃ. «Ἐξῆσε μιὰ ζωὴ συνεπέστατη σὲ ἡθικὴν ὀραϊότητα—γράφει ὁ Νίκος Καρβούνης—πού εἶχε γίνεи ἀληθινὸ πολὺφωνο καὶ πανδαιμόνιο δράτοριο τοῦ Χρέους». Γιατὶ γνωρίζει ὁ Μαβίλης νὰ τρέφῃ με τὴν ἱκμάδα τῆς ζωῆς του, μὲ τὸ αἶμα τῆς καρδιάς του τὴν πίστη καὶ τις ἀγάπες του. Ἐσωτερικὰ πειθαρχημένος στὸ ἰδανικὸ του, ἀνέβηκε ἕνα—ἕνα, μὰ σταθερὰ τὰ σκαλιὰ τοῦ καθήκοντος, προετοιμασμένος ψυχικὰ γιὰ τὴν ἀτίμητη θυσία.

Κι' ὅταν τὴν φθινοπωρινὴ ἐκείνη μέρα τοῦ 1912 μέσα ἀπὸ τὴν χλαλὴ τῆς μάχης πού γύρω του ἐμαίνετο ἀντίκρισε τὴν χιλιετραγουδημένη Παμβώτιδα κι' εἶδε καπνὸ ἀναθρώσκοντα ἀπὸ τὴν πολιορκημένη Πολιτεία πού τόσο περίλαμπρα φάνταζε μὲ τὴν παράδοση καὶ τις ὁμορφιές της σὺ ἐξάισιο δράμα του, μισεῖνε γιὰ τ' ἀσπροδελὸ λειβάδι βροντοφωνώντας, σ' ἄλλη παραλλαγή, τὸν ἀθάνατο στίχο τοῦ Βάρδου τῆς Προδηγγίας:

«Ἄν εἶναι νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
[θεῖα εἶναι ἡ δόξα]
Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει...»

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Δ. ΜΠΑΛΤΣΙΟΣ

«... Οἱ μεγάλες ἀρετὲς τῶν γερμανικῶν λαῶν προξενήσανε περισσότερα δεινὰ παρὰ ὅσα δημιούργησε ποτὲ ἐλαττώματα ἡ ὀκνηρία. Εἶδαμε, εἶδαμε μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια, τὴν εὐσυνειδητὴ ἐργασία, τὴ μάθηση τὴν πιδὲ στέρεση, τὴν πιδὲ σοβαρὰ πειθαρχία καὶ τὴν πιδὲ σοβαρὰ ἐπιμέλεια, προσαρμοσμένες σὲ σχέδια τρομερά.

Τόσες φρικαλεότητες δὲν θὰ εἶταν ποτὲ δυνατὲς χωρὶς τόσες ἀρετὲς. Ἀναμφίβητα, χρειάστηκε πολλὴ γνώση γιὰ νὰ σκοτώσουν τόσους ἀνθρώπους, νὰ διασκορπίσουν τόσα ἀγαθὰ, νὰ καταστρέψουν τόσες πόλεις σὲ τόσο λίγο καιρό! μὰ τὸ ἴδιο χρειασθῆκανε καὶ Πρὸς ὅν τὰ ἡθικὰ. Γνώση καὶ χρέος εἶσατε λοιπὸν ὑποπταί...»

Paul Valery

(Ἡ κρίση τοῦ πνεύματος)

άκρη της αΐθουσας καθόνταν, άνοιγε τὰ διβλία και μᾶς φώναζε. "Άλλη δὲν πήγαινε, άλλη έρχονταν τελευταία, μιὰ ήθελε νὰ τελειώσει τὰ καρούλια της, ή άλλη εύρισκε νὰ κάνει καμιά διόρθωση στὸν άργαλειό της, ο λογιστής τις φώναζε, λύσσαζε ἀπ' τὸ θυμό του, ξεφώνιζε, θάρηθε ή όχι; Βέβαια έπρεπε νὰ τρέξουμε. "Οποια ήταν λιγότερο μικρή αποφάσιζε και παρουσιάζονταν πρώτη. Κι' ή ανταγωνίστριά της κατέφθανε, στέκονταν στis μύτες για νὰ ιδῇ τὸ κέρδος της αντιπάλου. Κι' αν θεωρούσε τὸν έαυτό της πὼς έχγαινε ζημιωμένη, έστρωνε άμέσως έναν καυγά επί τόπου.

Φτάνει, φτάνει φώναζε ο λογιστής, ένοχλημένος. Πάτε νὰ ντυθῇτε κι' αφήστε με ήσυχο.

Τis έσπρωχνε, τις έστελνε στο βεστιαριο.

—Καλά λέγανε, θὰ τὸ ιδούμε.

Κι' όταν ύστερ' ἀπὸ λίγο θγαίνανε ἀπὸ τὸ εργοστάσιο, μπροστὰ στὴν πόρτα, στὴ μέση ενός κύκλου ἀπὸ εργάτριες πὸν περιέμεναν τὴν δελεαστικὴ υπόσχεση της φιλονεικίας, ή συζήτηση τελείωνε με λίγους μπάτσους και κάποτε με μιὰ συμπλοκή.

Έπειδὴ τὸ εργοστάσιο είχε ἀνάγκη ἀπ' τὰς «βαλτές» τις δικές του όλα τοὺς επιτρέπονταν. (Όταν ζητούσαν κάτι ἀπ' τοὺς άρχιεργάτες, ἀπ' τὸ διευθυντή, τοὺς περνούσε. Σ' αὐτὲς δίνονταν ή καλύτερη δουλειὰ τὰ καλὰ μασούρια. Κι' αν κατὰ τύχη ή ἀπόδοσή τους χαμηλώνει, ἀκόμη κι' αν, ή περίπτωση τόφερνε νὰ γυρνοῦν, νὰ γελοῦν και νὰ στεινέονται ὅλη τὴ μέρα, ήταν πάλι σίγουρες πὼς θὰ κερδίζουν τὸ μεροκάματό τους. Ἀπολάμβαναν ἔτσι χίλια δυὸ μικροδικαιώματα.

Ακόμα κι' αν κατὰ τύχη είχαν σαμποτάρει μιὰ δουλειὰ πὸν είχε ἀνάποδο ὀνικό, ἔκλειναν τὰ μάτια. Πόσες φορές, εἶδα ἔτσι τὴν Μάρθα Καλλιὰ νὰ κολλάει τὴν κλωστή στὴ μπουμπίνα, ἀφοῦ τὴν είχε βρέξει γρήγορα γρήγορα με λίγο σάλιο, ἀντὶ νὰ κάνει κόμπο!

Κάποτε, παρακολουθοῦσα στὴ δουλειὰ τὴν Μάρθα ἀπὸ τὸ ἕνα στήσιμο τοῦ άργαλειοῦ στάλλω. Τὴν «κρατούσα» ὅλη τὴν ἔβδομάδα, ἔκανα σύγκριση της δουλειᾶς μου με τὴ δική της, ήμουν σίγουρη πὼς τὴν Παρασκευὴ θὰ εἶχα δώσει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο βάρος και κάποτε μερικά κιλά παραπάνω. Μὰ τὴν Παρασκευὴ τὸ μεσημέρι, τὴ στιγμή της πληρωμῆς, εἰσέπραττα ἀκόμα πιὸ λίγα!

Κι' ο Κοκό ο ὁμορφομάτης κρατοῦσε τόσο μυστηριώδεια τοὺς λογαριασμοὺς του πὸν ποτὲ δὲν βρέθηκε κανένας καπάτσος νὰ τοὺς κοιτάξει για λίγο.

Εἶχαμε ὑποταχθῇ, γενικά, και δεχόμαστε νὰ κερδίζουμε πάντα κάτι λιγότερο ἀπ' τις «βαλτές», ἀλλὰ τις μισούσαμε μένα τρομερὸ μίσος!

Έξ' αἰτίας ὅλων αὐτῶν κι' ὅχι πάντα ἀπὸ ἀμέλεια, καταντήσαμε νὰ παίρνουμε με κακὸ μάτι τὴν καταναγκαστικὴ εργασία, τὴν κατ' ἀποκοπὴν δουλειὰ, τὴν συνεχῇ προσπάθεια καθὼς κι' ἐκείνην πὸν προκαλοῦσε ὅλα αὐτὰ, τὴ μαστροχαλαστὶνα τοῦ άργαλειοῦ, τὴ «βαλτή». Ο δικός της ζήλος, τελικά, είχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ μᾶς ἐπιβληθῇ ἕνας μόχθος πὸν διαρκῶς αὔξαινε για ἕνα μεροκάματο πὸν διαρκῶς λιγόστευε. Μιλοῦν συχνὰ για τὴν κακὴ διάθεση τοῦ εργάτη, για τὴν τεμπελιά του. "Αν γνώριζαν ὡς ποῖο σημεῖο νοιώθαμε πὼς εἴμαστε ἀποκαϊσμένοι; ἀπ' τὸ κέρδος, στερημένοι ἀπὸ κάθε συμφέρον, ἀπὸ κάθε ὄφελος πὸν θάφερνε ή καλύτερη δουλειὰ, θὰ εἶχαν μεγαλύτερη ἐπιείκεια. "Όλα γίνονταν σὰν νὰ μᾶς εἶχαν πῆ τ' ἀφεντικά μας σὲ μᾶς τις εργάτριες.

—Θὰ κερδίζεις πάντα, ἔσθ, τὸ ἴδιο μεροκάματο. Τὸ ὀνικό κέρδος της μηχανῆς, ὅλο τὸ ὄφελος της προόδου, θὰ ἀνήκει σὲ μᾶς.

"Ετσι, ποτὲ δὲν κερδίζαμε παραπάνω ἀπὸ ἕνα πόνον πὸν τὰ ἀφεντικά μας ἔκριναν ἀρκετὸ νὰ ζοῦμε και νὰ τρώμε. Ἀκόμα κι' αν, πράγμα ἀδύνατον, μιὰ μηχανὴ εἶχεν ἐφευρεθῇ ἀπ' τοὺς δικούς τους μηχανικούς και κόστιζε ἕνα γελοῖο ποσό, και πὸν θὰ μπορούσε νὰχαι μιὰ ἀπόδοση ἕκαστο φέρῃς μεγαλύτερη, θὰ κανόνιζαν τὸ κέρδος μας σύμφωνα μ' αὐτὴν τὴν ψηλὴν ἀπόδοση, σὲ 180 περίπου φράγκα τὴν ἔβδομάδα... Τὸ ὀνόλογο δὲν μᾶς ἀφροῦσε.

Και μετς οἱ εργάτες, στὸ τέλος νοιώθαμε πολὺ καλὰ με πὸν τρόπο ή προσπαθεῖα μας στρεφόνταν ἐνάντια σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους, με πὸν τρόπο ή δική μας ἀπόδοση χρησίμευε στὸ νὰ δικαιολογεῖ καινούργιες ἀπαιτήσεις ἀκόμα πιὸ μεγάλης ἀπόδοσης, ὥστε ὅταν ἔτσι κατορθώνουμε κάτι τέτοιο, φρενάρουμε ή κρύδαμε τὴν παραγωγή μας. Σὲ ὀρισμένα εργοστάσια σὲ συνεννόηση με τοὺς άρχιεργάτες, ἀξιούσαμε (ἐννοούσαμε) νὰ μὴν κερδίζουμε περισσότερο ἀπὸ διακόσια φράγκα τὴν ἔβδομάδα. Πάνω ἀπ' αὐτὸ τὸ πόνον ἔφαίραμε πὼς θὰ σέρναμε κατὰ πόνον μας τὴν προσοχή τῶν διευθυντῶν. Θὰ λογάριαζαν πὼς τὸ ἀντικείμενο πὸν εἶχαμε δουλέψει είχε πληρωθῇ με μιὰ πολὺ αὐξημένη ταρῖφα.

Και ή ἀποζημίωση με τὸ κομμάτι θὰ χαμηλώνει. "Ετσι τὸ Σάββατο, όταν νομίζαμε πὼς εἶχαμε παράγει πολλά, κρατούσαμε ρεζέρβα ἕνα καλὰ

θι με τελειωμένη δουλειὰ, τὸ κρύδαμε κάτω ἀπ' τοὺς άργαλειούς μας και δὲν τὸ δίναμε στὸν άρχιεργάτη παρὰ μόνον στὴν άρχή της ἐρχομένης ἔβδομάδας.

Και, στὸ κάτω κάτω, ὑπῆρχαν ἀκόμα καλὰ εργοστάσια. Στου Νολλάρ Λιφαί, μιὰ τέτοια ἱστορία δὲν κινδύνευε νὰ μᾶς συμβῇ. Δὲν ψαρεύαμε ποτὲ τὸ παραπάνω κέρδος.

Ἀλλὰ αν δὲν ἐνδιαφερόμασταν για τὰ κέρδη, εἶχαμε συνεταιριστεῖ στis ζημιές. "Όταν ή δουλειὰ ήταν ἀλήθεια πολὺ ἄσχημη, ὥστε καμιά νὰ μὴν μπορεῖ πιά νὰ κερδίσῃ τὸ μεροκάματο της, ο άρχιεργάτης τὸ μοίραζε σ' ὅλες. "Ας ὑποθέσουμε πὼς δουλεύαμε κάθε μιὰ 30 σοῦδες ἐν ὅλῳ.

—«Κάθε μιὰ τρεῖς σοῦδες ἀπὸ τὸ ἄσχημ'! μᾶς ἀνήγγειλε ο Κοκό.

"Ετσι γίνονταν τρεῖς σοῦδες στis 30 πὸν δὲν θ' ἀπέδιναν πιά οὔτε 10ο)ο λιγότερο στὸ τέλος της ἔβδομάδος.

Θὰ ἀποζημιωθῇτε ἄλλη φορὰ! ἔλεγε ο Κοκό. Ἀργότερα θὰ ἔχη καλὸ ὀνικό.

"Ηταν ἀλήθεια. Ἀλλὰ ὥσπου νὰ ξαναβροῦμε τὸ καλὸ, έπρεπε ὕστερα νὰ δουλέψουμε διπλά.

Σκεπτόμουν καμιά φορὰ με φόβο πὼς ὅλη μου ή ζωή, ή ὑπαρξή μου ὁλάκερη θὰ περνούσε ἐκεῖ, θὰ ἔρεθε ἔτσι δα, πὼς τις μέρες μου θὰ τις πέρανα στὴ φάμπρικα, πὼς δὲν θὰ ὀδῶ ποτὲ πιά τὸν κόσμο, τὴν πλάση κι' ὅλα ὅσα ὁμορφα ἔχει ή γῆ ἐκτὸς ἀπ' τὴ φάμπρικα! Κάτι τέτοιες σκέψεις τις ἔδιωχνα γιατὶ μὴ φερναν φρίκη.

Κοίταζα με τρόμο ὅλες τις ἄλλες τις συντρόφισσες γύρω μου. Νάλεγα πὼς αὐτὴ ήταν ή μοίρα τους, μιὰ μοίρα πὸν μόνον σιὰ ζῶα ταίριαζε! Σὲ 20 χρόνια ἴσως, ή Μάρθα Καλλιὰ, πὸν ήταν φιλόδοξη, θὰ μπορούσε νὰ μᾶς εἰχε κάτι για νὰ κάνει ἕνα μικρὸ ἐμπόριο. Μὰ οἱ ἄλλες ὅλες; Ὡς τὸ θάνατό τους θάδεναν κόμπους στοῦ Νολλάρ Καφαί! Ἀκόμα και για τις γριές, πὸν εἶχαν φθεῖρει τὴ ζωὴ τους για τοὺς Νολλάρ Καφαί και πὸν δὲν μπορούσαν πιά νὰ προσαρμισθοῦν σὲ τίποτε ἄλλο, οὔτε νὰ ζήσουν ἄλλου, εἶχε ἀκόμα θέση στὸ εργοστάσιο.

Γελούσαμε μαζί τους σὰν τις βλέπαμε καρφωμένες ἔτσι σ' αὐτοὺς τοὺς τοίχους και τις μηχανές, και τις λέγαμε «τὰ γέρινκα ποντίκια της φάμπρικας»!

Κι' εἶχε πάντα δουλειὰ και γι' αὐτές. Ὡς τὸ θάνατο! Τὴ μιὰ, τὴ θάζανε μπροστὰ, σ' ἕναν ἑλαφρὸ χειροκίνητον άργαλειὸ κι' ετοίμαζε δειγματολόγια. Μιὰ ἄλλη ἄδειαζε τὰ μπερδεμένα μασούρια αὐτὰ πὸν οἱ νεαρές ἐρ-

γάτριες δὲν εἶχαν ὑπομονὴ νὰ δουλέψουν. Κι' ἐφ' ὅσον δὲν ήταν τελείως ἀνάπηρη, ή μητέρα της Σεσίλ της Ήανθας πὸν ήταν 72 χρόνων και περπατούσε με δυσκολία, ἐρχόταν κι' αὐτὴ νὰ δουλέψει στὸ εργοστάσιο μαζί μας. Ήεμπερδευε τὰ μπλεγμένα κυδάρια, κέρδιζε ἀκόμα τὸ ψωμί της πάνω στὸν μικρὸ της άργαλειό, ή φτωχιά γρηούλα.

Μὰ ἀπαγόρευαν νὰ μιλάμε στὰ ἀφεντικά μας. Κάθε παράπονο έπρεπε νὰ γίνεται στὸν άρχιεργάτη, τὸ πολὺ στὸν διευθυντὴ, πὸν μεταβίβαζε ή πιὸ συχνὰ πὸν δὲν μεταβίβαζε τίποτε κι' ἀποφάσιζε μόνος του. Και καθὼς ο ὕφιστάμενος ἐξογκώνει πάντα τις συνήθειες τοῦ Κυρίου του, ἐμεῖς κατηγορούσαμε τ' ἀφεντικά μας για χίλιες δυὸ μικρὲς καταπιέσεις και ἀδικίες για τις ὁποῖες οὔτε καν εἶχαν ἰξέα.

Μὰ ήταν βέβαια και λίγο δικό τους τὸ φταίξιμο παρ' ὅλα αὐτὰ. Εἶχαν κόψει κάθε ἐπαφή, δὲν μπορούσαμε πιά νὰ γνωριστοῦμε. Τοὺς εἶχα ἰδεῖ νὰ περνοῦν ἀπ' τὸν διάδρομό μας, και νὰ λὲν στὴν μικρὴ Ἐρριέττα πὸν καθόνταν στὴν άκρη μιᾶς κάσας νὰ σηκωθῇ και νὰ ξαναπάει στὴ μηχανή της. Πὼς μπορούσαν νὰ μαντέψουν ὅτι δὲν μπορούσε πιά νὰ μένει ὀρθια, γιατὶ ὑπέφερε ἀπ' τὴν κοιλιά της ή μικρὴ Ἐρριέττα, και πὼς τὴν εἶχαν ἐγχειρίσει δυὸ φορές; Δὲν ήξαιραν τίποτε για μᾶς κι' ἔτσι καταντούσε ἀναπόφευκτο νὰ διαπράττουν σκληρότητες.

Περνούσαν στὰ εργοστήρια. Ἐβλεπαν τὰ πάντα, ἐπέδλεπαν τὰ πάντα, ἀνεκάλυπταν τὰ παραμικρότερα σφάλματα και τις ἐλλείψεις πὸν εἶχαν ξεφύγει ἀπ' τὸ μάτι και τοῦ διευθυντῆ ἀκόμα. Δὲν ἔλεγαν ποτὲ τίποτε, δὲν μᾶς μιλοῦσαν ποτὲ. Ἀπλοῦστατα σταματοῦσαν πίσω ἀπ' τὸν άργαλειὸ μιᾶς εργάτριας λιγο περισσότερο ἀπὸ ἄλλου, τὴν παρατηροῦσαν νὰ δουλεύει ἕνα λεπτό. Ὑστερα πήγαιναν πὸν πέρα, χωρίς νὰ βγάδουν λέξη συνεχίζοντας τὴν περιόδειά τους. Ἐνα τέταρτο της ὥρας ἀργότερα ο Ὅμορφομάτης ἔτρεχε φουριασμένος. «Μούμια, ἔκανες παραφασάδες! Ἐχεις κρυμμένη φύρα στis τσέπες σου! Ο κ. Ρασὺλ τὸ εἶδε! Φρόντισε νὰ μὴν τὸ ξανακάνεις, κατάλαβες; Δὲν θὰ καθομαι ἐγὼ νὰ με θρίζουν δυὸ φορές για τὸ χατίρισου!»

"Ηταν μαρτύριο για μένα ὅταν ἕνας ἀπ' αὐτοὺς σταματοῦσε ἔτσι πίσω μου. Ἀναρωτιόμουν πὸν εἶχα κάνει σφάλμα. Αἰσθανόμουν τὸ βλέμμα τοῦ πάνω μου, στὴν ράχη μου, προσπαθοῦσα νὰ δουλέψω πιὸ γρήγορα και μπερδεύομουν, ἔκοφα τὴν κλωστή μου, δὲν σκάρωνα πιά τίποτε σωστό. Κι' ο Ὅμορφομάτης ἔφθανε ὕστερα νὰ με εἰδοποιήσει πὼς

ἀν ἐξακολουθοῦσα νὰ φῆνω τις μπουμπίνες μου στὰ κούφια, θὰ μπορούσα νὰ μαζέψω τὰ σὰ μου και νὰ κοιτάξω νὰ ἰδῶ σὲ κανένα ἄλλο μαγαζὶ αν θὰ με πλήρωναν τὸ μεροκάματο σὰν σπαταλοῦσα τὴν κλωστή και κατέστρεφα τὸ ἐμπόρευμα.

"Η δύναμή τους ήταν τούτη δῶ. "Η ἀπειλὴ της ἀπόλυσης. Με τις μεθόδους της δουλειᾶς πὸν ἐφάρμοζαν και τὰ ἀσυναγώνιστα ἔξοδα κατασκευῆς εύρισκαν πάντα παραγγελίες, ἐπιβάλλονταν στοὺς ἀντιπάλους τους σὲ ὅλες τις χοντρές ἀγορές, σὲ ὅλες τις δημοπρασίες. Δὲν μέναμε ποτὲ χωρίς δουλειὰ σιὸ Νολλάρ Λαφαί, αὐτὸ ήταν γνωστὸ στοὺς εργάτες. Δὲν καταλαβαίναμε γιατὶ, ἀλλὰ ξαίραμε ὅλες πὼς πιάνοντας δουλειὰ ἐκεῖ, ήταν σὰ νὰ δεχόμασταν τὴ σκληρὴ μεταχείριση κι' εἶχαμε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὴ βεβαιότητα πὼς δουλεύαμε ὀδοντῆρη τὴν ἔβδομάδα. Γι' αὐτὸ και δὲν ἔλειπαν ποτὲ τὰ ἐργατικά χέρια. Διάλεγαν ὅποια ήθελαν. Για μιὰ πὸν ἔφευγε εἰκοσι κατέφθαναν. Γιατὶ τ' ἀφεντικά μας ἀπολάμβαναν τὴν προσοχή και τὸ σεβασμὸ τῶν εργάτῶν.

"Ετσι ἀνταμιόβονταν ή σκληρότητα, ή πιὸ ἀνελέτητη κακουργία, αὐτὴ πὸν καταδίκαιε τὸν ἀνάνθρωπο τὸ πνεῦμα της ἐλεημοσύνης και τὴ γεναιοδωρία. Ἐφθανε ἔτσι ἕνας μόνον ἐργοδότης νὰ εἰχαίρει νὰ φέρεται ἀπάνθρωπα για τὸν ἀπειλήσει ὅλους τοὺς ἄλλους, νὰ τοὺς στερηθεῖ ὅλες τις ἀγορές για νὰ τοὺς ἀναγκάσει νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὰ κοινωνικά ἔργα, ἀπὸ τις ἀπλοχερίες, ἀπὸ τὰ ἄχρη της ἀγαθοεργείας πὸν εἶχαν σπρεῦσει, και νὰ ἐξαναγκάσει τοὺς ἄλλους παρὰ τὴ θέλησή τους στὸ ἴδιο σύστημα της ἀναγκαστικῆς ἀπόδοσης: της αὐστηρότητας και της καταπίεσης.

Ἐφθαναν τρεῖς ή τέσσερες Νολλάρ Λαφαί για νὰ ἐμποδίσουν κάθε γενναϊότητα πρᾶξη και νὰ καταδικάσουν ὅλους τοὺς ἐργοδοτές με τὸν άγριο νόμο τοῦ πιὸ δυνατοῦ πὸν στραγγαλίζει τοὺς ἄλλους.

Τὰ παιδιά τῶν ἀφεντικῶν μας ἔρχονταν αὐτὰ κάποτε στὸ εργοστάσιο. Στὰ 16 τοὺς χρόνια, ἔπαυσαν τις σπουδές τους. Ο κ. Νολλάρ ἔκρινε πὼς σύμφωνα με τὴ δική του πείρα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μαθαίνουν τὰ παιδιά του τόσα ἑλληνικά και λατινικά για νὰ κάνουν περιουσία. Δὲν τοὺς ἔδιναν καν τὴ δυνατότητα νὰ διαλέξουν. Ἦταν ἀφιερωμένοι, καταδικασμένοι ἐκ τῶν προτέρων στὸ μαλλί. Μόλις ἔφθαναν τὰ 16 τοὺς ἔβαζαν στὴ δουλειὰ.

Βλέπαμε λοιπὸν ἕνα πρῶτ νὰ ἔρχεται στὰ ἀοράχτια ἕνα ψηλὸ, χλωμὸ καλόπαιδο, με μαθητικὴ στολή. Ο ὁμορ-

φομάτης, τὸ οδηγούσε με σεβασμὸ μπροστὰ σ' ἕνα άργαλειό. Ο άρχιεργάτης τοῦ ἐξηγοῦσε τὴ λειτουργία τοῦ μηχανήματος. Και τὸ νέο παιδί ἐμπαινε στὴ δουλειὰ μάθαινε σιγὰ σιγὰ και με κόπο νὰ μαζεύει σὰν και μᾶς τὸ νῆμα στis μπουμπίνες. Ὅταν θὰ μάθαινε αὐτὴ τὴ δουλειὰ, θὰ πήγαινε ἄλλου, στὸ ντουμπλάρισμα, στὴν ὕφανση, στὴ διαλογή, στὴ βαφή. Θὰ τάβλεπε ὅλα με τὰ χέρια του, θὰ γίνονταν εργάτης για ἕνα χρόνο, δυὸ χρόνια ἴσως και τρία χρόνια. Ο κ. Νολλάρ ήθελε ὅλα τ' ἀγγόνια του νὰ μποροῦν νὰ δουλεύουν ὅπως ἐμεῖς οἱ εργάτριες. Τότε μόνον θὰ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς διατάζουν. Ὑπῆρχαν και μεγαλεῖα στοῦ Νολλάρ.

Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ νεαρὸ ἀγόρι δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς μιλάει. Ἐφθανε τὴν ἴδια ὥρα με μᾶς, για νὰ φύγει μαζὶ με μᾶς. Ἐτρωγε ὅπως ἐμεῖς τὴ φέτα του γεμάτη τρίχες, καθὼς δούλευε. Ἐκανε τὴ ζωὴ μας. Μὰ δὲν ἀνακατεύονταν με μᾶς. Ζούσε ἐκεῖ μέρες, ἔδδομάδες στὸν άργαλειὸ του, χωρίς νὰ μᾶς κοιτάζει, χωρίς νὰ μᾶς μιλά. Ἐν κάτι δὲν τοῦ πήγαινε καλὰ, αν ή μηχανή του ξεχαρβαλώνονταν, δὲν ἔρχονταν νὰ μᾶς ζητήσει νὰ τὴν διορθώσουμε, νὰ τοῦ ἐξηγήσουμε τὴν αἰτία της βλάβης.

Περίμενε ὑπομονητικὰ ὥσπου νὰ περάσει ἀπὸ κοντὰ του ο ὁμορφομάτης και τοῦ φώναζε. Ἐφευγε ὕστερα ἀπὸ μερικοὺς μῆνες, ἀφοῦ εἶχε μάθει πολὺς μηχανές πὸν μιὰ μέρα θὰ διητύθυνε και καθόλου ψυχές.

Δὲν μπορεί κανένας νὰ καταλάβει τὸ κακὸ πὸν κάνει στὸν ἑαυτό του τ' ἀφεντικὸ ὅταν βάζει ἕναν ἐνδιάμεσο, ἕνα πρᾶγμα ἀνάμεσα στοὺς εργάτες του και σ' αὐτόν. Αὐτὴ ή ταχυντὴ εἶναι χωρίς ἀμφιβολία πολὺ ἐξυηρητική. Αὐτὸς προσπατεῖται κρύβεται. Δὲν καθεταῖ αὐτὸς νὰ ἀπειλεῖ, νὰ ἀρνείται, νὰ διώχνει μὰ ο άρχιεργάτης, ο διευθυντής. Ἐτσι ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴ δυσμενὴ κρίση τοῦ εργάτη του, ἀποφεύγει τὸν κίνδυνο νὰ ἀφήσει τὸν ἑαυτό του νὰ συγκινηθῇ, νὰ μαλακώσῃ, νὰ καμφθῇ. Ἐξασφαλίζει μιὰ πιὸ σταθερὴ πειθαρχία. Μποροῦσε νὰ εἴμασταν πολὺ δέβιας για τὸ δικίο μας, ἀλλὰ νοιώθαμε πολὺ καλὰ τὴν ἀδυναμία μας, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κάνουμε κανένα παράπονο στὸν Ὅμορφομάτη, αὐτὸν τὸν φτωχὸ διάβολο πὸν ἔκανε τὸν άρχιεργάτη, πὸν ήταν ο ἴδιος τρομοκρατημένος με τὴν ἰδέα μοναχὰ πὼς μπορούσε νὰ ἐκθέσει τὴ θέση του αν θὰ δοκίμαζε νὰ μᾶς ὑποστηρίξει πολὺ ἀνοήχτα.

(Συνεχίζεται)

Τὸ ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓῸΔΙ

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΝΤΗΛΙΟΥ

—Τὸ μαντηλάκι ποὺ κεντᾶς καὶ χρυσομπιμπλώνεις,
ἄν. θὰ τὸ στείλῃς χάρισμα στὸν ἀγαπητικό σου,
μὴ μοῦ τὸ στείλῃς μοναχό, στείλ' τὸ μὲ τὴν ἀγάπη.
Ἡ κόρη τ' ἀλησμόνησε, καὶ τό' στείλε μονάχο.
Στὰ γόνατά του τό' βάλε καὶ τὸ συχνορωτάει:
—Γιὰ πές μου, μαντηλάκι μου, πῶς μ' ἀγαπᾷ ἡ κόρη;
—Ὦντας σὲ συλλογίζεται καὶ ὄντας σὲ βάνει ὁ νοῦς της,
στηλώνονται τὰ μάτια της, δὲν εἶν στὰ λογικά της.
Ὦντας σὲ γλέπει καὶ περνᾷ καὶ ἀκούει τὴν λαλιά σου,
πηδάει ἀπὸ τὸν τόπο της καὶ ροδοκοκκινίζει.
Ὦντας ἀργήσει νὰ σὲ ἰδεῖ, στέκεται μαραμένη
καὶ ὅπου καὶ ἂν στέκει μοναχή, κλαίει καὶ ἀναστενάζει.

Η ΒΛΑΧΑ

Λιψᾶν οἱ κάμει γιὰ νερά, καὶ τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια
καὶ τὰ γεράκια γιὰ πουλιὰ καὶ ἐγώ, βλάχα μ' γιὰ σένα.
Τὸ χέρι σου τὸ παχουλό, τ' ἄσπρο καὶ τὸ χιονάτο
νὰ τόχα γιὰ προσκέφαλο τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες,
νὰ σὲ χορτάσω φίλημα νὰ σὲ χορτάσω χάδια!
Κι ἐσύ μοῦ φεύγεις, βλάχα μου, μοῦ φεύγεις, τί θὰ γένω;
Σὲ μιὰ ραχοῦλα θ' ἀνεβῶ, νὰ κάθομαι νὰ κλαίω,
νὰ κάμω λίμνη κλαίγοντας, νὰ βγεῖ μιὰ κρύα βροῦση,
νὰ ῥχονται οἱ ἄσπρες γιὰ νερό, νὰ ῥχονται οἱ μαυρομάτες,
νὰ ῥχεται καὶ ἡ βλαχοῦλα μου, νὰ τὴν συχνοποτίζω.

Η ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΑ

Ἐνα κομμάτι σύγνεφο, ἕνα κομμάτι ἀντάρα
ἐπρόβαλεν ἀγνάντια μου καὶ μὲ κοντοζυγώνει.
Αὐτὸ δὲν εἶναι σύγνεφο, αὐτὸ δὲν εἶν' ἀντάρα,
μόν' εἶν' ἡ Μάρω τοῦ παπᾶ, πῶρχετ' ἀπὸ τ' ἀμπέλι,
φέρει τὰ μῆλα στὴν πωδιά, τ' ἀπίδια στὸ μαντήλι.
Δυὸ μῆλα τῆς ἐγύρεψα, καὶ αὐτὴ μοῦ δίνει τρία.
—Δὲν θέλω γὰρ τὰ μῆλα αὐτὰ τὰ τσαλαπατημένα,
μεν' θέλω τὸ κορμάκι σου νὰ τὸ σφιχταγκαλιάσω.
—Καὶ πῶς σεῦ δίνω τὸ κορμί νὰ τὸ σφιχταγκαλιάσεις;
Ἐγὼ ἔχω ἀδέρφια ἀρματωλοὺς, πατέρα καπετάνιο,
παίρνουν στὰ δόντια τὸ σπαθί, στὰ χέρια τὸ ντουφέκι.

Ο ΑΝΕΜΟΣ ΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠ' ΤΟ ΣΠΑΣΜΕΝΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

Κάποτε
ἀνάμεσα στὴ δική μου καὶ στὴ δική σου σιωπὴ
ἔρχεται νὰ τρυπώσει ἕνα σύννεφο.

Φοβᾶμαι τότε πολὺ,
φοβᾶμαι γιὰ σένα.
Ὅταν ἔφυγα δὲν εἶχαμε πεῖ καλημέρα
δὲν εἶχαμε ἀλλάξει τὴν πρώτη μας λέξη.
Εἶναι πολὺ σκοτεινὰ σὰν δὲν ἀκούς τὸ χτυποζάρδι
τοῦ ἄλλου.

Κι' ὅμως
σ' ἀναπολῶ πρόσωπο μακρυνὸ
σὰν ἕνα πρωτὶ δροσερό,
σὲ φορῶ σὰν ἕνα βλέμμα ξεστό.
Ἀγαπῶ τὰ δικά σου τὰ πράγματα
τραγουδῶ μὲ τὴ δική σου φωνή,
στέκομαι
νὰ ἐγκαρδιωθῶ τὴ θάλασσα ποὺ κοιτᾷς.

Σὲ φορῶ κρεμασμένο φυλαχτὸ τῆς ἐλπίδας.

Ἀπὸ δῶ μπορῶ νὰ ὄνειρεύομαι.
Εἶναι ἕνας τόπος πολὺ σκοτεινὸς
ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ ὑποπτευθεῖς.

Φυσᾷ.

Φοβᾶμαι πῶς ἔχουν πεθάνει πολλὰ πράγματα ἔξω.
Τὰ δάχτυλό μου παγώνουν καθὼς τ' ἀπομονώνω ἀπὸ
κοντὰ σου.
Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἀλλάξει τὰ παλιὰ τους φροσίματα.
Βρῆκαν καινούργιους ἀριθμοὺς κινοῦνται στὴν εὐρυ-
χωρία τῆς μοναξιάς των.

Κάθε τόσο ἀκουμπῶ στὸ περβάζι σου.
Εἶναι ἀκόμα ξεστὰ στὴν καρδιά σου.
Μπορῶ νὰ ξαναβρῶ στὸν καθρέφτη
τὸ πρόσωπό μου
τὸ πρόσωπό σου
σὰ μιὰ μουσικὴ ποὺ ξανᾶρχεται
πάντα.

Γ. Ε. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

ΤΖΩΝ ΧΕΡΣΕΥ

ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΓΚΕΤΤΟ

(Απόσπασμα από το έργο: ΤΟ ΤΕΙΧΟΣ)

(Ο Τζών Χέρσευ γεννήθηκε το 1914. Έκανε τον πολεμικό ανταποκριτή σε πολλές χώρες. Με την ιδιότητα αυτή έζησε και στην Βαρσοβία, είδε τα έρείπια του Γκέττο εκεί και έμαθε την ήρωική αντίσταση των Εβραίων έναντι των Γερμανών. Στο έργο του «The Wall» περιγράφει την αντίσταση αυτή με ήμερολογιακή μορφή, αντιγράφοντας το «The Wall» είναι η συστηματική καταστροφή των Εβραίων του Γκέττο της Βαρσοβίας και της ήρωϊκής αντίστασής τους των ανυπεράσπιστων ανδρών και γυναικών έναντι της πάνοπλης κτηνώδους βίας των Γερμανών. Στην ουσία όμως είναι η πραγματική ιστορία της πνευματικής αναπτύξεως μιας ομάδας φίλων έτσι που να ξεπροβάλουν ατρόμητοι και θριαμβευτές απέναντι στη φυσική έκμηδενιση. Αυτό που κάνει το μυθιστόρημα αυτού συναρπαστικό, είναι η παγκοσμιότητά του. Δείχνει γεγονότα με ατομική ευθύνη, ανθρώπινες αξίες και προσωπικές αποφάσεις. Παρουσιάζει ασθενικούς χαρακτήρες και δυνατούς, ντροπιασμένους και ήρωϊκούς, αναντρου και αξιολύπητους, αλλά στο τέλος το έργο γίνεται ο καθρέφτης της ευγένειας, που επιβάλλεται και της διάρκειας του ανθρώπου.

Ο Τζών Χέρσευ επεβλήθη σε συγγραφέας πρώτης γραμμής με το έργο του «Μια καμπάνα για το Άντανο»).

8 Αυγούστου 1941. Πληροφορίες από τη Ραχλ Άππ.

Η Ραχλ έκλαψε όταν ήρθε η ώρα να αποχαιρετήσει τη Ρούτκα και λέει πως σκέφτηκε: «Δε μπόρεσα ωστόσο να κλάψω όταν έφυγε ο πατέρας μου».

Όταν χωρίζονταν: Η Ρούτκα μουρμούρισε την προσευχή για τα ταξίδια με τρόπο κάπως κωμικό, σά να ήταν μια αχρείαστη προφύλαξη:— Κύριε Θεέ ήμῶν, ποιήσον με περιπατήσαι εν ειρήνῃ, πορευθῆναι εν ειρήνῃ και στήριξόν με εν ειρήνῃ.

Η Ραχλ με δάκρυα: Πήγαινε στον Τομάζ Κουτσάρσκι, τον παλιό μας πορτιέρη μπορείς να του έχεις εμπιστοσύνη. Έγραψε τη σύστασή του στο δεφτεράκι σου με τα καινούρια σου χαρτιά. Άχ, Ρούτκα μου, να προσέχεις!

Η Ρούτκα χαμογελώντας.—Θα γυρίσω πολύ γρήγορα. Μή γίνεσαι τόσο δραματική.

8 Αυγούστου 1941. Πληροφορίες από τη Ραχλ Άππ.

Η Ραχλ, λέει πως έζησε τις ειρηνικές μέρες που έλειπε η Ρούτκα σά να είχε αντί για κορμί μια παγωνιέρα. Τό καλοκαίρι ένοιωθε παγωμένη. Τα χέρια της ήταν κρύα, τα πόδια της ήταν κρύα. Όλο τον καιρό ήταν τρομοκρατημένη. Την τέταρτη, πέμπτη κιόλας μέρα, είχε πιά πιστέψει πως η Ρούτκα ήταν χαμένη.

2 Σεπτεμβρίου 1941. Όσα μολόγησε η Ρούτκα Μαζούρ.

Η Ρούτκα κάθισε σε μια καρέκλα σε μιάν άκρα στο καθιστικό δωμάτιο των Μαζούρ και μάς μολόγησε διαστικά ένα κομμάτι από την ιστορία της.

Τη στιγμή, λέει, που βγήκε έξω από τις πύλες του Γκέττο, ένωσε σά να τα είχε χαμένα, γιατί έλο τον καιρό που έτοιμάζονταν να φύγει, άναλογίζονταν μοναχά τις τρομερές στιγμές που θα περνούσε από τους σκοπούς της πύλης. Πέρ' απ' αυτό δεν είχε κάνει κανένα σχέδιο δρόμου. Μονάχα της είχαν πει να πάει στο Βίλνο. Δεν είχε ιδέα, λέει, πως θα το πετύχει. Βγήκε έξω μ' ένα λόχο έργασίας από την πύλη της οδού Σόλνα. Προχώρησε θαμπωμένη στο Πάρκο Σάξον και εκεί, ξεμοναχιασμένη για ένα λεπτό, έβγαλε το περιδραχμόνιο.

Εκείνο που μονάχα μπορούσε να σκεφτεί, λέει, ήταν να πάει στο Κουτσάρσκι, που είχε τη διεύθυνσή του από τη Ραχλ. Ο Κουτσάρσκι δούλευε πάλι, λέει, πορτιέρης! φαίνεται ο ίδιος και μιλάει έτσι όπως όταν ήταν έδω— με την παλιά πρασινη φανέλλα του, τρύπια στους αγκώνες, το ίδιο φλόρος. Ήταν, λέει, θαυμάσιος μαζί της. Υποκρίθηκε πως δεν ξαφνιάστηκε ολότελα σάν την είδε, την πήρε στο δωμάτιό του και της έδωσε ζεστό τσάι και ψω-

μί με μερμελάδα, (Σημ. του Συγγραφ. Για φαντάσου τέτοιες λιχουδιές!) δίχως να τη ρωτήσει αν πείναγε. Είπε στη Ρούτκα ότι ο κύριος Άππ ήταν καλός, μα πέρασε δύσκολες μέρες. Οι φίλοι του, οι Πολωνοί, δεν του φέρθηκαν και τόσο φιλικά, όσο πρώτα, έμεινε κάμποσες μέρες με τον πορτιέρη και κοιμόνταν στο πάτωμα και τώρα τελικά εγκαταστάθηκε, κάπως αδέσποια, μ' ένα Πολωνό μαραγκό και τη φαμελιά του που δεν ξέρουν πως είν' Εβραίοι του παίρνουν όμως ακριβό νοίκι. Αυτά ήταν όλα που είπε ο Κουτσάρσκι για τον πατέρα της Ραχλ.

Η Ρούτκα είπε στον Κουτσάρσκι τι ήθελε. Να πάει δηλαδή στο Βίλνο. Και τότε ακόμα, λέει, δέ φάνηκε να ξαφνιάζεται. Δεν τη ρώτησε τίποτα. Είπε στη Ρούτκα πως είχε ένα φίλο, που θα τη βοηθούσε να μπει στο τραίνο και πήγε μαζί της στο σταθμό του Βίλνο.

Ο φίλος του Κουτσάρσκι ήταν θαστάχος στο σταθμό. Ίσως, ψηλός γέρος με μεγάλα μαύρα φρύδια και άσπρα μουστάκια, που έπεφταν απ' έδω κι από κει στο σαγόνι του. Ομοιάζε με τον Πιλοδούσκι. Έβαλε τη Ρούτκα ν' αγοράσει μια «Νόβι Κούργιερ», είπε πως μια φημερίδα θα της χρειάζονταν. Κατόπι της αγόρασε το εισιτήριο. Την πήγε ύστερα γραμμή στον έλεγκτή των εισιτηρίων, στην πύλη στην πλατφόρμα του τραίνου, κι όταν έφτασαν στην πύλη, άρχισε να κάνει στον έλεγκτή ένα σωρό έρωτήσεις φωναχτά για τις άφίξεις και τις αναχωρήσεις των τραίνων κι' ο έλεγκτής τρύπησε το εισιτήριο της Ρούτκα δίχως να της ζητήσει άδεια ταξιδιού ή να την κοιτάξει στη φάτσα.

Στο τραίνο η Ρούτκα ένωθε ολομόναχη. Πόση χάρη χρωστούσε τώρα στο γέρο βαστάχο, που την έβαλε κι' αγόρασε την έφημερίδα! Κάθισε σε μια γωνιά, κρατούσε ψηλά την έφημερίδα κι άρχισε να διαβάζει. Όταν πέρασαν από το σαγόνι ο εισπράκτορας κι ο έλεγκτής, έβγαλε το εισιτήριό της και την άδεια κάτω από την έφημερίδα, έτσι τάχα πως ήταν πεσμένη με τα μούτρα στο διάδασμα και δέ σήκωνε κεφάλι. Ο εισπράκτορας έβαλε το κεφάλι του πάνω από την έφημερίδα μα τη ρώτησε μονάχα, αν είχε άποσκευές.

—Δεν έχω άποσκευές. (Και κρατούσε σκυμένο το κεφάλι).

Οι υπάλληλοι του τραίνου έφυγαν. Η Ρούτκα άπόμεινε φοβισμένη. Της φαίνονταν πως δέ μπορούσε να σπαράξει. Κάθονταν τετωμένη, στητή «διαβάζοντας» ώρες δόλκαρες, δαχτύ, έννιά ώρες μέσα στις ίδιες σελίδες. Και τώρα ακόμα, λέει, μπορεί να πει απ' έξω τα περιεχόμενα της έφημερίδας. «Είς το Ρωσικόν μέτωπον, εις την κατεύθυνσιν του Όρέλ, αι δυνάμεις των Γρεναδιέρων του 53 Συντάγματος του Λίντς...» Τα χέρια της έγιναν θαριά, σά σίδερα. Ζεσταίνονταν κι ύστερα την περνούσε σύγκρυο. Γύρω της όλοι κουβέντιαζαν και χασκογελοῦσαν. Ξαφνιάζονταν για την τόλμη που είχαν κάμποσοι ταξιδιώτες. Τό δειλινό ακούγονταν ολόένα μια φωνή. Ήταν η αποκρουστική φωνή ενός έργατή που μπήκε στο τραίνο από το Μπαλιστόν κι είχε καθίσει απέναντι από τη Ρούτκα. Έλεγε διάφορα για τους Γερμανούς κι οι άλλοι γύρω του γελοῦσαν. Κατά τό θραδάκι η Ρούτκα άκουσε τη φωνή να λέει:

—Έχει τίποτα νέα;

Τό γέλιο άντήχησε τρανταχτό γύρω στη Ρούτκα. Η έρώτηση ξανακούστηκε.

—Έχει τίποτα καλά νέα σήμερα;

Τώρα τα γέλια ήταν πιά δυνατά. Ξαφνικά η Ρούτκα κατάλαβε πως η έρώτηση ήταν γι' αυτήν, γιατί αυτή ήταν που διάβαζε τόσες ώρες. Την έπιασε τρομάρα. Ήθελε να σηκωθεί και να τρέξει στ' άλλο σαγόνι, μα συλλογίστηκε πως αυτό θα την κατάστρεφε. Χαμήλωσε την έφημερίδα. Όλες οι φάτσες γύρισαν και την κοίταζαν. (Ολάκαίρο δαχτυλίδι από άσπρες φάτσες. Τα μάτια της δεν μπορούσαν να σταθούν κάπου. Από τό πρωί δεν είχε φάει τίποτα—μονάχα τό ψωμί του Κουτσάρσκι. Ζαλίζονταν κι η καρδιά της χτυπούσε γρήγορα σάν τό κράκ-κράκ των τροχών πάνω στις ράγες. Κατάφερε να πει μονάχα.

—Κάπως μελαγχολικά σήμερα.

Η άπάντησή της αυτή, άφου την έβλεπαν όλη μέρα να διαβάζει πεσμένη με τα μούτρα, φάνηκε σ' όλους πολύ άστεία και τό γέλιο, τρανταχτό, βάσταξε πολύ ώρα. Τότε, λέει, η Ρούτκα, ένωσε καλά. Οι ταξιδιώτες δεν ήταν έναντιόν της. Όσοςο μαζεῦτηκε πάλι στο μικρό δωμάτιο που έφικασε με τοίχους την έφημερίδα.

Τό τραίνο έφτασε στο Βίλνο άργά τη νύχτα. Πάλι η Ρούτκα δεν είχε ιδέα για τό τι θακανε. Φοβόνταν να ρωτήσει σιδηροδρομικό υπάλληλο ή χωροφύλακα για τό δρόμο, μή τύχει και την πιάσουν. Στο πλήθος που αγωνίζονταν ν' άνοίξει δρόμο πάνω στην πλατφόρμα του τραίνου, είδε τό μεσόκοπο έργατή

που κουβέντιαζε στο τραίνο όλη την ώρα, τον πλεύρισε ανάμεσα στον κόσμο και τον ρώτησε που είνε η οδός Νέβκα. Είπε: »Έλα κοντά μου, κορίτσι μου. Θά σου δείξω».

Η Ρούτκα δεν ήξερε, αν πρέπει να τον έμπιστευτεί. Όσοςο τον άκούλouthε—τί άλλο μπορούσε να κάνει; Στο δρόμο που πήγαιναν όλη την ώρα κουβέντιαζε—για μια κιθάρα που αγόρασε ο άδερφός του, για πυρετό άχαμνό που είχε η άγγονιά του, για μια πέτρα που δρίξε στη χολή ενός θωδιού, σκληρή και μεγάλη σάν κεφάλι ανθρώπου, όταν τό έσφαξε την περασμένη βδομάδα. Τέλος στάθηκε κάτω από ένα ήλεκτρικό γόλομο σ' ένα γωνιακό σπίτι. Έγραψε «δ δ ο ς Ν ε δ κ α». Ο άντρας είπε: «Βλέπεις κορίτσι μου, έκανα αυτό που σου υποσχέθηκα να κάνω».

Η Ρούτκα λέει κόντευε να κλάψει. Ο άντρας τή ρώτησε:—Τί άριθμός;

Η Ρούτκα δεν ήθελε να τό πει γιατί σκιαζονταν μή βάλει σε μπελάδες τους ανθρώπους του σπιτιού, αλλά ο φιλαράκος της επέμεινε. Για να μη δώσει ύποψίες του τον είπε κι εκείνος την πήγε ίσια στον άριθμό που ήθελε. Φορούσε κασκέτο, σήκωσε τό χέρι του, τ' άγγιξε και της είπε:

—Γειά σου, κορίτσι μου. Να φυλάγεις λιγώτερο, μικρή μου. Την άλλη φορά νά ήμῃδιαβάζεις έφημερίδα σ' όλο τό δρόμο. Η Ρούτκα, λέει, ήρθε άμέσως στον έαυτό της και μπήκε στο σπίτι όπου θάμνε. (Σημ. του Συγγραφ. Η Ρούτκα, λέει, ότι τώρα δεν είν' έλεύθερη να μάς πει για τί δουλειά πήγε εκεί θά μιλήσει ύστερα από λίγες μέρες. Υπομονή Λέδινσον).

Η Ρούτκα όταν ήρθ' η ώρα να γυρίσει πάλι στη Βαρσοβία ήταν πιά ήσυχη. Είχε μάθει να μή σκιαζεται την έλευθερία. Έπρεπε να φέρε πίσω στη Βαρσοβία μια μικρή στενόμακρη δεσμίδα τυλιγμένη σε ακούρο χαρτί. Έβαλε τό πακέτο κάτω από τό φουστάνι, στο στῆθος της, και λέει, πως όταν έβαλε τό πανωφόρι μπροστά, νόμισε πως τό πακέτο ήταν καλά κρυμένο. Οι φίλοι της την έστειλαν στο τραίνο μ' έναν Πολωνό, που πήγαινε ως τα μέσα του δρόμου για τη Βαρσοβία. Όσο αυτός ήταν κοντά της, ένωθε ασφαλισμένη. Βγήκε στη Μαλκίγια. Μια χοντρή χωριάτισσα με δυό καλάθια μπήκε στο τραίνο και κάθισε δίπλα της. Η γεροδεμένη, χοντρή γυναίκα κουβέντιαζε με τους άλλους ταξιδιώτες και πολλοί απ' αυτούς, φαίνεται, τη γνώριζαν. Είχε κοκκινωπή, ολογιοκαμμένη φάτσα, ήταν ανοιχτόστομη και ευθυμή. Ρώτησε έναν άντρα που κάθονταν κοντά της, αν άκουσε τίποτε για ειδικές έιευες σήμερα

στο σταθμό της Βαρσοβίας κι αυτός της άπάντησε:

—Τίποτα ξεχωριστό σήμερα.

Η χωριάτισσα δέ μίλησε στη Ρούτκα παρά μονάχα στα τελευταία λεφτά πριν μπουνε στο σταθμό· τότε γύρισε και της είπε ψυθιριστά:

—Πρωτάρα είσαι, μικρό μου;

Η Ρούτκα τή ρώτησε τί ήθελε να πει μ' αυτό. Η χοντρή γυναίκα της είπε:

—Μιά όμορφη κοπέλλα στα χρόνια σου δεν έχει τετράγωνες ρώγες κορίτσι μου. Δώστο μου έμένα, ό,τι κι αν είνε. Θά σου τό περάσω έγώ από τό σταθμό.

Η Ρούτκα, λέει, ότι έμπιστευθηκε ολόκληρωτικά τη γυναίκα. Ήταν μια χοντρή παληχωριάτισσα. Φαίνεται πως πέρασε τη Ρούτκα για καμιά πρωτόπειρη Πολωνίδα, που πάσχιζε να περάσει κάτι κρυφά στη Βαρσοβία. Έτσι η Ρούτκα πέρασε τό χέρι της από τό πανωφόρι στο φουστάνι, τράβηξε τό πακέτο και τό έδωσε στη γυναίκα. Η χοντρή έδγαλε τό πανί από τό ένα καλάθι της—τό καλάθι ήταν γεμάτο μπληγούρι—έχωσε τό πακέτο θαμειά μέσα κι ύστερα έφικασε πάλι χαμηλό κείνο τό μπληγούρι. Εκείνο που έκανε έντύπωση στη Ρούτκα ήταν πως δεν πήρε από κανέναν άλλο ταξιδιώτη να κρύψει τίποτα.

Όταν σταμάτησε τό τραίνο, η Ρούτκα κι η χοντρή προχώρησαν ίσια πάνω στην πλατφόρμα. Ο έλεγκτής για τό τσούφιμα—ήξερε τη χωριάτισσα, δεν τή φώναζε με τό μικρό της όνομα, αλλά με τό χαϊδευτικό—σήκωσε τό πανί απ' τό καλάθι και τό κατέδασε ξανά άμέσως πάλι. Κι' ύστερα η Ρούτκα κι η συντρόφισσά της βγήκαν έξω στην πολιτεία. Η γυναίκα έφερε τη Ρούτκα σ' ένα υπόγειο μαγαζί, στην οδό Ταρκόβα, της έδωσε τό πακέτο και της έδειξε πως να τό δέσει πίσω της. Με τό πανωφόρι της που κρέμονταν έλεύθερο, η Ρούτκα λέει, πως δέ φαίνονταν ολότελα. Τράβηξε κατά τό Βιστοβλα και περπάτησε κάμποσο εκεί για να συνηθίσει να περπατάει έλεύθερα, όσο μπορούσε, με τό πακέτο που την πίεζε στα νεφρά. Χαίρονταν γλυκαία χαρά που βρίσκονταν έξω από τό Γκέττο.

Απ' αυτά που μάς είπε η Ρούτκα, οι λυγαριές στο Λούνα Πάρκ πρέπει να είνε χαριτωμένες φέτος. Καθώς περνάει τό άεράκι, λέει, τις άκούς να ήχουν σάν άνάλαφρες μικρές σκούπες. Ξαναφόρεσε τό περιδραχμόνιό της. Δεν της μίλησαν στην πύλη. Φαίνεται πως ευχαριστιούνται να βλέπουν Έβραίους να μπαίνουν μέσα στον τσίχο από τό Γκέττο.

Μετάφραση από τ' Αγγλικά

ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΥ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΠΟΡΕΙΑ

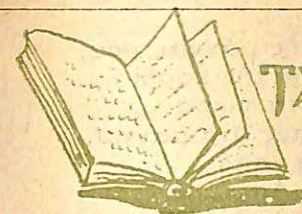
Σὲ περίμενα ἀπόψε
καὶ μετροῦσα τὰ βήματά σου μὲ τὶς μακρυνὲς ἀστραπὲς
ὅπως μετροῦσαμε τὸ καλοκαίρι τὴν εὐτυχία
μὲ τὸ πέσιμο τῶν ἄστρον.
Ἄκουσα τὶς καμπάνες γιορτερῆς
ποὺ μὲ καλοῦσαν νὰ ρθῶ κοντά σου ντυμένος στὰ ὀλόασπρα
μὰ δὲν μπόρεσα τὰ σὲ φτάσω,
δὲν μπόρεσα ν' ἀκουμπήσω στὸ χέρι σου
γιατὶ σὲ τύλιγε τὸ φῶς κι' ἡ ὁμίχλη.

Μὲ ρώτησες κάποτε γιὰ τὴ ζωὴ
μιά βραδυὰ τοῦ Δεκέμβρη
καὶ τὰ ὄνειρα σέρονταν στὴν ἀσφαλτο
σὰν θλιμμένες σταγόνες βροχῆς
ποὺ ξεκουράζονταν στὰ κίτρινα φύλλα.
Στὰ μάτια σου πλανιόταν ὁ θάνατος.
Ἡ αὐγὴ... πότε θάρρη ἡ αὐγὴ...
Θὰ χτυπήσουν οἱ καμπάνες χαρμόσυνα
καὶ θάναι τὸ κάλεσμα γιὰ τῆς ἀγάπης τὸ πανηγύρι.
Θὰ στολίσουμε τὰ πρόσωπα μὲ τὰ τελευταῖα ἀστέρια
θὰ γεμίσουμε τὶς καρδιές μας μὲ τὰ δακρυσμένα τριαντάφυλλα
θὰ κρατήσουμε στὰ χέρια τὰ μαργαριτάρια τῶν βυθῶν
καὶ θὰ πᾶμε.

Ἐνα πράσινο κι' ἓνα κόκκινο φῶς
θὰ μᾶς πάρουν.
Θὰ σφυρίζη ὁ αἶρας σὰν ἐκεῖνο τὸ βράδυ
ποὺ μιλοῦσαμε γιὰ τὰ κοράλια.
Θ' ἀνεμίζουν τὰ μαλλιά σου
καὶ τὸ φεγγάρι τῆς αὐγῆς θὰ μᾶς χαμογελάσει
καὶ θὰ μᾶς πῇ γιὰ τὴ θάλασσα.

Θάναι ὁ τελευταῖος χειμώνας.
Θάναι τὸ πρῶτο ξημέρωμα.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΙΝΙΩΤΗΣ

ΤΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΜΠΗΚΑΝ ΚΛΕΦΤΕΣ ΣΤΟ ΜΑΝΤΡΙ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Τὶ χινοπωριάτικη ξάστερη βραδυὰ, ἦταν ἐκεῖνη ἡ βραδυὰ!

Ὁ οὐρανός, ἀφέγγαρος καὶ καταγάλανος, ἦταν στολισμένος μὲ χίλια—μύρια κατάλαμπρα ἀστέρια, ποὺ κρέμονταν ἀπὸ τὸν ἀπέραντον ὁλόν του, ἄλλα μεγάλα καὶ ἄλλα μικρά, ἄλλα κατάχρυσά καὶ ἄλλα ὠχρόχρυσά, ἄλλα μὲ σταθερὸ φῶς, καὶ ἄλλα μὲ τρεμάμενο καὶ φαίνονταν, σὰν νὰ γλυκομιλοῦσαν, ἄλλα πλάγι—πλάγι, σὰν ἀγαπημένα ταίρια, ἄλλα τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο, σὰν στρατιῶτες καὶ ἄλλα κοπαδιὰ—στὰ δῶθε—κεῖθε, σὰν πρόβατα, σκορπισμένα μέσα σ' ἀπέραντο λουλουδόσπαρτο λιβάδι, καὶ μέσα σ' ὅλον αὐτὸν τὸν ἀστερόκαμπο ξεφάνταζε ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα σὰν ἀστροβουλίσματα, τριπλόσωμος καὶ τετραπλόσωμος τὸ πλεῖον λαμπρὸ ἀπ' ὅλα, ὁ ὑπέρλαμπρος Ἀποσπερίτης, κρεμασμένος, ἀπάνω στὸ δῶμα σὰν χρυσαφένια καντήλα μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Τὸ χωριό, φωλιασμένο ψηλὰ στὴν ῥάχη, σκεπάζονταν μὲ τὰ θολὰ σκοτάδια τ' ἀπόσπερνου, τὰ σκυλιά, ἄλλα ἀλυχτοῦσαν δυνατὰ «γκάβ—γκάβ—γκάβ» ἄλλα κλιαφάνιζαν «κλιάφ—κλιάφ—κλιάφ» καὶ ἄλλα δάδιζαν «δάβ—βάβ—δάβ», μὲς ἀπὸ τὲς φράχτες τῶν αὐλῶν, τοὺς ἀνθρώπους, τὰ δῶδια, καὶ τὰ σπιτιάδικα γιδοπρόβατα, ποὺ περνοῦσαν στὸν δρόμο, τὰ παράθυρα φεγγοδολοῦσαν, σὰν ἐπίγεια ἀστέρια, κι' ἀπάνω ἀπὸ τὲς ῥάχες καὶ ἀπὸ τὰ ραχοβούνια, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ λακκώματα καὶ ἀπὸ τοὺς κάμπους ἔρχονταν ἓνα ἀνδρόμοιο ἀρμονικὸ ἄλλημα κυδισιῶν καὶ κυπριῶν τῶν κοπαδιῶν, ποὺ ἄλλα κατηφοροῦσαν, ἄλλα ἀνηφοροῦσαν, καὶ ἄλλα ἰσοδρομοῦσαν, ἀγάγια—ἀγάγια πρὸς τ' ἀπὸγωνα μαντριά, καὶ ἡ Νύχτα μὲ τὴν σιγαλιά της προχωροῦσε, ἀπ' ὅλες τὶς μεριές, σὰ καμαρωμένη Βασίλισσα, καὶ ἔρχονταν νὰ θρονιστῇ στὸν σκοτεινὸν θρόνο της.

Λίγο—λίγο, ἄρχιζαν νὰ παύουν τὰ γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν, τὰ χλιμιτρίσματα τῶν φορηγῶν, τὰ μυγκρίσματα τῶν βουδιῶν, οἱ φωνὲς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ ποδοδολιγὸς ὅλης τῆς κινούμενης Πλάσης, καὶ ἀκούστηκε νὰ σκίξῃ τὸν ἀγέρα ἀπὸ τὴν ὠμορφὴ ῥάχη ἓνα χιλιαρμόνιο φλογερολάλημα, σὰν ὑπεράνθρωπο κλάμα, θαλμένο μὲς ἀπὸ τὰ δεντρόφυτα καὶ λουλουδόσπαρτα περιβόλια τοῦ Παραδείσου. Νόμιζε κανεὶς ὅτι ὁ Οὐρανὸς ἀπὸ πάνω μ' ὅλα τ' ἄστρα του, καὶ ἡ Γῆ ἀπὸ κάτω μ' ὅλα τῆς τὰ χωριά καὶ τὶς πολιτείες, τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους, τὰ ποτάμια καὶ τὶς θρύσες, τὰ νησιά, καὶ τὶς θάλασσες, σταθῆκαν ν' ἀκούσουν τὸν ἰόν Ὀρφέα.

Μιά σκιὰ μ' ἀέρινο περπάτημα ξέβηκε ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ προχωροῦσε πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἤχου τῆς θείας φλογέρας, πλεῖον γλυκειὰς καὶ ἀπὸ τὸ μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ροδοζάχαρη τῆς Πόλης καὶ ἀπὸ τὰ σύκα τῆς Ἰωνίας. Μιλοῦσε ἡ μαγικὴ φλογέρα μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ καθενός, ποὺ τὴν

ἄκουε, καὶ τοῦλεγε παναρμόνια τραγούδια τῆς ἀγάπης, ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ εἰπῇ ποτὲ γλῶσσα ἀνθρώπου ἢ κελάδημα πουλιοῦ, καὶ ἡ Σκιὰ προχωροῦσε ἀνέρα πρὸς τὴν Ὠμορφὴ Ῥάχη, καὶ μόλις ἔφτασε ἐκεῖ στάθηκε. Ἐπαψε εὐτυχῶς ἡ φλογέρα καὶ ἡ μιὰ σκιὰ ἐγεινάν δυό. Ἐπεσε ἡμιὰ στὴν ἀγκαλιά τῆς ἄλλης καὶ διαδέχτηκαν τ' οὐράνιο φλογερολάλημα φλογερὰ λόγια τῆς Ἀγάπης.

—Ἀχ! Λάμπρο μου! Μοῦ σκίζεις τὴν καρδιά μ' αὐτὴ σου τὴν φλογέρα! Ἄμα τὴν ἄκουσα, ἔτρεξα στὴν ἀγκαλιά σου, σὰν πῶς τρέχει τὸ διψασμένο τ' ἄλφι στὴν γαργαρόνερη θρύση νὰ δόσῃ τὴν φλογερὴ του δίψα!

—Γκόλφω μου! Ψυχὴ μου Γκόλφω! Καὶ τί ἄλλο μὲ κάνει νὰ λαλῶ ἔτσι τὴν φλογέρα μου, παρὰ ἡ ἀγάπη, ποὺ σῶχω καὶ ὁ πόνος ποὺ σοῦ τραβῶ. Δὲν λαλοῦσα ποτὲ μου τὴν φλογέρα, ἔτσι, ὅπως τὴν λαλῶ, ἀφόντας σὲ γνώρισα!

—Λάμπρο μου! Λέγουν πῶς δὲν κρύβεται ἡ Ἀγάπη καὶ εἰν' ἀλήθεια... Δὲν κρύβεται! Ἀνάγκη νὰ δάλης τὸ γλῆγο-ρώτερο ἔναν δικό σου νὰ μὲ ζητήσῃς ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Φοβοῦμαι, Λάμπρο μου, μὴν δοκηθεῖ ὁ κόσμος τὴν ἀγάπην μας καὶ ὕστερα ἀλλοίμονό μου! Τὸ χωριὸ θὰ μοῦ θγάλη τραχὺ καὶ ὕστερα ἀλλοίμονό μου! Τὸ χωριὸ θὰ μὲ καταραστῇ, καὶ ὁ πατέρας μου θὰ γούδι, ἡ μάνα μου θὰ μὲ καταραστῇ, καὶ ὁ πατέρας μου θὰ πάρῃ τὸ γουφένι καὶ μπᾶμ! θὰ μὲ σκοτώσῃ γιὰ νὰ γένῃ τὸ μολόγημα!

—Μὴν τὸ λές, αὐτό, Γκόλφω μου! Μὴν τὸ λές αὐτό! Εἶμαι ἱκανὸς τότε νὰ γένω θηρίο, νά...

—Μὴν πῆς κανένα κακό γιὰ τὴν μάνα μου καὶ τὸν πατέρα μου! Δὲν θέλω ν' ἀκούσω κακὸν λόγο γιὰ τοὺς γονεὺς μου, ἀπὸ τὰ χεῖλιά σου! θὰ μοῦ φανῇ ἄσκημος καὶ θὰ χάσῃς τὴν ἀγάπην μου.

—Κ' ἂν δὲν θελήσουν νὰ μοῦ σὲ δώσουν ἡ μάνα σου καὶ ὁ πατέρας σου, Γκόλφω μου, τί θὰ γένω ἐγὼ τότε;

—Διῶξε, Λάμπρο μου, τὲς κακὲς ἰδέες ἀπὸ τὸν νοῦ σου! Γιατὶ λές τὸ κακό, πρὶν τὸ ἰδεῖς.

Μπορεῖ, ὅπως λές, νὰ μὴν σὲ θελήσουν, ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ σὲ θελήσουν...

—Καλὰ τὸ λές, Γκόλφω μου... Ἀς καλομελετοῦμε καὶ ὁ Θεὸς βοηθός.

—Φεύγω, Λάμπρο μου... Πέρασε ἡ ὥρα!

—Ἀχ πῶς περνοῦν γρήγορα, Γκόλφω μου, οἱ εὐτυχισμένες ὥρες, σὰν νάχουν ἄλογο τὴν Ἀστροπή! Πότε θάρρη ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα, ἐκεῖνη ἡ βραδυὰ ποὺ νὰ μὴ φοβούμεστε καὶ οὔτε νὰ λογαριάζουμε τὸ πέρασμα τῆς ὥρας!

—Καληνύχτα! Ψυχὴ μου Λάμπρο!

—Καληνύχτα, ἀστέρι μου Γκόλφω!

Σεχωρίστηκαν τὰ δυό τ' ἀγαπημένα μὲ τὴν καρδιά θαλαντωμένη ἀπ' ἀγάπην καὶ ἀπὸ πόνο, ἐλπίδα καὶ ἀπὸ ἀπελπισία. Ἀγάπη καὶ πόνος, ἐλπίδα καὶ ἀπελπισία, ἔδραζαν μέσα στὴν

καρδιά τους και χούλαζαν και τούς έκαιγαν τὰ σωτικά μ' ένα αλλοιώτικο κάψιμο, γλυκό και πικρό, γλυκό σαν από τὸν Παράδεισο, πικρό σαν από τὸν Ἄδη.

Ἡ Γκόλφω ξεπετούσε γὰρ τὸ χωριὸ κι' ὁ Λάμπρος ἄρχισε πάλι τὴν φλογέρα του σαν καὶ πρὶν, ἀλλὰ μὲ πλειότερο ἀκόμα πάθος καὶ μὲ πλειότερη ἀκόμα δύναμη. Ὁλος ὁ πόνος του, ποὺ αἰσθάνονταν γιὰ τὴν χιλιόκαλλη Γκόλφω του, μεταμορφώνονταν σὲ μιὰ ἄρρητη ἀγγελικὴ μελωδία καὶ χύνονταν ἀπὸ τὴν φλογέρα του, σαν ἑσπερογάργαρο νεράκι δουνήσιας βουσούλας, σαν ἀγέρι μυρωμένο καὶ μαγικό, σαν οὐράνιος ρυθμὸς ἐπάνω στὲς ράχες καὶ στὰ πλάγια, στοὺς κάμπους καὶ στὰ λακκώματα.

Ἀέριος μῆγας εἶχε περάσει ἔτσι, ν' ἀνταμώνονται κάθε ἀπόσπερνο ἡ Γκόλφω μὲ τὸν Λάμπρο στὴν σὺνδερτη πλαγιά τῆς Ὠμορφῆς Ράχης, καὶ μόνον ἡ Νύχτα κι' ἡ Σιγαλιά, τ' ἀστέρια καὶ τὰ σύννεφα, τὰ γιδοπρόβατα καὶ μαντρόσκυλα, τὰ δέντρα καὶ τὰ νυχοπούλια τοὺς ἔδλεπαν νὰ σφιχταγκαλιάζονται καὶ νὰ γλυκοφιλοῦνται, σκεπασμένοι μὲ τὸ μαῦρο συντόνι τῶν σούρουπώματων τοῦ ἀπόσπερνου, αὐτὰ, ποὺ δὲν παραδίδουν ποτὲ τοὺς ἐρωτευμένους στὴν καταλαλιά τοῦ Κόσμου.

Πέρασε ὁ γλυκὸς κι' ἡμερὸς χινόπωρος καὶ μπήκε ὁ ἄγριος καὶ φοβερὸς χειμώνας μ' ἀνεμοβόρια, μὲ μεγάλες βροχὲς καὶ κρύα. Οἱ λακκίες καὶ τὰ ποτάμια ποὺ ἦταν γύρα—γύρα, ἄρχισαν νὰ βουῖζουν καὶ νὰ κατεβάξουν καὶ νὰ κόβουν τοὺς δρόμους, νὰ χάνουν τὴν χρυσή τους ὡμορφιά τ' ἀπόσπερνα, νὰ συμμαζεῖται βασιλεῖμα—ἡλιοῦ τὸ χωριὸ στὰ σπίτια, νὰ μὴ δγαίνει καμμιὰ σκιά μὲ τὰ σούρουπώματα γιὰ τὴν πλαγιά τῆς Ὠμορφῆς Ράχης, καὶ νὰ μὴ χύνῃ ἡ μαγικὴ φλογέρα τοὺς μελαγχολικοὺς ἤχους γύρα—γύρα. Τὰ σούρουπώματα συννεφιασμένα καὶ θλιβερά, χωρὶς νὰ λάμπῃ κανένα ἀστὲρι πλεῖα στὸν οὐρανὸ κρατοῦσαν τὴν Γκόλφω κλεισμένη στὸ σπῆτι, χωρὶς νὰ μπορῇ νάχῃ καμμιὰ ἀφορμὴ νὰ δγῇ ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλόθυρά της κι' ὁ Λάμπρος δρίσκονταν περιωρισμένος στὸ μαντρί του μὲ τὰ γιδοπρόβατα μαντρισμένα, κι' ἔλεγαν καὶ οἱ δύο ὁ ἕνας μακροῦ ἀπὸ τὸν ἄλλον.

—Ἀχ! πότε νὰ φύγῃ ὁ ἔρημος ὁ χειμώνας γιὰ νὰ μποροῦμε ν' ἀνταμονόμαστε πάλι τὰ σούρουπώματα τ' ἀπόσπερνου στὴν πλαγιά τῆς Ὠμορφῆς Ράχης.

Μιὰ νύχτα, νύχτα ἀφέγγαρη κι' ἡσυχὴ, ποῦχαν κουραστῇ νὰ παλεύουν στῆθος μὲ στῆθος τὰ φοβερά στοιχεῖα τοῦ χειμῶνα, καὶ χύνονταν μιὰ γλυκεῖα γαλήνη στὴν ἀνεμοδαρμένη καὶ νεροποντισμένη γῆ, ὑψώθηκε ὡς τ' ἀστέρια στὴν σιγαλιά τοῦ μεσονυχτιοῦ ἕνα θεῖο φλογερολάλημα, κι' ἡ Γκόλφω, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ κοιμηθῇ εὐκολὰ ἀπὸ τὸν πόνο της, καὶ ξαγρυπνοῦσε κουδεντιάζοντας μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Λάμπρου της, ἀλαφιάστηκε καὶ πετάχτηκε ἀπάνω ἀπὸ τὸ στρώμα της. Ἀφηκράζεται... ἦταν ἡ φλογέρα τοῦ Λάμπρου της δὲν λαλοῦσε σαν κι' ἄλλοτε, παθητικά, μελαγχολικά, ἡμερα, γλυκά, ἀλλὰ μ' ἕναν αλλοιώτικον σκοπὸ, σαν νὰ κινδύνευε κι' αὐτὸς καὶ τὸ κοπάδι, καὶ ζητοῦσε βοήθειαν.

Ἀφηκράζονταν, ἀφηκράζονταν μὲ πόνον καὶ λαχτάρα, κι' ἐνοιῶθε μαχαίρια νὰ σκίζουν τὴν καρδιά της καὶ φεῖδια νὰ τῆς δαγκάνουν τὰ σκότια. Ἀφηκράζεται ἀφηκράζεται ἀφηκράζεται καὶ τῆς γίνονται λόγια στ' αὐτιά της οἱ ἀπελπισμένοι ἤχοι τῆς φλογέρας. Ξαναφηκράζεται καὶ νοιώθει νὰ τῆς λέγῃ ἡ φλογέρα καθαρά καὶ ἑάστερα, σὰ ἀνθρώπινη φωνή:

—«Ἐβγα, Γκόλφω, στὸν πλοκό,
»Ἐχω λόγον νὰ σοῦ εἰπῶ
»Νὰ τὸν πῆς τοῦ κύρη σου,

»Νὰ τὸν πῆς τῆς μάννας σου,
»Νὰ τοὺς κάψῃς τὴν καρδιά
»Μὲ τὰ λόγια τὰ πικρά.
»Μπήκαν κλέφτες στὸ μαντρί,
»Πῆσαν ὅλη τὴ κοπή.
»Πῆσαν καὶ τὸ Λαγιαρνί,
»Πῶχει τὸ χρυσὸ μαλλί,
»Τ' ἀσημένιο κέρατο...
»Ἀχ! Προβατάκια μ'
»Καὶ γιδάκια μ',
»Λαγιαρνί μου,
»Πᾶν, μαννούλα μ', πᾶννν!

Ἐξαλλῇ ἡ Γκόλφω ἀπὸ τὰ λόγια τῆς φλογέρας, πῶ-
σκιζαν τὰ σκοτάδια τῆς νύχτας, ξυπνάει τὸν πατέρα της,
ξυπνάει τὴν μάννα της καὶ τοὺς λέγει μὲ ἀπελπισιά:

—«Μπήκαν κλέφτες στὸ μαντρί!
—«Πῶς τοὺς πείκασες μωρή;»

Τῆς ἀπάντησε ὁ πατέρας της

—«Μπήκαν κλέφτες στὸ μαντρί,
»Ἡ φλογέρα τὸ λαλεῖ
»Τὸ λαλεῖ, τὸ μαρτυρεῖ.»

Καὶ ἐνῶ ἔλεγε αὐτὰ ἡ Γκόλφω στοὺς γονεὺς της, ἔξα-
κολουθεῖσε ἡ φλογέρα νὰ κλαίῃ, νὰ κλαίῃ, νὰ κλαίῃ, μ'
ἀπελπισιά.

Παίρνει τὸ ντουφέκι του ὁ πατέρας τῆς Γκόλφως, φω-
νάζει τοὺς γειτόνους, πέρνουν κι' αὐτοὶ τὰ ντουφέκια τους,
τρέχουν στὸ μαντρί, καὶ δρίσκουν ἐκεῖ τοὺς κλέφτες μαγε-
μένους ἀπὸ τὴν ἡχοὺς τῆς φλογέρας τοῦ Λάμπρου, ποὺ λάλαε
καὶ ξαναλάλαε καὶ ματαξαναλάλαε καὶ ἔλεγε στὴν Γκόλφω.

—«Ἐβγα, Γκόλφω μ', στὸν πλοκό,
»Ἐχω λόγον νὰ σοῦ εἰπῶ,
»Νὰ τὸν πῆς τοῦ κύρη σου,
»Νὰ τὸν πῆς τῆς μάννας σου
»Νὰ τοὺς κάψῃς τὴν καρδιά,
»Μὲ τὰ λόγια τὰ πικρά,
»Μπήκαν κλέφτες στὸ μαντρί...»

—Φτάνει πλεῖα! Εἶπε ὁ ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν. Σκοτώ-
στε τὸν πιστικὸ καὶ σηκωθῆτε νὰ πάρουμε τὸ κοπάδι νὰ φύ-
γωμε! Μᾶς μάγεψε μὲ τὴ φλογέρα του! Σηκωθῆτε! Βγῆκε
ὁ Ἀδερεινὸς καὶ μᾶς πῆρε ἡ χραυγὴ.

—Λίγο ἀκόμα, Καπετάνιε! Λίγο ἀκόμα καὶ σηκωνόμαστε.
Ἀπάντησαν τὰ παλληκάρια μεθυσμένα ἀπὸ τὸ φλογε-
ρολάλημα τοῦ Λάμπρου.

Στὴν στιγμὴ φανήστηκε ὁ πατέρας τῆς Γκόλφως μὲ τοὺς
χωριανούς τους κι' ἔρριξαν μιὰ ὁμοβροντία ἀπανωθὶδ στοὺς
Κλέφτες! Πέντε λαθωμένοι καὶ τρεῖς σκοτωμένοι μαζί μὲ
τὸν Καπετάνιο! Κι' ἔτσι:

«Γλυτώσανε τὰ πρόβατα, γλύτωσαν τὰ γίδια,
«Γλύτωσε καὶ τὸ Λαγιαρνί τῆς Στάνης τὸ καμάρι
«Ὅπουχε τὸ χρυσὸ μαλλί, τὰ κέρατα ἀσημένια»

Χρειαζέται νὰ τὸ ποῦμε τώρα:
Τὴν ἄλλῃ μέρα εἶπε ὁ πατέρας τῆς Γκόλφως στὸν Λάμ-
προ μὲ τὴν καρδιά γεμάτη εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν σωτηρίαν
(Συνέχεια στὴν 32α Σελίδα)

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΥΡΙΣΤΟΝ ΕΛΠΗΝΟΡΑ

Τὰ καραβάνια τῶν Ἀράβων
μὲ τὴν ψυχὴ γονατιστὴ νὰ προσκυνάει μιὰ αἰώνια δύση
ἀνάβουνε τὴν νύχτα μακρυνὲς φωτιὲς
ποὺ ξεδιπλώνουνε σὲ ἐξωτικούς ἀστερισμοὺς τῇ θλίψῃ
στὴ στυγνὴ πορεῖα τῶν ἐρήμων.

.... Ἀνάβουνε μικρὲς αἱμάτινες φωτιὲς
ποὺ ἀναδεύουν ὀκνὰ καὶ πικρὰ τοὺς καῦμους
τὶς θαρυστησίμενες περιπέτειες ποὺ δὲν καταλήξαν ποθενᾶ
τὶς κρυφὲς ἀπόπειρες ποὺ μᾶς προδῶσαν
τὶς τόσες καὶ τόσες οἰκτρὲς διαψεύσεις.

Καλέ μας Ἐλπήνορ
γιατὶ δὲν ξαναφάνηκες ποτέ; γιατί μιὰ στιγμὴ δὲν ξανάρθες
οὔτε καὶ στ' ὄνειρο; Ποῦ νᾶσαι
ἐσὺ ποὺ δὲν γύρεφες τίποτε, παρὰ νὰ πιστέψεις ἀπλᾶ
καὶ νὰ φύγεις;
Θυμᾶσαι τὸ τραγούδι γιὰ τὶς θάλασσες τοῦ Νότου
τὸ ξανθὸ τραγούδι ποὺ ἱστοροῦσαν
οἱ πασιχαρές Αὐγὲς αἰχμάλωτες στὰ μάτια τῶν Σειρήνων;

Τώρα μιὰ ἀνάμνηση μονάχα ὁδοιπορεῖ...

Κι' οἱ σκέψεις μας πλανιοῦνται σαν σκισμένα φύλλα
παλαιῶ ἡμερολογίου
σ' ἕνα μάταιο νόημα ἀνάμεσα
στὸ φθινοπωρινὸ φυλλορρόημα
τῶν δεντροστοιχιῶν.

Τώρα μιὰ ἀνάμνηση μονάχα ὁδοιπορεῖ

κι' εἶναι φριχτὲς οἱ φωνὲς ποὺ τρυποῦνε τὴ νύχτα μαζί σου
καὶ φτάνουν
κι' ἐραιπώνουν τοὺς τοίχους στὴν δυσσίωνη τούτη ἐποχὴ
κι' ἐρημώνουν τοὺς ὕπνους χωρὶς νὰ μπορεῖς νὰ σταθεῖς
σὲ μιὰν ἄλλῃ ἄκρῃ μονάχος
κι' ἄς τὰ ἔδωκες ὅλα, ὅ,τι κι' ἂν εἶχες, ὅ,τι κι' ἂν ἦσουν
σὲ βίαιους σκοποὺς καὶ θάναυσα ψεύδη.
Κι' εἶναι σκληρὲς οἱ φωτιὲς ποὺ μᾶς καίνε ἀναμμένες
ἀπ' τὶς χάρτινες πανοπλίες
ποὺ ἀφελεῖς κι' ἀπερίσκεπτοι ντύσαμε τότε, στὰν ξεκινούσαμε,
γιὰ νὰ βροῦμε τὴ δόξα ἢ ἔστω ἕναν τίμιον θάνατο.
Κι' εἶναι οἱ ὥρες βαρεῖες χωρὶς ἔλεος...

Καὶ μόνο κάτω ἀπ' τὸ μικρὸ ἐκεῖνο πρῶινὸ παράθυρο
μὲ τοὺς δειλοὺς ὑακίνθους τῆς πρώτης μας φίλης

ἀπόμεινε κάτι ανέπαφο και μυστικό, κάτι δικό σου,
και βογγάει σὰ στοιχειὸ μὲς στὸ βάθος
τὴν ὥρα ποὺ τὸ παιδικό μας ἡλιοτρόπιο μελωδεῖ
μπρὸς στὴν αἰώνια δύση τῶν Ἀράδων
κρεμασμένης πάνω ἀπ' τὸ θραδυνὸ πεπρωμένο
μιᾶς θάλασσας
μιᾶς ἀκύμαντης κι ἀπειρης θάλασσας
ποὺ μὲς στὰ δικά σου τὰ μεγάλα τὰ χαμένα μάτια
ζει μονάχα τώρα.

...Μόνο γι αὐτὸ τὸ πολὺ λίγο—πίστεφέ μας ἀλήθεια—
ἐπιμένουμε τόσο γενναῖα κι ἐλπίζουμε πάντα
μήπως φανεῖς, μὴ καὶ δὲν χάθηκε ὁλότελα
ἡ γλυκεῖά σου μορφή.

ΑΧΤΟΣ ΑΡΑΧΤΑΙΟΣ

ΡΕΚΒΙΕΜ

Ποῖο σιγά, ποῖο σιγά, σὰ χτυπήση τὸ σήμαντρο,
τὸ ξύλινο σήμαντρο ἀπὸ Βυζαντινὸ μοναστήρι σὲ μιὰν ἔρημο.
Δὸς μου τὸ χέρι σου, μοῦ ἀρέσει νὰ κυττάζω...
Ἦρθε ὁ κἀνθαρος μὲ τὰ χρυσὰ φτερά γιὰ νὰ μᾶς φέξει,
σὰν τὰ παιδιὰ ποὺ πᾶν σὲ λιτανεῖα μὲ χρωματιστὰ φανάρια.
Ἀλληλοῦϊα.
Ἦρθεν ὁ κἀνθαρος ἀπὸ τὴν παιδική μας χλόη νὰ μᾶς φέξει...
Μὴν κλαῖς, ἔτσι θὰ γίνει στὸν καθένα.

Φτάσαμε. Στὸ μαῦρο κύκλο δὲ θὰ μπεῖ
ἡ πρωϊνὴ μας κρυσταλλένια αἴσθησι.
Μὴ σκάβεις τὰ χρώματα, ὁ μαῦρος κύκλος εἶναι μέσα·
μὴ σκάβεις τὸν πηχτὸν ἀέρα, πάλι ὁ μαῦρος κύκλος θὰ φανεῖ.
Ἄν σκούξεις, ὁ κύκλος παίρνει τὴ φωνή σου
καὶ χελιδόνι δὲν περνάει νὰ φέρει μήνυμα.
Δέ θάπρεπε; Γι' αὐτὸ μὴν κλαῖς,
ἔτσι θὰ γίνει στὸν καθένα.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

Ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου

ΛΕΑΝΔΡΟΥ ΒΡΑΝΟΥΣΗ: «Ἀθναίος Ψαλίδας ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους». Ἐκδόση «Ἡπειρ. Ἑστίας» 1952.

Φοβούμεστε μήπως παρασυρθοῦμε σὲ μιὰ τοπικιστικὴ αὐταρέσκεια, ἀπὸ μιὰ πνευματικὴ ἀνθισιὴ σημαντικῆς ποιότητος ποὺ σημειώνεται τελευταῖα στὴν ἐπαρχία μας, ἔχοντας μπροστὰ μας ἕνα καλοτυπωμένο στὰ Γιάννενα βιβλίο, 130 σελίδων, μὲ πλούσια εἰκονογράφηση καὶ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση, τὸν «Ἀθανάσιο Ψαλίδα» τοῦ κ. Λεάνδρου Βρανούση.

Ὁ κ. Βρανούσης ἀσχολεῖται ἀπὸ χρόνιαν τώρα, συστηματικὰ μὲ μιὰν ἐπιζήλη ἐπιστημονικὴ ἀριότητα καὶ τεκμηρίωση νὰ παρουσιάσῃ σημαντικὲς μορφές τῶν Ἡπειρωτικῶν γραμμάτων, στὴ χρυσή τους ἐποχή, τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ποὺ ἂς μὴ τὸ κρύψουμε καθόλου, πολὺ λίγα γνωρίζουμε.

Αὐτὴς τῆς ἐποχῆς, τῆς Ἡπειρωτικῆς ἀναγέννησης θὰ λέγαμε, πολὺ λίγα γνωρίζουμε, σπάνιες εἶναι στὸ εὐρύτερο μορφωτικὸ κοινόν, οἱ πηλὲς ἐκδόσεις, ἀτελεῖς κατὰ τὸ πλεῖστον, στερημένες τὴν ἀριότητα τῆς ἐλοκλήρωσης τῶν ἱστορικῶν προσωπικοτήτων, τευχάχιστο τῶν Ἡπειρωτικῶν γραμμάτων τῆς προεπαναστατικῆς Ἡπειρωτικῆς ἀναγέννησης. Γιὰ τὸν «Ἀθανάσιο Ψαλίδα» τοῦ κ. Βρανούση, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς λεπτομερειᾶς ἀναφορᾶς πρὸς τίς πηγές καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθοδικῆς πορείας, ἀπαραίτητες γιὰ μιὰ πολύτροπη προσωπικότητα ὅπως τοῦ Ψαλίδα, ποὺ κρίθηκε, κατακρίθηκε καὶ σχολιάστηκε ἀρκετὰ στὴν ἐπ' αὐτοῦ τῆς ἀργότερης, ἀρμεδιώτερος ἀπὸ μᾶς, ὁ κ. Δημαράς, ἔγραψε σχετικὰ τὴ γνώμη του, ὥστε νὰ περιτεύῃ ἡ δική μας ἀναζήτηση, καθόλου εὐκολὴ στὸ ἐπαρχιακὸ περιβάλλον ποὺ ὁρισκόμαστε, χωρὶς βιβλιοθήκη καὶ εὐχέρεια ἀναδρομῆς σὲ βασικὲς καὶ οὐσιαστικὲς πηγές, πολὺ ἀπαραίτητες, σὲ κρίσεις τέτοιου εἶδους.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν ποὺ κρίνεται τὸ βιβλίο στὸ τέλος τοῦ χρόνου, δὲ θὰ ἦταν καθόλου ὑπερβολή, ἂν τὸ χαρακτηρίσουμε, γιὰ τὸ καλύτερο Ἡπειρωτικὸ βιβλίο τοῦ 1952 καὶ ἴσως ἕνα ἀπὸ τὰ οὐσιαστικώτερα παιδευτικὰ βιβλία ποὺ εἶδαν τὸ φῶς, αὐτὸ τὸ ἔτος.

Ἡ παιδευτικὴ του σημασία εἶναι σημαντικὴ, προπαντὸς σήμερα, σὲ μιὰ ἐποχή, μὲ αὐξοῦσα ὄλο καὶ περισσότερο, ἀσθημαίνουσα καὶ κοπιώδη πορεία γιὰ

ἕνα μέλλον ποὺ δὲν εἶναι ἔργον τῶν «χειρῶν μας» καὶ τῆς ἀτομικῆς προσωπικῆς συμβολῆς.

Ἡ προσωπικότητα σήμερα, ἡ πνευματικὴ, ἡ φιλοσοφικὴ ἡ ὁποιαδήποτε ποὺ δὲν ἤθελε χωνευτὴ μέσα στὸ μαζικὸ πυρετὸ τῆς μεταπλεμικῆς κατάθλιψης καὶ τῆς ὁδύνης τῶν διαδοχικῶν προβλημάτων, ποὺ ἐκπέμπονται ἀδιάκοπα, ὁμοίωχρωμα καὶ μὲ σκληρὴ νομοτέλεια ἀπὸ παντοῦ, βλέπει τὸ κενὸν μπροστὰ της καὶ τὸ μέλλον νὰ σπιθίξῃ φασματικόν, χωρὶς τὸ συνδετικὸ κρίκο τοῦ παρόντος καὶ τίς βαθεῖες ρίζες ἀπ' τὸ παρελθόν, κατὰμονο, χωρὶς τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἰσορροπία ποὺ θὰ τοῦ προσέδινε ἡ αἰσιόδοξη πίστη τῆς προσωπικῆς συμβολῆς.

Ἴσως γιὰ ὅλα αὐτά, μᾶς χρειάζεται καὶ κάποιο ἀντιστάθμισμα, τὸ ἔρμα τῆς ἰσορροπίας ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ψυχικὴ τάνυση, ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ χαρίσουν μόνο τὰ ψυχικὰ βιώματα τῆς ἰδιαίτης τοπικῆς μας ἰδιομορφίας, μὲ τὴ μελέτη τῶν ἱστορικῶν προσώπων τῆς, δοσμένων ὅχι μὲ τὴ μέθοδο ἐνὸς τυπικοῦ χειρουργικοῦ σπουδαστηρίου ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἀπαραίτητο ἐνθουσιασμό καὶ τὴν διαισθητικὴ κατανόηση ποὺ ν' ἀγκαλιάζῃ ὅλο τὸ ἔθνικὸ ἀγωνιστικόν τους πνεῦμα, ἐνάντια σὲ ροπὲς ὑστερείας, φανατικῆς ὀπισθοδρόμησης καὶ τυφλῆς δουλόφρονος μίμησης.

Στὴν πνευματικὴ μας αὐτὴ ἀναστροφή συμβάλλει ἐξαιρετὰ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Βρανούση.

Ὁ Ἡπειρωτὴς διδάσκαλος ἐμφανίζεται στὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰῶνα, χρόνους κατ' ἐξοχὴν στραμμένους πρὸς τὸ μέλλον ποὺ κυσφοροῦνταν μέσα στὴν ὁδύνη τῆς μακρόχρονης σκλαβιάς. Ὁ Ψαλίδας ταξιδευμένος ἀπὸ μικρὸς στὴν Εὐρώπη, ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ πνεύματα τοῦ θαύματος, ἀπὸ τὸν Καντιανὴν φιλοσοφίαν τῆς ἡθικῆς πληρότητας ἀπ' ἑτέρου. Φύση ἀγωνιστικὴ, ἀπὸ τὸ 1795 ἀκόμη, ἀναμετράει τὸ ἀνάστημά του μὲ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη καὶ τὴν ταχτικὴ αὐτῆς ἐλευθεροφροσύνης προσπάθεια νὰ διατηρήσῃ καὶ στὴν κατοπινὴ ζωὴ του. Τὸ πνευματικὸν τοῦ ἔργου μᾶς πείθει γι' αὐτό. Δὲν πνίγεται μέσα στὴν αὐταρέσκεια μιᾶς ἀγωνιστικῆς σοφίας, ἡ μιᾶς στεῖρας παιδαγωγικῆς ἀσημαντολογίας. Τὸν χαρακτηρίζει μιὰ σημαντικὴ γιὰ τὸν κενὸν τοῦ προσπαθεῖα παιδαγωγικῆς βελτίω-

σης τοῦ συστήματος τῆς σχολῆς του, μιὰ σειρά πνευματικῶν ἀγώνων κοντὰ στὸ Βηλαρὰ γιὰ τὸ ἐμφανιζόμενο γλωσσικὸ ζήτημα καὶ ἀργότερα συνεχεῖς προσπάθειες προσωπικῆς συμβολῆς στὸν ἔθνικὸν ἀγώνα.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Βρανούση πρέπει νὰ διαβαστῇ ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς εκπαιδευτικούς, γιὰ τὴν παρουσιάζει μιὰ προσωπικότητα τῶν γραμμάτων, ποὺ δὲν κλείνει τὸ ἀπάντο τῆς δράσης τους στὴν ἀπὸ «καθ' ἑδρας» διδασκαλία, μὲ γνώμονα μυωπικὰ ἰδανικὰ ἀτέρμονης λογοκοπίας ἢ τὸ πολὺ—πολὺ μιᾶς ἐξεζητημένης μεθολογικῆς σπουδαιοφάνειας, ἀλλὰ διοχετεύει ὅλο τὸν πλοῦτο τῆς ψυχῆς σὲ πλατύτερους ἔθνικους καὶ πνευματικούς ἀγώνες.

ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Γ. Ε. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ: «Συγκομιδὴ τῆς Μοναξιάς» (ποιήματα). Θεσσαλονίκη 1952.

Μᾶς ἔρχεται ὁ κ. Στογιαννίδης ἀπ' τὴ μνημειακὴ σκιαύγεια τῶν Βυζαντινῶν τρούλων τῆς Θεσσαλονίκης. Ξεκίνησε πολὺ μικρὸς, συνεπαρμένος ἀπ' τὴν ὑποβλητικὴ μελωδία ποὺ μεθὰ τοὺς ἄδελφους. Κι' ὁδοιπόρησε μὲ μικρὰ ἐλάσσονα δῆματα πρὸς τὴν πνευματικὴ ρίζα τοῦ εὐθραυστοῦ καὶ δυναστευτικοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁδοιπόρησε ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς σελαγισμούς τῶν ἐσθινῶν ἐκπλήξεων, μαγικὸς καὶ πικρὸς ἐραστὴς μιᾶς ἐλάχιστης ἀπαντοχῆς κάτω ἀπ' τὴν ἀνεκλάλητη φρικίαση τῶν λευκῶν σιωπῶν. Μαγικὸς καὶ μαναχικὸς περιπατητὴς πάνω στὰ μουσικὰ τοπεῖα τῶν συλλαβῶν. Μέσα ἀπὸ κρυστάλλινα πλέγματα ξεστῆς μνήμης ἀναδύθηκε φαντασμαγορικὸς καὶ ἀβρὸς κύκνος. Καὶ ὑπομονετικὰ, ἀθόρυβα, μὲ τὸ ἐνστικτο καὶ τὸ δειλὸ πάθος τοῦ λεπτοῦργου, κέντησε ἕνα ἁλλεπικόν, εὐγενικόν, ἐλαφρὸν διάδημα μαρτυρικῆς καὶ διάφανης ἐφηβείας. Μὲ τὸ λευκὸ καὶ αἱματίνον ράμφος τῆς μυστικῆς τοῦ ὁδύνης κέντισε στὰ ὀδάτινα πεντάγραμμά τῆς ψυχῆς του, ὄριμος καὶ λιτὸς καὶ ἀπεφθός ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐμφάνισι, τὴν λυρικώτερη ἐφηβικὴ ἐλεγεῖα τῆς τραχείας καὶ δάκρυσης ζωῆς μας.

Τὸν πρωτοδιάβασα, ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια στὸν «Κοχλία» τῆς Θεσσαλονίκης. Εἶχεν καὶ ἔχει ἕνα μικρογραφικὸ φαντασμαγορικὸ χαρακτήρα ἢ ποιησὴ του. Κάτι σὰν ἐαρινὸν ξεδίπλωμα μιᾶς σοφῆς καὶ ἀπέριττης ζωικῆς πλαστικότητος. Κάτι σὰν ἰδανικὴν κατάκτηση τοῦ χώρου γύρω ἀπὸ ἕνα «εἰκαστικόν» διανοσούμενον Κέντρο. Ἡ λυρικὴ του ὄραση ἱχνηλατοῦσε ἀνάμεσα ἀπ' τὰ φυλλώματα τῶν ἀστρῶν τὴν ἀδυσώπητη

μοίρα της σιωπής. Και την έκατε ή γλυκειά φρικίαση ενός αγγελικού φέγγους. Κάτι σαν δροσερό κέλευσμα πετάλλων, σαν ήλαρό σκίρτημα παρθενικών βλεφάρων.

Ο ίδιος παρουσίαζε τον έαυτο του με μιὰ ταπεινή και σεμνή επιγραμματική ως εξής: «Αγαπώ τους ανθρώπους και τή ματαιότητά τους. Δεν υποφέρω τὸ μίσος κι όταν ντύνεται τὰ λόγια τοῦ βροκάρου. Αγαπώ τὰ ποιήματα που συνθέτουν τὴν τελεότητα τοῦ κόσμου. Αγαπώ τὸν κόσμο γιὰ νὰ υποφέρω τὴν μοναξιά μου. Ἡ μοναξιά μου εἶναι τὸ κεραμίδι κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο.

Βλέπω τὸν έαυτο μου κομματιασμένο ἀπ' τὸ κοντάρι ενός ἐγκαταλειμένου πύργου. Ὁ ἀέρας εἶναι μὲς στὶς φλέδες μου. Θέλω νὰ γεμίσω τὰ μάτια μου φῶς. Ένα φῶς ζεστὸ ποὺ ἀγιάζει τὰ πράγματα. Ποὺ γλυκαίνει τὴν πίκρα. Ποὺ συμπληρώνει τὸν ἄνθρωπο. Συγχωρέστε με γιὰτὶ δὲν έμαθα τίποτε ἄλλο».

Ἀπὸ τότε συνέχισε τὴν ἴδια πορεία. Τρυφερός, ἀβρός, ἐκλεκτικός, ἀνθρώπινος. Ὁ ἀπαλὸς φωτεινὸς κόσμος τοῦ ἐσωτερικοῦ του θάμβους μεσώθηκε. Πρὸς μιὰ ἐρμηνευτική στερέωση τῆς ἐκπληκτικῆς καὶ διάσπαρτης εἰκονοπλασίας του ὁδηγεῖται. Πρὸς μιὰν ἀποπνευματωμένη γωνιὰ ποὺ διαπερνᾷ τὶς αἰσθήσεις καὶ γονιμοποιεῖ τὸν κόσμο του με μιὰ συγκίνηση κι ἀγάπη εἰδωλολατρική. Μὲς στὶς ἀνοιχτὲς παλάμες τῆς θερμῆς του μοναξιάς ἀφημένος τρυγᾷ τὴν πεπτουσία ενός λόγου εὐφρόσυνου, μικρόπνοου, κελαϊδικοῦ, τρυγᾷ τὸ μεθυσιτικὸ νέκταρ τῆς ἀνοίξεως τῶν λέξεων, με μιὰν ἡδυπάθεια ἀκοίμητη.

«Ἡ ὁμορφὴ μέρα
ἡ ἀνάλαφρὴ ὥρα ποὺ ἀνοίγει τὶς φλέ-
[δες της
τὸ πράσινο φύλλο στὸ κατώφλι τοῦ ἑα-
[ρος
τὰ πουλιὰ ποὺ ἐνοστάλησε ὁ ἀνεμὸς
στοὺς γαλάζιους τοῦ κόλπου
ὁ γνώριμος ὁ ἀγαπημένος ἦχος
ποὺ ξεσχίζει τὴν αὐλαία τοῦ χρόνου
γιὰ νὰ σὲ συναντήσει ξανά
δροσερὸς ἀνυπόμονος
στὴν ἀνοίξη τῶν λέξεων.»

Ὁ ἐρωτισμὸς του διάχυτος παντοῦ, κατὰ στῆθος ἀπὸ λευκοὺς ὄρθρους καὶ ξανθὲς σπουδὲς στοὺς γαλανοὺς χώρους διαπερνᾷται καὶ ριγεῖ ἀπὸ τὴν πλαστική ἐξιδανίκευση ἀπὸ τὴν πάνοπλη καὶ λεπτή παρουσία τοῦ θηλυκοῦ σώματος. Κι' εἶναι τότε ποὺ μουςκεοῦν τὰ μάτια του ἀνθούς κι ἡ μοναξιά του,

«γεμίζει σὰν ἕνας κάμπος
παπαρῶνες καὶ γέλοια
συμπλέγματα τρυφερά
ἀπὸ φῶς.»

Κι εἶναι τότε ποὺ ξυπνοῦν τὰ φλάουτα σὰ μιὰ γιορτὴ κι' ἀνοίγει μιὰ ρωγμὴ στὸ διάστημα ἀπὸ ρόδα κι ὁ οὐρανὸς πλημμυρίζει ἀπὸ χαρούμενα βλέμματα.

«Ἀνοίγει τὴν πὶδ διάφανη στιγμὴ, ῥίγος ξανθὸ τοῦ ἀνθούχου νεροῦ σπουργίτι τοῦ πρωῒνου ποὺ ξεσηκώνει τὴ λειτανεία τῶν σημάτων τῶν μεστὸ φῶς».

Εἶναι ἕνας εὐπαθέστατος διττυνός τῶν ἀποχρώσεων. Ένας γνήσιος λυρικός. Ἡ οὐσία του γλυκερὴ κι ἀποσταγμένη μὲς δίδεται φειδωλά. Πλησιάζει κάπως πρὸς τὴν ποίηση τοῦ συμπατριώτη του Τ. Βαρβιτσιώτη χωρὶς ὅμως τὴν συμβολιστικὴ ἐπιτήδευση αὐτοῦ. Μὲς θυμίζει τὰ μικρὰ ἐλεγεία τοῦ μακαρίτη Α. Δρίθα στὸν ἐλλειπτικὸ τους τόνο, στὴν αἰσθησι τοῦ τοπεῖου, στὴν ἰδεολογικὴ λατρεία τῆς ὁμορφιάς χωρὶς ὅμως τὸ φιλοσοφικὸ εὖρος καὶ τὸν σκοτεινὸ πυρήνα τοῦ μεταφυσικοῦ δράματος ποὺ διέκρινε τὸν Δρίθα.

Ξέρει με μιὰ πρωτόδημη κι ἀπεριττὴ κίνηση νὰ προσεκτείνει γοητευτικὰ τὸ πραγματικὸ στὸν ἀνάλαφρον ἥλιγο τοῦ φανταστικοῦ, νὰ κατακυρώνει μακρικὰ τὴν ὁρασί του. Νὰ διαχέει με τὴν ἐλαστικὴ διαγραφὴ τῆς εἰκόνας του καὶ τῆς μεταφοράς τὴν μαγνητικὴ λάμψη τοῦ ἐλαχίστου. Ἄν κυττάξεις τοὺς στίχους τοῦ ξεκομμένους μπορεῖ νὰ ἔχεις τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀνολοκλήρωτου. Γιατὶ ὅλοι μαζὶ ἀποτελοῦν ἐνότητα. Καὶ ὅλοι μαζὶ σοὺ μεταδίνουν τὸ αἶσθημα μιᾶς ὁλοκληρώσεως. Ἡ κλιμακὰ του δὲν εἶναι εὐρεία. Μόνο σὲ βάθος μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ κερδίσει ἡ φωνή του. Ὅσον κι' ἂν φανεῖ παραδόξο στὴν καθύτερη οὐσία τῆς, ἡ ποίηση τοῦ Κ. Στογιαννίδη, εἶναι μιὰ ἀπρόσωπη ποίηση. Ἡ καθαρὴ προσωπικὴ περίπτωσις ἐξαφανίζεται. Ὅπως ὁλόκληρη ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ λυρικὴ παραγωγή τοῦ καιροῦ μας ἔτσι κι αὐτὴ κυριαρχεῖται περισσότερο ἀπ' τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἡδονῆς τοῦ ὥραιου καὶ τὸν ἀγῶνα με τὸ δαίμονα τοῦ θανάτου. Ἡ ἀναζήτησις κι ὁ ἀγῶνας αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνεξιλέωτος κληρὸς τῆς Μοίρας μας. Καὶ ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ ἐδραίωσις τοῦ ἀνθρώπου γενικὰ καὶ ἀπρόσωπα σὲ κάποια μικρὴ γωνιὰ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀπάνθρωπων ἐκτάσεων ποὺ μὲς κυκλῶνουν εἶναι ἡ ταραγμένη μας νοσταλγία κι' ὁ μελαγχολικὸς πόθος γιὰ ἐξίλεωσι. Ἀγωνιζόμαστε ἀπελπισμένα ν' ἀνοίξουμε ἕνα πα-

ράθυρο κάπου γιὰ νὰ μπεῖ ὁ χαιρετισμὸς τῆς Αὐγῆς, ἡ μαγεῖα τῆς χαμένης μας ἀνθρωπιάς, τὸ ἀπαλὸ φρικίασμα τοῦ κόσμου μας αἰώνιου καὶ παρθενικοῦ. Παρ' ὅλην τὴν προσπάθειά μας ἔρχονται ὥστόσο ἀποτρόπαιες στιγμὲς ποὺ μὲς λυγίζουν. Μὲς στὴν γυμνὴ τραχύτητα τῆς Μοναξιάς αἰσθάνεται τότε, κι ὁ ἀβρός μας λυρικός φίλος, νὰ μὴν ἐφορεῖ κανένα θάλλπος. Νὰ τὸν σφίγγει κρυερά ὁ βράχος τῆς ἐγκατάλειψης καὶ τῆς ἀδυναμίας.

«Δὲν ἔχω τὰ χρυσὰ κλειδιά
ν' ἀνοίξω τὴν καινούργια πολιτεία
ποὺ δὲν τὴ βλέπει ὁ ἥλιος
ποὺ δὲν τὴ βλέπει ὁ ἀνθρώπος
χωρὶς πουλιὰ καὶ παράθυρα
γυρισμοὺς καὶ τραγούδια.

Πῶς νὰ σοὺ γράψω τὴ λύπη μου
με πιά παραδόξῃ τοῦ Κυρίου ἡμῶν νὰ μι-
[λήσω
ποὺ εἶναι ἡ ψυχὴ μου περικλεισμένη
σὰν κήπος θανάτου!]

Καὶ στὴν εὐφρόσυνη ἐκρηξὴ τῆς λυρικής του χαρᾶς καὶ στὴν πικρὴ του ἀποκαρδίωσις ὁ Κ. Στογιαννίδης μὲς παρηγορεῖ καὶ μὲς θέλγει με τὸν εὐγενικὸ κραδασμὸ τῆς αἰσθαντικῆς του ψυχῆς, με τὸ ἀδόδυτο καὶ μὲς τοῦ εἶναι τὸ πρωταρχικὸ συνώνυμο τῆς ποιητῆς.

Β. Ι. ΠΑΠΠΑΣ

ΜΙΑ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ

Τὸ πνεῦμα σ' ἐποχές ὁμαλὲς ζητοῦσε με ἐπιμονὴ στὴν ἰδεολογικὴ καθοδήγησι τῶν λαῶν τὸν πρῶτο λόγο. «Ὅμως τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὴν ἐπαύρι τοῦ πολέμου (1914) ἔχει αὐτοεκθρονιστεῖ καὶ αὐτοπεριωριστεῖ στὸ ρόλο τοῦ πειθαρχικώτατου ὁπαδοῦ. Δέχεται, δὲν δίνει κατευθύνσεις. Δέχεται συνθήματα, δὲν τὰ προβάλλει καὶ δὲν τ' ἀξιοποιεῖ με τὸν ἡρωϊσμό τῶν ἀπελπισμένων. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος τῆς Εὐρώπης ἔχει ἀπαλλοτριώσει στὸν κυρίαρχο φῶδο τὸ ἀκριβώτερό του ἀγαθόν: Τὴ μνήμη» τὴ μνήμη ποὺ εἶναι ἡ θαρρύφορτη κληρονομιά τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος ποὺ εἶναι ἱστορία, χρονικὸ ἀγῶνα, καὶ εἶδος πνευματικῶν καταχτήσεων. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος τῆς Εὐρώπης τοῦ 1949 εἶναι ἀκόμη ἕνας ἀσημὸς ἀριθμὸς—δὲν εἶναι ἡ δυναμικὴ μονάδα ποὺ μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει ἀπὸ τὸ ἀριθμητικὸ σύνολο γιὰ νὰ τὸ ἀλλοιώσει ἢ νὰ τὸ κατευθύνει. Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος με χαμένη τὴν ἐμπιστοσύνη στὸν έαυτο του, με κλονισμένη τὴν πίστη του στὶς ἀναγεννητικὲς δυνάμεις τοῦ πνεύματος, νομὰς ἰδεολογικὲς γιὰτὶ καμία ἰδεολογία δὲν τοῦ ἐξασφαλίζει τὸν ἄνετο χώρο γιὰ μιὰ μόνιμη ἐγκατάστασι τῆς πίστεως του.

ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΖΙΟΥ

(Ἀπὸ τὴ δοκιμασία τοῦ πνεύματος)

ΜΙΑ ΙΤΑΛΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

ΟΛΓΑΣ ΛΟΜΠΑΡΝΤΙ

(Ἀπὸ τὴν ἐβδομαδιαία Ἱταλικὴ Ἐπιθεώρησι «Fierra Letteraria»)

Οἱ μεταφράσεις ποιητικῶν διβλίων καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν φθάνουν τὴν ἀξία μιᾶς νέας καὶ ὑψηλῆς ποίησης, προσφέρουν ἀναμφισβήτητη συμβολὴ στὴ γνωριμία ἄλλων πολιτισμῶν καὶ ποιητικῶν περιοχῶν.

Ἡ μετάφρασις τῶν «ποιημάτων» τοῦ Ὀδυσσεῆ Ἐλύτη (ἐκδόσις il Presente—Ρώμη 1952) παρουσιάζει στὸν Ἱταλὸ ἀναγνώστη τὸ ἔργο ενός Ἑλληνα ποιητοῦ, ἀκόμη νέου (ὁ Ἐλύτης γεννήθηκε τὸ 1912) ἀλλὰ με ὥριμη καὶ ξεκάθαρη συγκρότησι. Εὐκόλα μπορεῖ νὰ ξανανοιώσει κανεὶς, ἔστω καὶ με τὴν μεταφορὰ σὲ ξένη γλῶσσα, τὴν ὑποβολή, τὴν ἀνάκλησις προπάντων μιᾶς νοσταλγίας χιμαρικῶν μορφῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελεῖται τὸ πνευματικὸ κλίμα τοῦ ποιητοῦ.

Ἀλλὰ ἡ πείρα αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ εἶναι θρεμμένη ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους χιμοὺς τῆς μεσογειακῆς ποίησης μέχρι τοὺς πὶδ πρόσφατους.

Ὁ Μάριο Βίττι, μεταφραστὴς καὶ σχολιαστὴς, μὲς διευκολύνει νὰ θυμηθοῦμε πὶδ πέρα ἀπὸ τὴν «τονικὴ καμπύλη» τοῦ Βαλερύ, κάποια ὁμοιόχρωμη ἀνάκλησις ἀπὸ τὴν ποίησι τοῦ Ἐλύτη καὶ τὴν ἄμεση παρουσία τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Λόρκα. Ἡ ἐπαφὴ μ' αὐτὲς τὶς ποιητικὲς φωνῆς (ὁ Ἐλύτης μετέφρασε ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὸν Ἐλύτη καὶ τὸν Γκάρσια Λόρκα) ἀφῆσε κάτι πὶδ ἰδιαίτερο, ἀκριβῶς ἐκεῖ ποὺ ἡ ἐμπνευσι τοῦ Ἐλύτη, μὲς φαίνεται πὶδ καθαρὴ καὶ τὸ ποιητικὸ ἀποτέλεσμα πὶδ πετυχημένο: στὴ «Μαρίνα τῶν βράχων» ὅπου ὑπάρχει τὸ σημάδι μιᾶς συμφωνίας μεταξὺ τῆς φυσικῆς του φωνῆς, ἡχηρῆς ἀπὸ ἐλληνικοὺς ἤχους καὶ ἀνεπαλήθευτης καὶ ἄλλων φωνῶν, κάποια χρῆσις ὀρθολογιστικῶν μύθων, ὅπως ἀντίθετη μιᾶς παλαιᾶς καὶ περιπλανώμενης ἡδυπάθειας:

«Έχεις μιὰ γούση τρικυμίας στὰ χεῖλη
κι' ἕνα φέρεμα κόκκινο σὰν τὸ αἷμα
βαθεῖα μέσ' στὸ χρυσάφι τοῦ καλοκαιριοῦ
καὶ τ' ἄρωμα τῶν γυαλίνων».

Τὸ ἀπόσπασμα χρειάζεται γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ με παραδείγματα τὰ δύο ἄκρα, ἐντὸς τῶν ὁποῖων, σὲ γενικὲς γραμμὲς, διαθρῶνεται ἡ λυρικὴ πείρα τοῦ Ἐλύτη. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ἕνας τόνος ζεστὸς καὶ χυμώδης καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο, ἕνας τόνος ἐλλειπῆς, ἀπόκρυφα ἐκδηλωτικός.

Ἐπίσης, ἐκεῖ ὅπου ἕνα ἀπόσταγμα ἐπικό, ἕνα ἀληθινὸ καὶ καθαρὸ ἀφηγηματικὸ περιεχόμενο, ἀπλωμένο στὴ μορφὴ τῆς ἐποποιᾶς παρεμβάινει νὰ πυκνώσῃ τὸ δράμα αὐτῆς τῆς ποίησης, ἐνυπάρχει ἡ ἀντίθετη ρευστότητα τοῦ τόνου ποὺ διαρκῶς μεταβάλλεται ἀπὸ μιὰ ὑπερβολικὴ ἔμφρασι σ' ἕνα ρευστὸ καὶ διαλεχτικὸ σύρσιμο τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Στὸ ποῖδ σπουδαῖο κομμάτι τῆς συλλογῆς «Ἄσκη ἡρώϊκὴ καὶ πένθιμο γιὰ τὸ χαμένο ἀνθρωπολογικὸ τῆς Ἀλβανίας» οἱ ἐγκαταλείψεις σ' ἕνα λυρικὸ αὐτοβιογραφισμὸ ὑποστηρίζονται ἀπὸ συχνὲς ὑπερβολὲς τῆς ἔκφρασις, ποὺ φανερόνουν τὸ γούστο καὶ τὴν προτίμησι πρὸς ἕνα ὅρος μᾶλλον barocco παρὰ κλασσικὸ, διαποτισμένο ὅμως ἀπὸ μιὰ διανοητικὴ σαφήνεια.

Τὸ δῆρος εἰκόνων σὰν αὐτῆ:

«βράχοι καλόγεροι με κρῶα μαλλιά
κόβουνε σιωπηλοὶ τῆς ἐρημίας τὸν ἄρτο».

ἢ ἡ ἐπαρση κάποιας ἄλλης, ἐλαφρώνουν με κάποιες ἀνεπέντεχες λύσεις ποὺ ξεχύνονται ἀπ' αὐτὴ τὴν ποίησι, ἡ ὁποία ἐκφράζει, ἐκδηλωτικὰ τὶς περισσότερες φορὲς τοὺς δεσμούς της με τὸν πὶδ μοντέρνο καὶ πειθαρχημένο λυρισμὸ τῆς Δύσης:

«τὰ θοῦνὰ τῆς Ἀλβανίας θρόντηξαν
ὅσοι λαῶνες χιόνι γιὰ νὰ πλύνουν τὸ κορ-
[μί του
σιωπηλὸ ναυάγιο τῆς Αὐγῆς».

Πόσες τάχα, ἀπ' αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις ποὺ ἔχουμε κάνει, ν' ἀνταποκρίνονται στὸν πρωτότυπο Ἐλύτη, ποὺ μὲς μετέφρασε ὁ Βίττι:

Πάντως τὸν μεταφραστὴ χαρακτηρίζει ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἀναμφιδόλως εἶναι σημαντικὸ.

Μετάφρασις: ΚΩΣΤΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΟ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ ΠΝΕΥΜΑ

Ένας εἶναι ὁ βαθύτερος καὶ ὕμνος τῶν «Σελίδων» μας. Νὰ δώσουν ἔστω κι' ἀπ' τὸ περιορισμένο ἐπαρχιακὸ πλαίσιο ὅπου εἶναι ἐντοπισμένες, ἕνα παράδειγμα ἀνεξάντλητης καὶ ἀδούλωτης σκέψης. Νὰ κρατήσουν τὴν προσφορὰ τοὺς εὐγενικὴ καὶ γενναϊόδορη. Νὰ δημιουργήσουν με κόπο καὶ εὐψυχία ἕναν πυρῆνα ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἡ ἀκραιφνὴς ἀνιδιαιτελὴς καὶ θαρραλέα διάθεσις τὶς γέννησε καὶ θὰ τὶς ἀκολουθήσει χωρὶς νὰ πτοηθεῖ. Τὸ ἔχουμε πόσες δυσκολίες, πόσες δυσπιστίες, πόσες δυσαρέσκειες μὲς περιμένουμε. Δὲν ἔχουμε τὴν ἀφέλεια νὰ προσδοκῶμε φανταχτερὲς ἐπιτυχίες, εὐκόλες ἀναγνωρίσεις, καὶ δημοφιλείας. Θὰ βαλίσουμε συχνὰ παρεξηγημένοι καὶ ἀκόμη συχνότερα κατηγορούμε-

νοι. Εἴμαστε ὅμως ἀποφασισμένοι νὰ συνηθίσουμε καὶ στὸ χλευασμὸ καὶ στὸ διασυρμὸ καὶ στὴν διαστρέβλωσι ποὺ διακρίνει πάντοτε τὴν μικρόνοια, τὴν στενοψυχία καὶ τὴν διανοητικὴ μυωπία, ἡ ὁποία νομίζει πῶς ὅλα πρέπει νὰ συμμορφώνονται στὸ ἀνάστημά της.

Βρεθήκαμε ἐκκλητικοὶ μπροστὰ σ' ἕνα φαινόμενο ποὺ δὲν τὸ περιμέναμε. Σὲ μιὰ ἀχαράκηριστη αἰσθητικὴ ἀτροφία καὶ πνευματικὴ δυσκαμψία. Σ' ἕναν λυπηρὸν σκοταδισμόν. Κι εἶναι ν' ἀπορεῖ ἀφάνταστα κανεὶς, ἂν αὐτὴ ἡ ἀγωνία καὶ τὸ δράμα κι ὁ πυρετὸς ποὺ διάβηκε πάνω μας με πρωτοφανὴ ἐνταση, δὲν ἀφῆσε τὰ σκληρὰ ἔχνη της, δὲν λαμπάδιασε τὴν ψυχὴ καὶ δὲν ξύπνησε περίτρομα τὴ συνείδησι τῶν συνανθρώπων

μας. "Αν ο καυτερός λίβας που φύσηξε στις καρδιές όλων γενικά των νέων της γης, έδω έμεινε χωρίς καμιά ανταπόκριση. Υπάρχουν γύρω μας νέοι άνθρωποι, με τα τυπικά προσόντα του μορφωμένου, οι οποίοι μόλις και μετά βίας κατορθώνουν να προσπελάσουν ένα κείμενο κι ένα στοχασμό που ξεφεύγει από τα όρια της δημοσιογραφικής επιφυλλίδας. Το όπτικό τους πεδίο μόλις φθάνει πύδ πέρα απ' την τυπική ανάγνωση και κατανόηση των έγκυκλιών σπουδών. Και μās θλίβει κατάκαρδα η περίπτωση τους.

Αφορμή για τις παρατηρήσεις αυτές μās έδωκεν το άρθρο που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος με τον τίτλο η «άγυρταία του φόβου». Πολλοί διαμαρτυρήθηκαν ότι είναι σκοτεινό. "Αλλοι το μπόρεσαν με θεολογικά υπονοούμενα. "Αλλοι είπαν ότι είναι άνοητο. — Έθιγε ένα θέμα όσο μπορούσε καθαρά και χτυπητά, που ορθώνεται με όγκωδη και συντριπτική αγωνιακότητα μπρός μας. Ήθελε να τονίσει σε πιά μαύρη κατάπτωση έφτασε ή και μπορεί να φτάσει ο άνθρωπος που αποφάσισε ν' αγνοήσει την ανθρωπιά του και να την απεμπολήσει για χάρη αφηρημένων πολιτικών σχημάτων και εφήμερων σκοπιμοτήτων, «ποιά κόλαση μπορεί να δημιουργήσει, και που ήδη το κατόρθωσε σε μέγιστο μέρος του κόσμου πνίγοντας τον έσωτερικό άνθρωπο και κρατώντας μόνο το έξωτερό του όμοιομα, τον φλοιό του, προικισμένον με μερικά άρχεγονα» ένστικτα (1)». Και πώς στην κόλαση αυτή το μόνον που θάπρεπε ν' αντιδράσει είναι το ελεύθερο κι ανόθευτο πνεύμα. "Αλλά δυστυχώς κι αυτό στην μεγαλύτερή του έκταση όχι μόνον δεν έσιώπησε αλλά και συνήργησε από έλλειψη θάρρους από έλλειψη

1. Κ. Ι. Δεδ. Walter Jens (ό «κόσμος των κατηγορουμένων» Ν. Έστία τεύχος 609 σ. 1519.

ανθρωπιστικού έρωματος. Και ήθελαν ακόμη έμμεσα να υποδείξει το άρθρο μας και να υπογραμμίσει ότι το χρέος των πνευματικών ανθρώπων στην επαλήθευση είναι: «Να μιλήσουν με την τέχνη τους στους συνανθρώπους τους (και προ πάντος στους νέους) για τη φεβρηάπειλή του αιώνα μας, την άπειλή για το θάνατο της ανθρωπίνης αξιοπρεπείας (αυτή είναι η δική μας θεοποίηση της δύναμης και του ψεύδους, η απολυταρχική άξίωση της ποσότητας, η μαζική δεισδαιμονία της επαχθίας), την άπειλή του σκοταδιού που φέρουν μαζί τους οι κάθε είδους και χρώματος «αιδεολογίες» και ολοκληρωτισμοί στη ζωή των ανθρώπων. Να πάρουν μέρος στη γιγάντια πάλη που γεμίζει ολόκληρη τη διαδρομή του αιώνα μας υπέρ του συγκροτούμενου ανθρωπισμού και έναντίον των ψεύτικων ιδεολογιών των που οι ύψώνουν οι κάθε λογής ολοκληρωτισμοί (και που άπτελούν την σημερινή μυθολογική πίστη, την σημερινή θρησκευτική ύστερία» (1).

— Είναι τραγική η μέτρα του πνεύματος εκείνου που κατόρθωσε να σταθεί ήρωας, αφαντίστο, αντικειμενικό και ανθρώπινο μέσα σ' αυτή την σύγχυση και την ανατροπή. Χτυπιέται από παντού με αληθινή λύσσα. Ο ψυχικός ενσχυισμός της αγέλης είναι σε κάθε στιγμή έτοιμος για να το λιθωβλήσει. Παρ' όλα αυτά όμως παραμένει—έστω και σε μικρή έκταση—ορθωμένο. Και επιμένει. Χαρής να θέλει να υποταχθεί στα θεσπισμένα ινδάλματα της πολιτικής και κοινωνικής παρακμής. Σ' αυτή την δύσκολη κι οδυνηρή θέση με μικρή διαύγεια τοποθετήσαμε τον εαυτόν μας.

Και σ' αυτήν την θέση τον θέλουμε να κρατηθεί κι ως κραυγα-

1. Ένθ. άνωτ.

ζουν όσο θέλουν οι εφήμεροι «πιστοί» και το πλήθος.

— «Μέσα σε παρόμοια ατμόσφαιρα—λέγει ο Θεοτοκάς «το κατηγορούμενο πνεύμα» Ν. Έστία τ. 945 σελ. 208—πρέπει να το πάρουμε απόφαση πως το πνεύμα, ό,τι κι αν κάνει, ό,τι κι αν πει, θα έχει πάντα άδικο. Είναι υπερωμένο και μόνο έπειδ ή υπάροχο, έπειδ ή ύπαρξή του σημαίνει: ατομική και όχι ομαδική άπαιψη, ανεξαρτησία γνώμης, κριτική διάθεση. Έννοω φυσικά το πνεύμα στη γνησιότητά του κι όχι τις φτηνές ατομικήσεις του ή τους ξεπεσμούς της λογοτεχνίας στα έλπεδα της καπηλείας, της δημαγωγίας, της προπαγάνδας. Τούτη λοιπόν ή άπλη κι άνυσταρόβουλη ύπαρξή του γνήσιου πνεύματος δίνει στην ξεκινημένη και φλογισμένη κοινωνία του 20ου αιώνα την έντύπωση πως είναι αυθάδεια, πρόκληση, βροσιά, σκάνταλο. Και κάτι ακόμα χειρότερο: αίσρη. Δεν μās χρειάζεται βέβαια μεγάλη ιστορική σοφία για να ξέρουμε τι περιμένει τους αϊρετικούς, σ' επαχθές θρησκευτικό πολέμου.

Συλλογίζομαι το Μιγκουέλ ντε Ουναμούντο ν' αγωνιά μεστή φρίκη του Ίσπανικού πολέμου και να μην μπορεί να δεχτεί στη συνειδήσή του ούτε τον κομμουνισμό ούτε τον Φράνγκο και στο τέλος να πεθαίνει από το ψυχικό του άγχος. Συλλογίζομαι τον Νικόλαο Μπερντιάεφ, καταδιωγμένο από τις Τσαρικές άρχές, να τον καταδιώκει ύστερα ή Ρωσική Έπανάσταση με τον ίδιο τρόπο. Συλλογίζομαι τον André Chenier να τον ανεβάσει ή Γαλλική επανάσταση στο Ικρίωμα έπειδή είχε την άπαιτηση ν' αγαπά τη λευτεριά σάν ποιητής. Αυτοί βέβαια είναι οι άνένδοτοι. Είναι το τάγμα θανάτου της πίστης και της σκέψης. Υπάρχουν κι άλλοι από το ίδιο είδος, μικροί, χωρίς δόξα, σκορ-

(Συνέχεια στην 32 Σελίδα)

ΧΡΟΝΙΚΑ

Η ΕΛΕΥΣΗ τ' ο Χριστού στον κόσμο δεν πλύτισε τον άνθρωπο μόνο άξεπέραστα αισθήματα, δεν έφερε μόνο ανακατάταξη των ήθικων αξιών σ' έναν κόσμο που σπάρανε κάτω από το ανάληψη, αίμοχαρές και στυγνό πνεύμα της Ρώμης, ξετυλίγοντας μπρός στα έκπληκτα μάτια της ανθρωπότητας την ταπεινότητα, την αθωότητα, τη συμπάθεια, την αγάπη, σάν πρωταρχικά αγαθά, αλλά έγινε συνάμα και ισχυρότατο καλλιτεχνικό κίνητρο. Σε πάμπολλους ζωγραφικούς τόνους δόθηκε το χαρούμενο φως της Γέννησης. Η ζωγραφική κατά πρώτο λόγο και μετά ή γλυπτική μās χάρισαν έργα άξέχαστης ομορφιάς. Πιστεύοντας στην αναστήλη του «ανεσπέρου φωτός» οι Βυζαντινοί και Φλωρεντινοί άγιογράφοι, πέτυχαν μιάν απ' τις άγνότερες συλλήψεις και απαλότερες εκφράσεις της τέχνης των αιώνων. Ζωγραφίζοντας τη «Γέννηση» με το Χριστό και τ' άγγελουδία οι φλογεροί εκείνοι καλλιτέχνες, ύψησαν κατά τον πλέον ύψηλο και άριμόζοντα τρόπο τους Ούρανο ύς και το παιδί.

Το περιοδικό μας, όπως φαίνεται και από τα προηγούμενα τεύχη του, καθόλου μα καθόλου δεν υπερασπίζει όρισμένες κατεθύνσεις και αντιλήψεις στην τέχνη. Σέβεται το ίδιο όλα τα καλλιτεχνικά ρεύματα και τις αισθητικές αντιλήψεις που διαμόρφωσαν από καιρό στη χώρα μας διάφορες ομάδες. Σάν περιοδικό που γνωρίζει τις διάφορες νέες τάσεις και αντιλήψεις στον ποιητικό και πεζό λόγο μας, τιμά ή κατακρίνει αναλόγως, ό,τι το ομαδικό αλλά το επί μέρους, δηλ. την πειστική παρουσία των ατόμων. Αυτό έτέθη σκοπός απaráχτος για την ύλη που θα εμφανίζει από τις στήλες του και ό κάθε αναγνώστης μας μπορεί να το διαπιστώσει. Δεν είναι περίεργο «φανατισμένων», γιατί ό φανατισμός στην τέχνη παρουσιάζεται όξος μόνο σε δυό

περίπτώσεις: στην πρώτη όταν εμφανίζεται κάτι το έντελές νέο, και στη δεύτερη όταν ή αισθητική και ή γνώση φοιτούν στις τάξεις του νηπιαγωγείου.

Το υποσχεθήκαμε πως θα σταχυολογούμε κάτι σε κάθε τεύχος των «Η. Σ.» όχι για ένισχυτική δακτυλία του περιοδικού μας, άλλ' από καθαρή έκτίμηση προς το όποιο ταλαντούχο κείμενο που διαλέγουμε προσδίδοντας σε μιάν ευρύτερη προβολή του, ίσως και σωστική ακόμα για όρισμένους που γράφουν, ίσως «γέφυρα» και «μαγικό κλειδί» για όσους ελλεικρινά έπιθυμούν να δέν το μπορούν από διάφορους λόγους να όσφρανθούν τη διαρκώς άναγεύμενη—μόνο σε έκφραση και ρυθμούς—μυρίπνηση ποίηση. Μεταφέρουμε λοιπόν, τμήματα από κείμενα του κ. Ρένου Έρ. Αποστολίδη: «Μπορεί νάναι κ' ένα φύλλο μονάχα, ή ένα τραγούδι μες στη βροχή, ή ένα παράξενο όνομα. Μπορεί νάναι ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα, ένα χαμόγελο ή ένα πλοίο, μιάν γεύση ή μιάν μνήμη «γλυκιά κι άστοχισμένη», μιάν όρα ή και μιάν δάκρυερη ζωής ή διαδρομή. Μπορεί νάναι το άπίθανο ή και το παρόλογο, μιάν κερνή, το λογικό ή το παράλογο, μιάν κραυγή δόνης για κάτι ή για όλα, ή και για σιωπή δίχως τέλος... Πρέπει κανείς πολύ να σιωπάει—να σιωπάει ώρες, μέρες, μήνες. Να σιωπάει, να σιωπάει άδικτάραχα, και ν' αφήνει πολλά να τελούνται μέσα του αυτόνομα και μυστικά, δοκιμώντας όρια την αίσθηση του κενού ή το βάσανο του άνέκφραστου. Να μένει μόνος, δουδός με τα πράγματα, τα όποια πράγματα, πολύν καιρό—έναν καιρό παράξενο, θαρό, γιομάτων σώματα σιωπής, μουσικέμενον στην απάθεια και την προσχεμέμενη στήν απάθεια και την προσδοχή, την ήρεμη, την ελδαδική προσδοχή, την ύποταχμένη και ταπεινή... Πρέπει να μπορεί κανείς ν' απομακρύνεται, ν' απομακρύνεται απ' όλα, να παίρνει ξάφνου ό κόσμος στο δάμα του ένα άπροσμέμετρο, βάθος προοπτικής, να σβήνει σ' άφτιά του ό απόηχος απ' το θόρυβο και τα λόγια—να του γίνονται όλα μιν ή μες, και τα παρόντα και τα μέλλοντα μιν ή μες, νοσταλγήμενες ανακαλούμενες από έπώδυνα μάχη, αναδυόμενες όλες μαχεία και θάμπος... Η άπαιτηση νάναι του χεριού μας κάθε μορφή ποίησης. Δίχως μύηση και

πλούσια προπαίδεια στο χώρο του πνευματικού γενικότερα, είναι άπαράδεκτη. Και μάλιστα αντίθετα απ' ό,τι ισχυρίζονται συχνά οι νωθροί, πύδ δυσπρόσιτες είναι κάποιες κλασικές μορφές ποίησης από πολλές «μοντέρνες». Πύδ δυσπρόσιτες, πύδ έρμητικές, πύδ αίνιγματικές και «άκατάληπτες» για όσους δέν καλλιέργησαν επαρκώς την έφεσή τους. "Ας το καλοσυλλογιστούν αυτό εκείνοι, πύδ, έν όνόματι, δήθεν των «παλαιών καλών ποιητών», των κλασικών» και των «δοκιμασμένων στην φθορά του χρόνου», ρίχνουν το λίθο του αναθέματος κατά της σύγχρονης ποίησης. "Ας το καλοσυλλογιστούν—μήπως τους προτάξει κανείς ποτέ κείμενα κλασικά—Αίσχύλο, Σοφοκλή, Έυριπίδη—κείμενα δοκιμασμένα—Σολωμό, Κάλδο, Καβάφη—κι άναγκαστών να όμολογήσουν πάλι πως «δέν καταλαβαίνουν απ' αυτιά». "Οπότε, δέ θα φταίνει βέβαια οι κλασικοί κ' οι δοκιμασμένοι—δέν φταίνει ποτέ οι κλασικοί κι οι δοκιμασμένοι...»

ΚΑΙΝΟΥΜΕ δέκα χρόνια από τότε που πέθανε ό ευγενικός ποιητής Μήτσος Παπανικολάου. Είχαμε τόσο αγαπήσει τότε το λόγο του, που πιστεύαμε πως τοποθετούσε όριστικά και άμετάκλητα τα ποιητικά κείμενα εκείνης της εποχής. Οι άπόψεις του θαλμένες από το όξύτατο αισθητήριο του, ήταν να πούμε σάν δικαστικές άπεφάσεις. Μαζύ με τον Τέλλο "Αγρα, τον Χουρμούζιο και τον Κλέωνα Παράσχο—μιάν άλλη ευγενική φωνή που άποσύρθηκε, άγνωστο γιατί, από τα τρέχοντα λογοτεχνικά ενδιαφέροντα—στάθηκε σίγουρος και άσφαλής οδηγός μας στο χώρο του «αίσθητικού»... κατά τις άνήσυχες αναζητήσεις της εφηδίας. Μας μόρφωσε με τον τρόπο του. Μας όδηγησε στη γνώση και στην απόλαυση της γνήσιας ποίησης. "Ακόμα, θυμούμαστε τις έξοχες μεταφράσεις ποιημάτων που μās έδωσε και ιδιαίτερα εκείνες του γλυκού, ταπεινού Λιθουανού ποιητή Μιλός. Ξαναγυρίζουμε συχνά σ' αυτές, όταν ό άποτροπιασμός μας κορυφώνεται από δήθεν ποιήματα—παλιές και νέες τεχνοτροπίες—, για να ευθιστοθούμε στο γνήσιο λυρισμό που διατρέχει το μουσικό, παραμυθένιο δάθος τους και ν' αποτοξινωθεί έτσι ή όποια ποιητική ευαισθησία μας. Το «Χρονικό» τούτο, άς σταθεί μικρό μνημόσυνο στο νεκρό ποιητή που άδικολόγητα ξεχάστηκε, στον ποιητή που οι στίχοι του έχουν ένα θάμπος, μεγαχολικό, μιάν γεύση του αλλοτινού και του όνειρου.

ΣΤΟΝ ακριβή φίλο των «Η. Σ.» που μας γράφει: «...δλα μαρτυρούν ένα αγαθό πλαίσιο που περιμένει ένα υπεύθυνο βάρος. Το βάρος δηλώνεται, αλλά πρέπει να έρθει γρήγορα και σε τούτο θα συντείνει ένα ιδεολογικό δάθρο στερεό και ενιαίο, προπαντός πυκνό. Το ότι είμαστε μέχρι ώρας όλοι γνήσιοι στον διαλυμένο μας κόσμο και με μια αίσθηση διρτουόζου στη δοκιμασία καλού και ευγενικού γλεύκους μπορεί να ναι πολύ για την όρθη εκτίμηση του αίσθητικού κάλους, όμως δεν είναι. Ακόμη το άπαντο για τη δημιουργία ενός πνευματικού κινήματος σοβαρού και υπεύθυνου με αντίκρουσμα κι' απήχηση σ' όσους — ή δεν — αποτεινόμαστε,» απαντούμε με μιαν όμολογία που προσδιορίζει και τη γέννηση των «Η. Σ.» Πώς δηλ. έμεις ανεχόμαστε ακόμη αυτή τη διάλυση» που δεν έχει γίνει καθολική αίσθησή μας, πώς την ψάχνουμε με μιαν ευάρεσκη, τη μελετούμε και την αποστάζουμε συχνά με δδύνη και τέλος την αγαπούμε λίγο, γιατί φέρνει πολλές αγαθές πνοές το παρελθόνος αποτοξινωμένες και αόλες (όπως εκείνη την αγάπη προς τον πλησίον που σε παρόμοιες εποχές πετυχαίνει πλούσια συγκομιδή). Και ο στόχος σας ποιά; Θα ρωτήσετε. Δεν υπάρχει στόχος; Ίσως και να μη χρειάζεται. Ίσως και να μη μας αφήνει καιρό προς τούτο ή πυκνή από γεγονότα ατμόσφαιρα της εποχής μας που μάς συμπαρασέρνει στο οβούριό της. Πού μάς απογυμνώνει απ' ό,τι. Τρία μόνο στοιχεία δεν δύναται να μάς αφαιρέσει, γιατί έχουν βαφεί στην ύψηλη θερμοκρασία του αιώνου και που αποτελούν το «υπεύθυνο βάρος» μας που ζητάτε. Αυτά είναι η αγάπη προς τον άνθρωπο, η ελευθερία και ο έρωτας προς το όρατο. Η κρυσταλλωμένη τάξη και η καθησυχαστική πίστη, είναι εξόριστοι και ίσως για πάντα, από κάθε εκδήλωσή μας. Τις απόδιβε σκληρά ή προηγούμενη γενιά που το όμολογεί με τη φωνή του Άγγελου Τερζάκη: «Είμαστε μια γενιά που βρέθηκε ξαφνικά όρφανεμένη... Γενιά δίχως Θεό, αγωνίζεται ν' αποκαταστήσει μιαν ισορροπία κι' ο αγώνας της αυτός είναι γεμάτος αίμα και δάκρυα. Σε μια παράφορη εξόρμησή, θέλησε να καταργήσει την υπερβατική έλπίδα, να μεταθέσει το ιδανικό της, την παρηγοριά της, από τον Ουρανό στη Γη. Για την ώρα διατρέχει το μεταβατικό της στάδιο. Από εκεί ξεκινούν όλες αυτές οι φιλοσοφικές δοξασίες που έχουν για κεντρικό τους θέμα την απόγνωση, το αίσθημα της έρημιάς μέσα στο σύμπαν, τον ήρωικό μηδενισμό. Η Ιστορία παίρνει, με ιλιγ-

γώδη ταχύτητα, μια μεγάλη απότομη στροφή. Όλοξάφνα, βρέθηκε αντιμέτωπη στο χάος...».

Ο ΔΙΑΠΡΕΠΗΣ έλληνοιστής και Πρύτανης του Πανεπιστημίου της Όξφόρδης κ. Μώρις Μπάουρα, βρίσκεται στην Αθήνα όπου θα δώσει, καθώς αναγράφει ο Αθηναϊκός τύπος, σειρά διαλέξεων με θέματα: «Η ποίηση στην Ευρώπη κατά τα έτη 1900—1950» και «ή έμπνευση στην ποίηση». Τα φιλολογικά ενδιαφέροντα του κ. Μπάουρα είναι εξαιρετικά εκτεταμένα και περιλαμβάνουν την αρχαία ελληνική ποίηση, την μεσαιωνική Ευρωπαϊκή (ιδιαίτερα της Πορτογαλίας) και φτάνουν ως τον σύγχρονο λυρικό λόγο. Τα παραπάνω καθιστούν τις απόψεις του, όχι απλώς ένημερωμένες, αλλά αίσθητικά «υπεύθυνες». Για τούτο οι «Η. Σ.» αναδημοσιεύουν από άρθρο του, γραμμένο πρό επταετίας, τις παρακάτω σκέψεις κρίσεις του για το δρόμο που ακολουθεί η ποίηση των ημερών μας: «Τα τελευταία δέκα χρόνια γραφήκαμε εξαιρετικά και πολλών ειδών ποιήματα πάνω σε πολιτικά και δημόσια γεγονότα. Ο Ισπανός έμφύλιος πόλεμος έέπνευσε στον Αλβέρτι ποιήματα τραγικού μεγαλείου ή πτώση της Γαλλίας έστρεψε τον Έλνιερ, τον Ζιούβ και τον Έμμανουέλ σε έργα ενός ευγενικού πάθους και μιας αποκαλυπτικής λαμπρότητας. Οι αεροπορικές επιδρομές του 1940 έμπνευσαν στην Έντιθ Σίτγουελ μια φλογερή συμπάθεια για τις συμφορές της ανθρωπότητας. Οι παλαιότεροι δείξε ποτέ κανένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ποίηση. Οι παλαιότεροι λοιπόν την ανθρωπότητα παρά να τη συμπονούν. Ακόμα και ο Έλιοτ δεν έδειξε ποτέ κανένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ποίηση. Αυτήν και προτιμά την αηδία που του προξενούν ή χυδαίότητά της και οι αποτυχίες της. Ο Πάουντ και ο Έλιοτ εκπροσωπούν την παλιά αντίληψη ότι οι καλλιτέχνες ζούνε στο δικό τους κόσμο και δεν τους χρειάζεται να σκοτίζονται πάρα πολύ για τους κοινούς ανθρώπους. Αλλά ή ποίηση θρέφεται από τη ζωή και δε μπορεί να την αποχωριστεί για πολύ χωρίς να φτωχύνει σημαντικά. Ο απόλυτος απομονωμένος καλλιτέχνης δεν μπορεί πραγματικά να υπάρξει, και όσο μεγαλύτερη είναι ή απομόνωσή του τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος να στερέψει ή έμπνευσή του. Οι νέοι ποιητές είδαν αυτό τον κίνδυνο και τον απόφυαν. Η κραυγή της αγωνίας της ανθρωπότητας τους συγκίνησε ως το βάθος της καρδιάς τους και τους έκανε ν' αποκριθούν με θερμή και δύ-

ναμη. Η ποίηση ξαναγύρισε στην ανθρωπινή ζωή και έβηκε καινούργια δειναμη».

ΠΟΛΥ μάς διεσχέδασαν χτυπητό δημοσίευμα έγχωρίας έφημερίδας, που ο διευθυντής της είναι και εκδότης του περιοδικού «Ηπειρωτική Έστία», με τίτλο «Ένα...πύημα» όπου κρίνεται αποσπασματικά ποιήματος του συνεργάτη μας κ. Φρ. Τζιόβα, δημοσιευμένου στο περασμένο μας τεύχος. — «Ίσα με δυο πόντους, γράφει, είδε την αυθάδεια ο δάσκαλος—λογοτέχνης κ. Φ. Τζιόβας... Έμεις όμως, όπως και όσο συνέπεσε να τον... απολαύσουν, βλέπουμε και κάτι άλλο. Ότι χορεύονται άλλοι 98 πόντοι δια να συμπληρωθεί το μήκος ριζιάρικης μαγκούρας ενός μέρου—από κρανιά δέ, της οποίας έχουν έπειγυσαν ανάγκη αι κεφαλαί και του συγγράφους και του εκδότη δια να συνέλθουν και να παύσουν υδρίζοντες την Έλληνική λογοτεχνία και την πνευματικότητα του τόπου μας. — Πάει καλά. Κι έμεις νομίζουμε πως έλάχιστοι—ξεθυμασμένοι τύποι—ενδιαφέρονται ακόμη για την ποίηση. Δεν το ξέραμε πως καμιά φορά και οι μαγκουροφόροι βλαχοποιημένες μάς προσέχουν και μάς συμπαθούν. Δεν σκεφθήκαμε καθόλου πως πρέπει να θυμώσουμε ή ν' αγανακτήσουμε γι' αυτά. Παρόλο που προέρχονται από την πλευρά εκείνη όπου το πλέγμα της μικρότητας και το δάθρο του κενού καγχάζει. Όστόσο έπειδή πιστεύουμε ότι ο άγων μας όπως οδήγησε άρχα ή γρήγορα θα λάβει την μορφήν επικρατήσεως απάνω στις νέες συνειδήσεις που πλάθονται με τον έρωτα της τέχνης και την ιθυτένεια του ζωντανού πνεύματος και για να μη θεωρηθεί ότι αδιαφορούμε στο συστηματικό και θρασυ μυκτηρισμό του σκοταδισμού και της απάτης—που έγινε καθεστώς ανενόχλητο—απεφάσισε το περιοδικό μας ν' απαντήσει για πρώτη και τελευταία φορά στο διευθυντή της έφημερίδας αυτής και εκδότη του κοσμοϊστορικού περιοδικού «Ηπειρωτική Έστία» με την κατωτέρω δημοσιευμένην επιστολήν. — Άς μάς συγχωρήσουν πολλοί από τους αναγνώστες μας γι' αυτό. Αισθανόμαστε κι έμεις άρκετή αποστροφή προς την κακοπιστία της δημοσιογραφικής δικολαβίας. Άλλωστε ή έλλειψη έντιμότητας και ή άφθονία κίτρινοισμού που την χαρακτηρίζει καταφάνηκε κι από την μη δημοσίευση της επιστολής από τις στήλες της. Άλλα είπαμε για πious άπώτερους λόγους το επράξαμε. Και για πρώτη μάλιστα και τελευταία φορά.

Κύριε Διευθυντά, του «Έθν. Άγώνος»

Με το σχόλιον που δημοσιεύθηκε στην έφημερίδα σας την 9 τρ. μηνός Δεκεμβρίου 1952 και το όποιον αναφέρεται σ' ένα ποίημα δημοσιευμένο στις «Ηπειρωτικές Σελίδες» από τα καλύτερα κατά την μικρήν μας γνώμη που έχει να επιδείξει ή λογοτεχνική μας παραγωγή—μεταφέρετε και στον τόπο μας τον έπιπόλαιον, τον άπρεπην και τον άδικο διασυρμό του άγνου πνευματικού μόχθου από τις στήλες του ήμερησιου τύπου. Το χαρακτηριστικό της τακτικής αυτής είναι μια διαστρεβλωτική εκμετάλλευση μικρολεπτομερειών αποκομμένων από το όργανό τους σύγολο κι την αίσθητική τους άλληλουχία.

Επίσης γίνεται μικροπρεπής προσπάθεια να θιγεί προσωπικά ο συνθέτης του ποιήματος και να κατηγορηθεί άποαιστικά ή ποιότητα του περιοδικού. Ο τρόπος αυτός, άσφελως δεν είναι ο καλύτερος, εάν κανένας θέλει να βρίσκεται μέσα στα όρια ενός πραγματικού πνευματικού ελέγχου. Προδίδει άνάρμοστη και αντιπνευματική συμπεριφορά αν όχι κατωτερότητα. Το αν ο κ. Τζιόβας είναι κακός δάσκαλος άλλοι είναι αρμόδιοι να το πούν και κατ' άλλον τρόπον. Το αν ακόμη είναι κακός λογοτέχνης, αυτό άναμφισβήτητα δεν μπορεί να καταφανεί από ένα πρόχειρο και έμπαθές, λιβελλογραφικό σχόλιο ήμερησίας έφημερίδας. Το αν επί πλέον οι «Ηπειρωτικές Σελίδες» είναι αντιπνευματικό περιοδικό, γι' αυτό δεν πρέπει κανένας ν' άνησυχεί. Μοιραία θα κλείσει την ζωή του, σύντομα κι' άδιστα πως κάθε τι το αντιπνευματικό και άχρηστο.

Έμεις πιστούμε ότι το περιοδικό μας δεν είναι καθόλου αντιπνευματικό. Ότι το διακαίει ένας πόθος για μια πνευματικότητα έντονη με άμειλικτη ελκρινεία και θρησκευτικό πάθος για την Τέχνη. Ότι ή Έλληνική έπαρχία—όπως κι' αυτή ακόμα ή Θεσσαλονίκη—σπάνια έχει να επιδείξει τέτοιαν ώραία και γνήσιαν εκδήλωση καλλιτεχνικής πνοής και πνευματικού δυναμισμού. Έμεις βέβαια αυτό πιστεύουμε και αυτό μάς λένε όλα τα τεκμήρια που έχουμε. Φυσικά στον καιρόν αυτόν της παραζάλης και της τραγικής άμφιβολίας υπάρχουν πάρα πολλοί, οι όποιοι πιστεύουν διαφορετικά: ότι δηλαδή ο διασυρμός, ή καπηλεία, ο εκδοσιμός είναι ή έθνική μας δόξα και ότι οι «Ηπειρωτικές Σελίδες» είναι αντίθετα ένα κακό, μα πολύ κακό περιοδικό. Δικαιώμα τους να το πιστεύουν, δεν μάς πειράζει. Ίσως ως ένα σημείο να έχουν δίκην.

Ακόμη λέγει το σχόλιο της έφημε-

ρίδας σας ότι «όβριζομεν την έλληνικήν λογοτεχνίαν κ. ά.». Πρέπει να συμφωνήσετε, κ. Διευθυντά, ότι αυτό αν δεν είναι ψέμμα, είναι τυλαχιστον υπερβολή και παρεξήγηση. Το ίδιο μάς είπαν και μερικοί άλλοι, με το στόμα του Ψαλίδα όμως αυτοί, για να προσδώσουν έπίφαση κύρους και αυθεντίας στο ψέμμα τους ή την υπερβολή τους. Έμεις όμως δεν πικραθήκαμε και πο-λύ, γιατί γνωρίζουμε καλά ότι σ' ο-πιαδήποτε πράξη ήσαν. Και γιατί άκό-μη έχουμε πλήρη συνείδηση πως δεν μπορεί να συμβεί και διαφορετικά. Έ-πειδή στη ζωή μας έχουν διαμορφωθεί από τα ίδια τα γεγονότα, δυο κόσμοι έντελως αντίθετοι στην ψυχικότητά τους. Έκείνος που κατάφερε να παρμηίνει στην μακαριότητα της υπνωμένης συνεί-δησης και της γεροντικής ραστώνης, μοιχάζοντας την νάρκη του και την δικστροφή του, όπλισμένος δολοφονικά με τις εκβιαστικές του μεθόδους και τα χυδαία του παραδείγματα. Κι' εκείνος ο όποιος με φλεγόμενα μάτια και με καύμενες καρδιές, διάδωκε τις αίματη-ρές γέφυρες του 1940 και μέσα από τη δακρυά αυτή του έγκλήματος και της λάσπης όδοιπορώντας άκαμπτος και κα-τασπαρχμένος, έφτασε ως το κατώφλι των ημερών μας και όρθώνεται νεανι-κός, λαχταριστός κι' άγέροχός, ώραιός κι' έπύροβος σαν ένας άνθρωπος λαβω-μένος που τραχυνεί και άπαιτεί να ζή-σει. Κουβαλώντας λίγο πολύ μια δική του ατομικότητα που θέλει να της δώ-σει μια θέση ανάμεσα στον φθαρμένον αυτόν κόσμο και μια μοίρα κάτω από τον κοινόν ήλιο που να δικαιολογεί την παρουσία της στη ζωή και να δικαιώ-νει το αίμα της, τον πόνο της και τον άγωνα της. Κουβαλώντας μια δική του απάραμλλη ζωτικότητα που δεν θέλει να την άφισει με κανένα τρόπο ν' άπο-φύσει, αλλά να σταθεί όρθια, έστω και με σκληρή άρνηση και με πολεμική και με άνοικτήμονη καμιά φορά βαι-ότητα.

Αυτό βέβαια έμεις το θεωρούμε άρε-τή της γενιάς μας και ήπρεπε κι' έστει να το καμαρώνετε αντί να το στήλιτεύετε και να καλείτε στην άντίλη-ψη του γραμμής και στην σοφή άντίληψη του άρμόζοντος την τυχόν παρεκτροπή του. Παρ' όλην την λύπη που μάς προ-καλεί το γεγονός αυτό, έμεις δεν θα σταθούμε. Μόλις να μη περιμένουμε τίποτε από σας, γιατί αυτό κυρίως μάς διδάξε ή πείρα που άποκτήσαμε στις πιδ όδους και ζοφερές ώρες της δο-κιμασίας μας. Μιας τρομακτικής δοκι-μασίας, που καθ' όλο της το διάστημα το μεγαλύτερο και αντιπροσωπευτικό-τερο τμήμα του δικού σας κόσμου, δεν

έκανε τίποτε άλλο παρά να την θεωρεί εύκαιρία άθέμιτης έμπορίας και κερδο-σκοπίας. Να πως σκεπτότανε κάποτε ο Ψαλίδας, τότε που είχαν φιλότιμο ό έ άντρες και αξιοπρέπεια οι πνευματικοί Ταχοί. Να τι έλεγε αυτός που οι σημε-ρινοί μας έπαρχιακοί παρακινετές της πέννας τον έδωκαν να μάς ψέξει για να χάσει κυριολεκτικά και στον άλλο κόσμο ή άρρενωπή του φυσιογνωμία την ήου-χία της: «Θέλω... λέγει, να έξυπνίσω τους όμογενείς σπουδαίους (σπουδαστές) κάμνοντάς τους περιεργότερους, δια να μη λέγουν «αυτός έφα» και να μένουν πάντοτε εις τάς ψευδείς προλήψεις κα-τασταίνοντας το νουν τους περιορισμέ-νον υπέρ το δέον... Άλλά να έξετάζουν άλλα να έρευνούν, άλλα να συγκρίνουν. Και τα μέν καλώς λεγόμενα να τα δέ-χωνται, τα δέ κακώς και έσφαλμένως να τα άπορρίπτουν, μη στοχαζόμενοι ποιος τα είπεν, άλλα πώς τα είπεν και διατί... Και να γίνουν μιμηταί και ζη-λωταί των παλαιών μας εκείνων περι-φήμων προγόνων, κατασταίνοντας τον νουν τους πάντη πάντως ελεύθερον από κάθε πρόληψιν άξίας και ύποληψεως, το όποιον είναι ίδιον της άλλης φι-λοσοφίας και του όρθου λόγου...

Αυτό έλεγεν ο Ψαλίδας κι' έτσι σκέπτονται όσοι θέλουν να είναι πραγ-ματικοί πνευματικοί άνθρωποι, με ήθη-κή και ψυχικήν αυτάρκειαν και όχι ψευτογραφιάδες που όμοια με στριφνές γεροντοκόρες διαρρηγνούν τα ίμάτιά τους γιατί τους είπε κάποιος και κα-νένα λόγο παραπάνω. Είμαι βέβαιος κ. Διευθυντά πως πάρ' όλα αυτά θα δια-τηρείτε τις άντιρρήσεις σας. Είμαστε, καθώς βλέπετε, φόβερά έλαττωματικοί. Άποδειχθήκαμε άνίκανοι να εκμαιεύ-ουμε κριτικές φιλοφρονήσεις και δο-λερές άδοφροσύνες και να καλλιερ-πούμε γνωριμίες και να κάμνουμε, γε-νικά προόδους ανάμεσα σ' έναν κόσμο που τον έμάθατε κυρίως έσεις—οι όδη-γοί του—να ζει μέσα στο τέλμα του μικροσυμβιβασμού και κάτω από το φο-βερό καρκίνωμα του πανικού και της καπηλείας των πάντων. Αυτό το έλάτ-τωμά μας δεν είσθε, πιστεύω, διατεθει-μένος να μάς το συγχωρήσετε.

Πάντως αν θέλετε—και προς το συμφέρον σας—ας πάψει αυτή ή τακτι-κή της αποτιμήσεως των προσώπων και των κειμένων με τα μέτρα και την αί-σθητική άντίληψη του πεζοδρομίου. Γιατί έμάς δεν πρόκειται καθόλου να μάς βλάψει. Ίσως μάλιστα να μάς ενι-σχώσει. Ένώ έσας έπικινδυνώδεσστα μπορεί να εκθέσει στην έσχάτη πνευ-ματική άνυποληψία. Και σας όμολογώ ελκρινά ότι αυτό είναι κυρίως που με

ώθησε περισσότερο να σας γράψω τα παραπάνω.

Όπως βλέπετε
ΒΑΣ. Γ. ΠΑΠΑΔΑΣ

Γ. Ε. Ναμίτσα πώς μπορείτε να δημοσιεύσετε το γράμμα μας στην εφημερίδα σας ως απάντηση στο σχόλιό σας. Δεν επικαλούμεθα τον περί τύπου νόμον και τις διατάξεις του. Έχουμε την δυνατότητα να φέρουμε κι εμείς στη δημοσιότητα τις απόψεις μας. Πάντως αν θέλετε, και νομίζετε ότι σας διέπει καλή πίστη και εντιμότητα.

(1) Ίδιος

ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΜΑΣ

Ελάβωμεν και με μεγάλη μας ευχαρίστηση δημοσιεύομεν την κατωτέρω επιστολήν, εκδηλώνοντες κι απ' τη θέση αυτή την ανυπόκριτη εκτίμησή μας τόσο προς το πρόσωπο που την υπογράφει όσο και προς το πρόσωπο εις το όποιον αναφέρεται:

Αγαπητέ «Ηπ. Σελίδε»

Στο ευμενέστατο σχόλιο σας γα το έργο του κ. Σαλαμάγκα, στο προπερασμένο φύλλο, ως μευ επιτραπή να προσθέσω δυό λόγια: Ο κ. Σαλαμάγκα δεν πρέπει να τιμηθή από κάθε Ηπειρώτη μονάχα για το έργο του, αν και το έργο αυτό είναι μια σημαντικώτατη προσφορά στην τοπική ιστορία, ένας νέος θεσμός με ένα μεγάλο παρελθόν. Το σεμνόν αυτόν άνθρωπον πρέπει ιδιαιτέρως να εξαρτη το ανώτερο ήθος, ή ανιδιοτελεία του στους αγώνες που διεξάγει για να φέρει σε γόνιμη επαφή τον σημερινόν άνθρωπο με την προγονική ρίζα, ή αποφυγή κάθε μάταιου θορύβου γύρω από το όνομά του. Στην εποχή μας σπανίζουν βέβαια τα ανώτερα έργα, σπανίζουν όμως περισσότερο άγνοοι πνευματικοί άνθρωποι. Και έναν τέτοιον άνθρωπο έχουμε χρέος να τιμήσουμε στο πρόσωπο τον κ. Σαλαμάγκα.

Με εκτίμηση
Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΜΠΗΚΑΝ ΚΛΕΦΤΕΣ ΣΤΟ ΜΑΝΤΡΙ

(Συνέχεια από τη σελίδα 29)

του κοπαδιού του από τους κλέφτες.
— Λάμπρο: έχω την ευχαρίστηση να σε κάνω παιδί μου.
— Κι εγώ να σε κάνω πατέρα μου.
Απολογήθηκε ο Λάμπρος, κι αμέσως αγκαλιάστηκαν και φιλήθηκαν σαν πατέρα και παιδί, που ανταμώνονται μετά από πολλών χρόνων ταξείδι, αλλά...

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Αυτό που μας στείλατε κ. Σαχ. μας θυμίζει, χωρίς καθόλου να πειραχτήτε, δυό στίχους ενός νέου Άγγλου ποιητή: «...Περπατούσε μια φιλολογική ανάμνηση μέσα σε παραπομπές το πάχος μιας τράχας». Ο κ. Βαλ. με τον όποιο όπωρ μάς γράφετε έχετε σχέσεις, θα σας είναι στο μέλλον άριστος οδηγός σε παρρησια μελετημάτά σας.

Τι να σας πούμε δ. Σωτ. για τους κ' μπασμούς σας και προπαντός για τα ποιήματά σας; Έσείς, με τον «άμανέ» που πείρατε, δε θα γράψετε ποτέ μήτε μιαν επιστολή της προκοπής όχι, που πολύ το θέλετε βέβαια, στίχους υποφερτούς. Και ύστερα σου λένε πως είνε σκληρός ο Χουρμούζος σαν φωνάζει: «Θεέ μου, γιατί να μ'ην υπάρχει ένα Κακουριδιόκειο ποιήσεως»;

Δε συμφωνούμε ως προς το «μόνοι σα.» φίλε μας κ. Ρέν. Αυτά δε γίνοντ' έδω. Είμαστε ελλι—δλοι, πέντε. Και μετά τι θα γίνει; Αυτός ακριβώς ο «ήπειρωτισμός μας» θα ήταν ανόητος, σε πολλά θραύς και προπαντός άγονος. Κατά τα άλλα, ναι.

Μήπως και μόνον ή φίλια κ. Γκωσ. σας εμπνέει τα καλά σας λόγια; Μ' ευχαρίστηση (α δεχτούμε τη συνεργασία λογοτεχνών της Θεσσαλονίκης).

Το «Μαύρο καράβι» σας κ. Οίκον. από παντού μπάει νερά και δεν είδατε νέος όπως μάς γράφετε λυπηρό, ίσως τότε κάτι θα μπορούσε να διορθωθεί...

Κρατούμε την «Αγώνη γή» σας κ. Αναγν. που αληθινά μάς συγκίνησε. Αν κρατηθήτε, που το ελπίζουμε, στο ύψος αυτό, από τώρα χαιρετίζουμε μια γνήσια ποιητική φωνή στον τόπο μας.

Παρεξηγήσατε την ίδια την λέξη κ. Φωτ. και όχι τη στήλη της «Αλληλογραφίας μας». Όσο για το θεατρικό σας έργο, δε θα μάς παραξένευε διόλου, μά διόλου, αν έπερνε και το πρώτο ακόμη δρασείο κάποιου «Καλοκαιρινού»...

Μά γιατί να κάνουν αυτή την απόκληση οι «Η.Σ.» κ. Γ. α. ν. από τον καθαρά λογοτεχνικό προσορισμό του; Για ποιόν και προς τί; Μυστήριο! Η

λάχτηκαν τα δαχτυλίδια, έγειναν οι ναν οι αρραβώνες, κι απόλαμπα με τ' απόκομμα των αρνιών και των νατσικιών έγεινε κι ο γάμος! και χάριξε βλος ο περίχωρος κόσμος, που παντρεύονταν το φλάμπουρο των πιστικών ο Λάμπρος κι έπαινε το καμάρι των κοριτσιών, την Γκόλφω

«Ηχώ του φθινοπώρου» σας καταστρέφεται άτυχώς με τις συχνές παρεμβολές του «και» και του «ώς». Πάντως είν' ε α δείγμα του ότι ακολουθείτε ένα σωστό ποιητικό δρόμο. Μά δεν αρκεί μόνον ή... όσφρηση!

— Από άσυγχώρητη παραδρομή κ. Άλκη Φιλ. δεν σου απαντήσαμε όταν έπρεπε. Με την ειλικρίνεια και το πάθος σου για την λογοτεχνία μάς συγκίνησε καλέ μας φίλε. Θα θέλαμε ναρ-θής κοντά μας. Να γνωρισθούμε μαζί. Τα ποιήματά σου ένεχουν το σπέρμα του ταλέντου και γρήγορα θα φτάσεις όποσδήποτε με επιμονή και προσπάθεια σε αξιολογικό αποτέλεσμα. Για την ώρα όμως είναι απλώς υποσχέσεις.

Το ίδιο ή λέγαμε και για σας κ. Γ. Κεράρ.

«Η. Σ.»

ΤΟ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ ΠΝΕΥΜΑ

(Συνέχεια από τη σελίδα 28)

πισμένοι με στη ζωή, απομονωμένοι ή μαζεμένοι σε ταπεινές μασονίες. Πρόθυμοι να κάμουνε πάντα το καλλίτερο π'ν μπορούνε, να υπηρετήσουνε μ' όλην τη δύναμή τους τον τόπο τους και το λαό τους. Όμως με μια προϋπόθεση! να μ'ην προδώσουνε το πνεύμα, να σώσουνε την ανεξαρτησία και την αξιοπρέπεια του πνεύματος, να συντηρήσουνε την ιερή φλόγα. Κι' ες άγαναχτά το πλήθος για τη ματαιότητά τους για την αθάρειά τους. Οι μυημένοι έβρουνε πως τελικά, τον κόσμο, μερικοί άνε νο ο τοι του πνεύματος τον σώζουν».

— Μικροί και χωρίς δόξα κι εμείς, μαζεμένοι στον ταπεινό μας κύκλο, προσπαθούμε να συντηρήσουμε όσο μπορούμε την ιερή φλόγα. Χωρίς αυταπάτες στην προσπάθειά μας αυτή, χωρίς έλκυστικές ελπίδες με μόννη την ελαιοποίηση του σωστά καμωμένου χρέους. Αυτή είναι ή τραχική έποποιία των μικρών έσταυρωμένων και των εξορισμένων από τα στρατόπεδα και τους φανατισμένους όχλους δούλων του καιρού μας. Δεν έχει καμιά σχέση με καθαρά θεολογικά ύπνοσούμενα. Αυτά ήθελε να πει. Αν τα είπε κκκ ή άσχημα αυτό είναι άλλο πράγμα. Πιστεύουμε πάντ'ε πως υπάρχουν σήμερα αρκετοί από τους άνε νο ο τοις του πνεύματος. Και μπρός στο υπόδικο μεγαλειό τους αποκαλυπτόμεθα. Μπρός στην τραχική αντίσταση που προβάλλουν στους διψασμένους κι άδυσώπητους θεούς της πολιτικής βίας, της οικονομικής δουλείας, της ήθικης άσχημίας, εθλαδικά προσκυνομεν. Τίποτε άλλο.

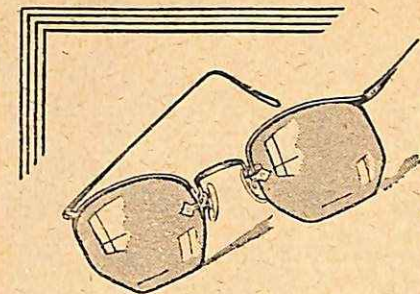
Β. Γ. Π.

ΣΤΟΥ ΖΑΡΙΜΠΑ
ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ
των παγκοσμίου φήμης ΟΛΛΑΝΔΙΚΩΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ

ΣΙΕΡΑ

Διατίθενται άνευ προκαταβολής εις 30
εβδομαδιαίας δόσεις.

Άμεσες και ταχεία εξυπηρέτησις εις έπισκευήν
ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ—ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΨΥ-
ΓΕΙΩΝ και πάσης ηλεκτρικής συσκευής.
ΗΛΕΚΤΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΥΔΡΑΥΛΙΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
Με πεπειραμένους τεχνίτας

Επιστημονική εκτέλεσις
όφθαλμολογικών συν-
ταγών.
Συλλογή κρυστάλλων
και σκελετών, των καλ-
λιτέρων έργουστασίων.

ΚΟΥΤΣΑΒΕΛΗΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ • ΚΕΝΤΡ. ΠΛΑΤΕΙΑ • ΤΗΛ. 5-44

ΤΑ ΓΑΙΚΑ ΣΑΣ
ΚΙ ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΣΗΚΟΙΖΙΝΑΣ
ΑΛΟΥΜΙΝΙΑ - ΕΜΑΓΙΕ - ΦΛΙΤΖΑΝΙΑ
ΠΙΑΤΑ - ΜΑΧΑΙΡΟΠΗΡΟΥΝΑ - ΣΕΡΒΙ-
ΤΣΙΑ - ΔΩΡΑ

Στο Κατάστημα της φτήνειας
ΙΩΣΗΦ ΜΑΤΣΑ
— Έλευθ. Βενιζέλου 30 —

Στο έπί της οδού Έλευθερίου Βενιζέλου
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ του κ. ΚΑΖΑΚΟΥ εκτός
των άλλων εκτελούνται και Άγιογρα-
φίες Βυζαντινού Ρυθμού

ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ
Β. Α. ΜΠΑΜΠΑΣΙΚΑ

Λόγω ρυμοτομήσεως ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ εκ της οδού
ΑΒΕΡΩΦ 39, εις την οδόν 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 91 (πρώην
Σουλίου) πλησίον του Κέντρου «ΑΔΣΟΣ»
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 4-97

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΕΥΘΥΜΙΑΔΗΣ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

Κάνιγγρος 52 — Ιωάννινα

‘ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ